J. Trouca

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

1

TOMUL 9
1972

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri
- acad. ȘT.-M. MILCU
- dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
- D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
- dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.
Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Întreprinderea ROMPRESFILATELIA, Căsuța poștală 2001, telex 011631, București, România, sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie" paraît 2 fois par an.
Toute commande de l'étranger sera adressée à ROMPRESFILATELIA, Boîte postale 2001, telex 011631, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger.
En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

APARE DE 2 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI:
BULEVARDUL DR. PETRU GROZA NR. 8
BUCUREȘTI 15. C. P. 2311

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 9, nr. 1 — 1972

SUMAR

Antropologie istorică

Pag.

WANDA WOLSKI şi DARDU NICOLĂESCU-PLOPŞOR, Două morminte gepidice descoperite la Cipău, jud. Mureş 3
LAURENŢIA GEORGESCU, Date antropologice asupra resturilor scheletice umane descoperite la Hagieni — Ialomiţa 15

Antropologie contemporană şi aplicată

Studiul antropologic al populaţiei din satul Măgura (culoarul Bran)

SUZANA POP şi MARIA VLĂDESCU, Tipul antropologic al populaţiei satului Măgura (seria masculină 20—60 ani) 19
MARIA VLĂDESCU, Caracterele morfologice ale regiunii nazale la populaţia din satul Măgura 27
ELENA RADU şi OANA ROSEŢEANU, Consideraţii preliminare asupra variabilităţii conformativ-somatice a unei serii de femei din comunitatea Măgura — culoarul Bran 31
CORNELIU VULPE, Studiul unor caractere morfologice ale urechii externe la populaţia din Măgura 41
SIMONA BERONIADE şi SERGIU ALOMAN, Cercetări serologice în satul Măgura . . 47
TATIANA DRĂGHICESCU, LIA VASILIU şi SERGIU ALOMAN, Studiul repartiţiei grupelor de haptoglobine în satul Măgura 53
GHEORGHIŢĂ GEANĂ, Modelul cultural al familiei în Măgura Branului 57
LUCIA MĂRCUŞ şi V. SĂHLEANU, Elemente de dinamică antroponimică în com. Moeciu de Sus şi Moeciu de Jos, zona Bran 65
HORST SCHMIDT, Studiul antropologic al unui sat izolat de populaţie cehă din Banat — Şumiţa 71

Antropologie socială şi culturală

V. V. CARAMELEA, Antropologia socială şi culturală, ştiinţă a legilor generale de dezvoltare a comportamentului uman (II). Orientări clasice şi contemporane. Sistemul antropologic integralist dinamic românesc 87

Antropologie cultural-lingvistică

V. SĂHLEANU şi I. OPRESCU, Antropologia cultural-lingvistică. I. Principii. Metode. Probleme 97

IN MEMMORIAM . . . 105

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DOUĂ MORMINTE GEPIDICE DESCOPERITE LA CIPĂU, JUD. MUREȘ

DE

WANDA WOLSKI și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

572 : 902.6

Cercetările efectuate în cadrul lucrărilor șantierului arheologic de la Moreşti, pe terasa scundă a Mureşului din partea de hotar numită „Gîrle" a satului Cipău, comuna Iernut, au dus la identificarea unei aşezări din secolele V—VI, documentată prin bordeie şi material ceramic [1]. Cimitirul corespunzător acestei faze se află în apropiere, pe teritoriul îngrăşătoriei „ICIA", legat printr-un istm de terasa amintită [2]. Pe măsura înaintării exploatării carierei de pietriş de la „Gîrle" şi a celei de nisip de la „ICIA", ambele obiective au suferit distrugeri importante.

În 1953, în cariera de pietriş s-a descoperit un prim mormînt de înhumaţie, datat pe baza cataramei de argint aurit, cu cap de vultur şi almandine montate în aur, în secolul al VI-lea [3]. Din acelaşi loc se mai menţionează un mormînt, în care s-au găsit doar fragmente din oasele picioarelor şi craniu, considerat a fi aparţinut unei persoane de vîrstă tînără sau unei femei [4]. Din cimitirul de la „ICIA", de mică întindere, distrus în cea mai mare parte, mai întîi prin construcţia şoselei Iernut-Tîrnăveni şi apoi ca urmare a exploatării carierei de nisip [5], au fost salvate 11 morminte [6]. Ne-au parvenit la studiu, împreună cu inventarul funerar, craniile din mormintele 5 şi 7 [7].

[1] A se vedea rapoartele de săpături publicate în Studii şi cercetări de istorie veche (SCIV), 1954, **V**, *1—2*, p. 220—222 şi 1955, **VI**, *3—4*, p. 658—660 şi 670—671. Pentru istoricul cercetărilor, V. Vlassa, *Cercetări arheologice în regiunile Mureş şi Cluj* (manuscris).

[2] V. Vlassa, *O pătrundere din vest a dacilor pe teritoriul fostei provincii Dacia în secolul al IV-lea e.n. (Descoperirile de la Cipău-„Gîrle")*, în SCIV, 1965, **16**, *3*, p. 501 şi 508—509.

[3] M. Rusu, *Pontische Gürtelschnallen mit Adlerkopf (VI—VII. Jh. u. Z.)*, în Dacia, N.S., 1959, **III**, p. 485—523.

[4] *Ibidem*, p. 486.

[5] SCIV, 1955, **VI**, *3—4*, p. 660.

[6] N. Vlassa, *O pătrundere...*, în SCIV, 1955, **VI**, *3—4*, p. 660; M. Rusu, *op. cit.*, p. 487; K. Horedt, *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenbürgens*, Bukarest, 1958, p. 83/10.

[7] Întregul material ne-a fost trimis de colegul şi prietenul clujean N. Vlassa, căruia îi mulţumim pe această cale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Mormîntul 5 (M 5). Întrucît nu dispunem de date referitoare la adîncime, poziţia scheletului, aşezarea obiectelor de inventar, trecem direct la prezentarea materialelor :

1) Pieptene bilateral de os, în stare fragmentară, executat după tehnica obişnuită, descrisă de D. Csallány [8]. Se înscrie în seria pieptenilor cu patru nituri şi dinţi de grosime egală pe amîndouă laturile [9]. Pe marginea tablei externe se văd urmele crestăturilor rămase de la tăierea dinţilor. Întreaga sa suprafaţă este împărţită prin grupuri de linii verticale incizate în trei registre. Registrul central, mai lung decît cele de la capete, a fost apoi închis într-un chenar, alcătuit din două linii orizontale punctate. În mijlocul spaţiului obţinut s-a trasat o linie punctată dublă, în formă de zigzag (pl. I, 1). Lungime = 9,2 cm, lăţime = 4 cm, lungimea totală = 10 cm.

Piepteni cu decor identic avem la Kiszombor şi Hódmezövásárhely-Gorzsa, în Ungaria [10]. Ornamentul în val, avînd o altă distribuţie însă, apare frecvent pe pieptenii descoperiţi în cimitirele gepidice, fiind cunoscut şi pe teritoriul ţării noastre, la Căpuşul Mare şi Moreşti [11].

2) Cataramă elipsoidală de fier, cu limba îndoită spre vîrf şi inelul uşor subţiat la locul ei de prindere. Lungime = 3,9 cm, înălţime = 2,6 cm, grosime = 0,56 cm (pl. I, 2).

3) Cataramă de bronz, cu limba îndoită în formă de cioc şi inelul oval. Lungime = 2 cm, înălţime = 1,83 cm, grosime = 0,41 cm (pl. I, 3).

Cele două tipuri, cu variantele respective, abundă în materialul adunat de Csallány, figurînd şi printre descoperirile gepidice din România [12].

4) Sulă mică de fier, cu secţiunea rotundă, vîrful ascuţit (*pfeilspitzartig*) şi mînerul, din care lipseşte puţin, îmbrăcat în lemn. Lungime = 7,1 cm, lungimea mînerului = 3,6 cm, grosimea aproape de mîner = 0,5 cm (pl. I, 4). Din necropola de la Szöreg provine o sulă asemănătoare, la care se conservă de asemenea mînerul de lemn [13].

5) Sulă de fier fragmentară, de aceeaşi mărime cu prima, avînd vîrful ascuţit, secţiunea rotundă şi mînerul aplatisat. Lungime = 5,3 cm, grosime = 0,7 cm (pl. I, 5).

6) Fragment de cuţit mare de fier pentru răzuitul lemnului (*Ziehmesser*), cu un singur tăiş, de 6,7 cm lungime şi 2,6 cm lăţime. La unul din capetele lamei dreptunghiulare s-a păstrat colţul de fier, îmbrăcat de obicei cu lemn (pl. I, 6). Cimitirele contemporane din Ungaria oferă numeroase analogii [14]. Ele există şi în România, la Moreşti şi Band [15].

7) Obiect fragmentar de fier, format dintr-o bară plată, care se îngustează treptat şi se subţiază spre vîrf. Lungimea = 6,1 cm, lăţimea

---

[8] D. Csallány, *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken (454—568 u. Z.)*, Budapest, 1961, pl. 252.

[9] În mod obişnuit, se foloseau 4 pînă la 6 nituri de bronz sau fier (*ibidem*).

[10] *Ibidem*, pl. LXI/1 şi CCXXX/11.

[11] *Ibidem*, pl. CCLXVIII/3.

[12] Informaţii D. Popescu, căruia îi mulţumim pentru datele puse la dispoziţie din lucrarea în manuscris *Cimitirul gepid de la Moreşti*.

[13] D. Csallány, *op. cit.*, pl. CLXIV/6.

[14] *Ibidem*, Szöreg (pl. CLXXXIV/4), Szentes-Berekhát (pl. LXXXVIII/10), Szentes-Nagyhegy (pl. XLI/5) etc.

[15] *Ibidem*, p. 285.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

sus = 0,9 cm, spre vîrf = 0,5 cm, grosimea = 0,4—0,5 cm. La capătul de sus se continuă cu un fragment plat, de 2 cm lăţime, cu tăiş spre interior (pl. I, 7). Nu cunoaştem destinaţia sa.

8) Fragment de fier plat, cu grosimea de 0,5 cm (pl. I, 8). Puţin probabil să provină dintr-un cuţit cu vîrful curb, deoarece nu se observă nici o urmă de tăiş, iar grosimea este egală pe toată suprafaţa sa.

Craniul din M 5, cu deformare fronto-occipitală, are forma de ovoid scurt în norma verticală şi de casă înaltă în norma occipitală (pl. II). Pe baza datelor metrice şi a indicilor din tabelul nr. 1, se caracterizează ca mijlociu de lung, foarte îngust şi înalt, cu diametrul bazion-antibazion mare şi calota înaltă, dolicocran moderat, hipsicran, acrocran şi hipomacrocran, cu calota hipsicrană şi acrocrană. Frontalul, cu reliefurile glabelar şi supraciliar mijlociu dezvoltate, este îngust, cu o frunte fugindă, intermediară, eurimetopă şi camaemetopă. Parietalele sînt bombate, iar occipitalul, mijlociu de lat, este foarte uşor bombat. Protuberanţa occipitală externă este de gradul 1, iar mastoidele de gradul 1—2, avînd dezvoltată bilateral o creastă supramastoidiană. Faţa, joasă în totalitate şi scundă spre mijlocie în partea superioară, este lată, la limita cu categoria feţelor mijlocii, valorile indicilor faciali, total şi superior, caracterizînd-o ca euriprosopă, eurienă, metrioprosopă şi chamaenă în raport cu dezvoltarea craniofacială fizionomică şi structurală. Orbitele, de lăţime şi înălţime mijlocie, sînt hipsiconche şi de formă cvadrangulară. Nasul, de lăţime şi înălţime mijlocie, este mezorin, la limita însă cu camaerinia, cu o apertură piriformă de tip antropin. Notăm o înălţime simotică mică, depăşind cu 0,2 mm valoarea maximă întîlnită la mongoloizi, şi un indice simotic de 29,09, mai mic deci cu 1,20 procente decît valoarea cea mai mare la mongoloizi. Indicele gnatic (Flower) indică mezognatia, la limita cu prognatia, iar unghiul profilului alveolar un prognatism evident (74 = 76°). La aceste caractere menţionăm şi o adîncime mică spre mijlocie a fosei canine, dar şi prezenţa unei incizuri submalare.

Mandibula, cu bărbie lată, rotunjită şi cu tuberculi mentonieri depărtaţi, este de înălţime mijlocie şi de aspect relativ gracil (indicele de robusticitate = 33,89). Semnalăm prodenţia lui I_1 şi I_2 stînga, omologii fiind pierduţi, alveola lui I_2 dreapta evidenţiind cavitatea unui granulom apical; M_2 este pierdut intravitam, cu resorbţie alveolară accentuată, iar pe maxilarul superior este absent bilateral, cu resorbţie pînă la formarea unei creste alveolare. Dentiţia păstrată arată o uzură pînă la dentină, în placarde la P_2 şi M^1, şi cu insule la I_1, I_2, C şi P_1. Gradul avansat de uzură concordă cu grupa de vîrstă senil (50—55 ani), confirmată şi de închiderea şi ştergerea suturilor craniene, cu menţinerea parţială a desenului în pars complicata la sutura coronară şi lambdoidă, deschisă încă în regiunea asterică dreapta şi mai puţin în stînga. Ansamblul caracterelor morfologice cu valoare diagnostică diferenţială, precum şi caracterele metrice atestă sexul feminin.

Mormîntul 7 (M 7) conţine un număr relativ mare de obiecte, care întrau în componenţa inventarului funerar:

1) Vîrf de săgeată plat, în formă de frunză, cu două tăişuri şi dulie (pl. I, 9). Lungimea = 10 cm, lăţimea maximă = 2,7 cm, diametrul duliei = 0,65 cm. La cele 18 staţiuni din Ungaria, ca Szentes-Berekhát, Szentes-Nagyhegy, Szentes-Kökényzug, Szöreg, Kiszombor etc., unde s-au

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

găsit asemenea vîrfuri de săgeţi [16], se adaugă cele din România, de la Moreşti, Căpuşul Mare, Lechinţa de Mureş, Ocniţa, Cipău, Vereşmort [17].

2) Vîrfuri de săgeţi din fier, cu trei muchii şi coadă de înmănuşare, de diferite dimensiuni: 6,1 cm şi 0,7 cm lăţimea unei muchii (pl. I, 10), 3,9 cm lungime şi 0,8 cm lăţimea unei muchii (pl. I, 12), 5,3 cm lungime şi 1,1 cm lăţimea unei muchii (pl. I, 11). Au mai fost semnalate la Cipău, dar apar şi la Moreşti, Căpuşul Mare, Cluj-Cordoş, Lechinţa, Ocniţa [18].

3) Cuţit de fier cu un singur tăiş şi lama uşor curbată. Starea de conservare proastă. Lungimea totală = 16,4 cm, lungimea lamei = 12,5 cm (pl. I, 13). Trecînd peste analogiile din Ungaria, întîlnim cuţite asemănătoare la Cipău, Moreşti, Căpuşul Mare, Vereşmort.

4) Cataramă elipsoidală de fier, avînd atît inelul, cît şi limba ornamentate cu reiuri paralele. Limba se lăţeşte spre bază, profilîndu-se în afară, iar vîrful este îndoit. Spatele cataramei este plat. Lungimea inelului = 3,2 cm, lăţimea = 1,9 cm, grosimea = 0,6 cm; lungimea limbii = 2,8 cm, lăţimea la bază = 0,8 cm, spre vîrf = 0,6 cm (pl. I, 14).

Deşi forma cataramei este obişnuită, modul de ornamentare ridică unele probleme. După informaţiile primite de la D. Popescu, această tehnică lipseşte la Moreşti. Nu este menţionată nici în alte cimitire gepidice de pe teritoriul ţării noastre. Catarama de la Breaza ar putea eventual servi drept punct de referire [19] dacă faptul că provine dintr-o descoperire izolată nu ar îngreuia plasarea ei într-un context arheologic şi cronologic mai precis. Mormîntul de la Dindeşti, din a doua jumătate a secolului al V-lea, a dat o cataramă de argint în formă de rinichi, cu suprafaţa inelului ornamentată cu crestături late [20]. Partea de sus a inelului este alcătuită din două bare simple, subţiri (la catarama de la Breaza dintr-o singură bară), iar limba are striuri numai spre bază. I. Neméti găseşte analogii pentru catarama de la Dindeşti la Csorna, Gyöngyösapáti şi în catarama publicată de J. Hampel, cu loc de descoperire necunoscut [21]. Întrucît catarama de la Gyöngyösapáti datează din epoca hunică şi „acest tip nu mai apare printre tipurile din Cîmpia Tisei datate în secolul al VI-lea", făcîndu-se trimitere la lucrarea lui Csallány, autorul citat ajunge la concluzia că şi catarama de la Dindeşti este anterioară, datîndu-se, „pe bază de analogii", în a doua jumătate a secolului al V-lea [22]. Luînd un singur element, forma de rinichi a cataramei, trebuie să remarcăm că ea nu este absentă în cimitirele gepidice, fiind semnalată la Kiszombor, Micălaca, Arad [23]. În ceea ce priveşte ornamentarea suprafeţei cu crestături, se pot aduce ca exemplu cataramele de la Kiszombor, Szentes-

---

[16] *Ibidem*, pl. CCXXIX/13, CCXXXVI/21, CCXXXVII/31, 36.

[17] *Ibidem*, pl. CCLXXIX/12, CCXXXVII/7, CCXXXV/29; SCIV, 1955, **VI**, *3—4*, p. 670.

[18] K. Horedt, *o. cit.*, p. 75.

[19] *Ibidem*, fig. 28/4.

[20] I. Neméti, *Descoperiri funerare din sec. V e.n. lîngă Carei*, în Acta Musei Napocensis, 1967, **IV**, fig. 2/6.

[21] *Ibidem*, p. 504, nota 23 (J. Hampel, *Alterthüm des erfrühen Mittelalters in Ungarn*, 1905, **III**, pl. 52,5).

[22] *Ibidem*, p. 504.

[23] D. Csallány, *op. cit.*, p. 277, pl. CXXXI/10, CCXII/8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Kökényzug şi Kormadin-Jakovo [24]. De asemenea, nu este străină nici îmbinarea celor două elemente: forma de rinichi cu decorul în reiuri, prezentă pe o cataramă de la Kiszombor şi pe alta fără loc precis de descoperire [25]. Pe de altă parte, materialele din Cîmpia Tisei, adunate de Csallány, nu se datează în mod absolut în secolul al VI-lea, ci, după cum indică şi titlul lucrării, între 456 şi 568, fiind inclusă şi a doua jumătate a secolului al V-lea. Cataramele cu suprafaţa ornamentată cu crestături, indiferent de formă sau de tipul reiurilor, sînt plasate în epoca gepidică, ce urmează după epoca hunică şi sarmatică tîrzie şi precedă pe cea avarică, deci între 472 şi 568, fără o delimitare mai strictă, măcar în sensul de începutul, mijlocul sau sfîrşitul acestei perioade de aproape un secol [26]. Catarama în formă de rinichi, cu loc de proveniență necunoscut, este citată de Csallány tot după lucrarea lui Hampel [27], fiind vorba de una şi aceeaşi cataramă pomenită de Neméti şi care figurează de data aceasta printre materialele gepidice. Considerăm, prin urmare, că datarea cataramei de la Dindeşti în a doua jumătate a secolului al V-lea se poate face mai degrabă pe baza contextului în care apare, prin datarea exactă a celorlalte piese din inventar, şi a analogiei cu catarama de la Gyöngyösapáti. Catarama de la Cipău trebuie legată deci, în mod necesar, de cazurile amintite din Ungaria.

5) Pensetă de fier, cu lungimea de 5,9 cm, lăţimea bazei de 2 cm şi înălţimea pragului de 0,4 cm (pl. I, 15). Face parte din categoria pensetelor ce se lărgesc brusc spre bază [28].

6) Fragment de fier plat, cu lungimea de 3,9 cm, lăţimea maximă de 2 cm şi grosimea de 0,25 cm (pl. I, 16).

7) Fragment de sulă de fier, cu secţiunea rotundă şi vîrful ascuţit, avînd lungimea de 2,8 cm şi grosimea de 0,4 cm (pl. I, 17).

8) Bară de fier cu lungimea de 11,1 cm, lăţimea la capete de 1,6 şi 1,2 cm şi grosimea la capătul mai lat de 0,5 cm, iar la cel îngust de 0,1 cm (pl. I, 18). Pentru un mîner de cuţit ar fi prea lungă şi masivă, deşi cuţite cu mînere foarte lungi apar printre antichităţile gepidice din Ungaria [29].

9) Obiect de fier cu capătul îndoit şi rulat în formă de sul. Faţa este uşor bombată, iar spatele plat. Din lungime se păstrează numai 10,1 cm; lăţimea = 0,85 cm, grosimea = 0,3 cm (pl. I, 19). Un obiect asemănător s-a descoperit la Vereşmort, în dreptul bazinului scheletului din M 4, fiind denumit cu termenul general de unealtă de fier [30].

10) Sulă de fier cu vîrful uşor îndoit şi secţiunea rotundă. Mînerul are forma de bară plată, cu capătul îngroşat. Lungime = 9,9 cm, lăţimea mînerului = 0,8 cm, grosimea spre vîrf = 0,7 cm (pl. I, 20).

11) Fragment de cuţit de fier, cu un singur tăiş. Lungime = 3 cm, lăţime = 1,7 cm (pl. I, 21).

---

[24] *Ibidem*, p. 276, CXLV/8, CXXXVI/35, XV/17, XVI/15, XVII/5.

[25] *Ibidem*, pl. CXXXI/10, CCXVI/9.

[26] A se vedea mormintele 69, 75, 80 de la Szentes-Kökényzug (*ibidem*, p. 24, 34, 36—37, 170, 176, 185—186 şi cap. VIII şi IX, privind problema materialelor gepidice din perioada hunică şi avarică).

[27] *Ibidem*, p. 242, nota 455 (J. Hampel, *op. cit.*, 1905, II, p. 61—62, pl. LII, 5).

[28] Pentru analogii în Ungaria, D. Csallány, *op. cit.*, pl. LXXXVI/1, LXXIX/13, CXI/29, CXX/12, CXXI/4, CXXVIII/4, CXL/4, CLXXI/2. În România, la Moreşti, Band.

[29] *Ibidem*, p. 288.

[30] *Ibidem*, p. 201, pl. CCXXXV/26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

12) Fragment de cuţit de fier, cu un singur tăiş. Lungime = 5,4 cm, lăţime = 1,9 cm (pl. I, 22).

Analiza antropologică a permis următoarele constatări : Craniul, în stare de conservare bună, de formă ovoid-elipsoidă în norma verticală şi de casă-cort în norma occipitală, este lung, foarte îngust şi înalt, cu un diametru bazion-antibazion mare spre foarte mare şi o calotă mijlociu de înaltă spre înaltă. Aceste valori îl caracterizează ca dolicocran, hipsicran spre ortocran, acrocran şi hipomacrocran, cu calota orto-hipsicrană şi acrocrană (pl. III). Frontalul, cu un relief glabelar de gradul 5 şi cu arcade supraciliare bine dezvoltate (gradul 2—3), este de lăţime mijlocie, eurimetop şi ortometop, cu fruntea fugindă (cu un unghi 32(1a) de numai 48°), intermediară, la limita cu categoria frunţilor bombate. Parietalele au o arcuire mijlocie ; în schimb, occipitalul, lat spre foarte lat, prezintă o curbură marcată şi o protuberanţă occipitală externă de gradul 2. Mastoidele au o dezvoltare de gradul 2—3. Faţa, de înălţime mică în totalitate şi mijlocie în porţiunea superioară, este mijlociu de lată spre largă, euriprosopă spre mezoprosopă şi mezenă, metrio-hipsiprosopă şi hipsienă în raporturile craniofaciale fizionomic şi structural. Orbitele, de lăţime şi înălţime mijlocie, sînt mezoconche şi de formă cvadrangulară. Nasul, cu rădăcina adîncă, de înălţime mică spre mijlocie şi lat, este mezoconch, cu o apertură piriformă de tip antropin. Unghiul profilului facial întreg şi cel al profilului nazal, ca şi indicele maxilar (gnatic index al lui Flower), arată o dezvoltare şi un profil ortognat. Mandibula, de robusticitate medie, are bărbia pătrată-trapezoidală, cu tuberculi mentonieri depărtaţi. Întreaga dentiţie (maxilară şi mandibulară) a fost pierdută intravitam, urmată de o puternică resorbţie alveolară, cu formarea unor creste longitudinale. Parţial se mai păstrează din alveolele lui C şi P_1 stînga şi I_2, C, P_1 şi P_2 dreapta.

Edentaţia concordă cu grupa de vîrstă senil (în jur de 60 de ani), atestată de altfel şi de închiderea şi ştergerea suturilor (occipito-mastoidiana este închisă bilateral). Caracterele morfologice şi metrice indică în mod clar apartenenţa la sexul masculin. Deformarea artificială a craniului, hipomacrocran, este de tip fronto-parietal, transversal postcoronarian.

★

Necropola de la Cipău face parte dintr-un orizont gepidic datat în prima jumătate a secolului al VI-lea, unde se plasează şi cimitirele de la Moreşti, Lechinţa de Mureş, Cluj-Cordoş, Cluj-Someşeni şi Căpuşul Mare [31]. Această fază se caracterizează, printre altele, prin prezenţa unor piese de inventar funerar întîlnite şi în secolul al V-lea, care-şi prelungesc existenţa pînă acum, indiferent de mediul de unde provin, vădind deci legături cu perioada anterioară. Aşa, de pildă, vîrfurile de săgeţi cu trei muchii, despre care s-a crezut mai întîi că au pătruns o dată cu avarii, apar în mormintele

[31] K. Horedt, *op. cit.*, p. 97—100.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

gepidice încă din prima jumătate a secolului al VI-lea, răspîndirea lor fiind pusă pe seama hunilor sau a altor neamuri tiurco-bulgare [32]. De altfel, sînt semnalate în Ungaria în mormintele de epocă hunică. Cerceii cu cuburi poliedrice de la Cluj-Cordoș, Cluj-Someșeni, Lechința, Moreşti pot fi găsiți și în mormintele de secol V [33]. Cataramele de centură cu cap de vultur ridică aceleași probleme, indiferent de evoluția lor și de faptul dacă au ajuns în mediul gepidic pe calea schimburilor comerciale sau sub înrîurirea unor elemente etnice străine [34]. Asemenea vîrfurilor de săgeți cu trei muchii și cerceilor cu cuburi poliedrice, cataramele ornamentate cu crestături sau striuri paralele par să continue prototipuri mai vechi, care circulau într-o perioadă anterioară. În sprijinul acestei afirmații pot fi aduse catarama de la Gyöngyösapáti, datată în epoca hunică, și catarama de la Dindeşti, din a doua jumătate a secolului al V-lea. Interesantă este și asocierea acestor obiecte, conferind o anumită trăsătură orizontului gepidic amintit. Ele se răresc sau dispar treptat din inventarul funerar al necropolelor mai tîrzii. Deşi pînă la ora actuală lipseşte o periodizare mai strictă a materialelor gepidice din bazinul Dunării mijlocii, constatăm totuși că vîrfurile de săgeți cu trei muchii sînt frecvente în cimitirele ce-și încep existența mai de timpuriu, uneori încă din perioada hunică (Szentes-Nagyhegy, Szentes-Kökényzug, Szöreg, Kiszombor), și sînt mai rar sau chiar deloc semnalate, în necropolele mai tîrzii, pentru a reapărea apoi în epoca avarică (Vereşmortul poate servi ca exemplu). Desigur că această observație necesită să fie verificată înainte de a deveni o certitudine. Cataramele cu reiuri paralele, puține la număr, sînt concentrate în majoritate la Szentes-Kökényzug și Kiszombor. Ele nu sînt atestate în necropolele gepide tîrzii. Catarame de tipul celei de la Cipău, unele cu striuri, sînt considerate că provin din mormintele cele mai timpurii ale necropolei de la Kiszombor [35].

Cele două morminte de la Cipău au aparținut unor persoane de sex diferit, ambele de vîrstă înaintată. Numai pe baza lor nu se pot trage însă concluzii cu caracter de generalizare. Remarcăm totuși că sulele, cuțitele și cataramele au intrat atît în inventarul lui M 5, cît și în inventarul lui M 7, independent de sexul defuncților. În mormîntul femeii (M 5) apar în plus un pieptene și un cuțit pentru răzuitul lemnelor, întîlnite altă dată în mormintele unor indivizi de sex masculin. Vîrfurile de săgeți sînt specifice inventarului bărbătesc; în schimb, penseta de păr din M 7 poate fi depusă și în mormintele de femei. N-ar fi lipsită de interes nici urmărirea faptului în ce măsură prezența a cîte trei vîrfuri de săgeți cu trei muchii, uneori de mărimi diferite, ca la Cipău, Cluj, Lechința, Căpușul Mare, Moreşti, se datorește respectării unui obicei ritual sau întîmplării.

---

[32] *Ibidem*, p. 99. După părerea lui D. Simonyi (*Die Bulgaren des 5. Jahrhunderts im Karpatenbecken*, în Acta Archaeologica Hungarica, 1959, 10), bulgarii își fac apariția în Bazinul Carpatic încă din secolul al V-lea e. n., teză împărtășită și de antropologul P. Lipták. Denumți bulgari dunăreni sau protobulgari, ei nu sînt identici cu cutrigurii.

[33] *Ibidem*, p. 100; K. Horedt și D. Protase, *Tezaurul de aur din epoca migrațiilor de la Cluj-Someșeni*, în Acta Musei Napocensis, 1970, **VII**, p. 194, nota 24.

[34] M. Rusu, *op. cit.*

[35] Gy. Török, *Das germanische Gräberfeld von Kiszombor und unsere Denkmäler der Völkerwanderungszeit*, în Dolgozatok, 1936, **XII**, *1—2*, p. 161. Referitor la vîrfurile de săgeți cu trei muchii, Török arată că ar fi de datare mai timpurie (p. 179).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fiind vorba de numai două cazuri, ne vom limita la discutarea unor elemente esenţiale, rezultate din analiza antropologică, omiţînd o serie de date, importante pentru înţelegerea şi explicarea unor probleme nerezolvate încă, referitoare la istoria biologică şi culturală a „populaţiilor gepidice" din bazinul Dunării mijlocii. Deformarea craniilor [36], circulară fronto-occipitală la scheletul din M 5 şi frontoparietală, transversală postcoronară la cel din M 7, se încadrează în tipurile de deformări artificiale cunoscute în seriile gepidice [37], care apar în proporţii variabile faţă de craniile nedeformate. Practicarea obiceiului deformării este comună tuturor necropolelor gepide, fără a constitui însă o trăsătură generală de grup [38]. Această constatare ridică ea singură o serie de întrebări : care este originea practicii deformării şi contextul social-istoric în care au avut loc preluarea şi adoptarea sa de către gepizi de la una din populaţiile contemporane ? În necropolele gepidice, definite ca atare pe bază de material arheologic, avem de-a face numai cu gepizi sau cu un amestec de populaţii ? Luînd drept criteriu de comparaţie seriile de la Hács-Bendékpuszta (secolul V) [39], Hódmezövásárhely-Gorzsa şi Kiszombor (sfîrşitul secolului V — secolul VI) [40], se remarcă structura polimorfă a fiecăreia din aceste serii. De exemplu, la Hódmezövásárhely-Gorzsa, J. Gáspár constată o mare variabilitate a taliei : între 143 şi 183 cm la bărbaţi şi între 136 şi 176 cm la femei, ajungînd la concluzia că cimitirul a fost utilizat de o populaţie amestecată. Tipologic, în cadrul seriei se deosebesc un fenotip nordic, altul cu influenţe mongoloide şi un fenotip metisat—nordic plus mongoloid —, menţionîndu-se separat M 93, cu craniul deformat artificial [41]. Aceeaşi structură polimorfă o descoperă Bartucz în seria mai numeroasă de la Kiszombor, cu multe cranii deformate : nordoid, europid, mezobrahicefal, mediteranoid, caucazoid-turanoid, mongoloid şi paleoasiatic [42]. Şi necropola de secol V de la Hács-Bendékpuszta arată o structură antropologică neuniformă, în care intră fenotipuri nordice, mediteranoide, cromagnoid A, cu forme de metisaj în diferite proporţii, o componentă brahicrană şi influenţe mongoloide. Reţine atenţia M 23, cu craniul deformat artificial. Este evident că în necropolele menţionate erau înhumate populaţii amestecate de mai multă sau mai puţină vreme, aşa cum reiese şi din frecvenţa formelor metisate, bine constituite pe un fond

[36] Şi celelalte schelete de la Cipău aveau craniile deformate (SCIV, 1955, **VI**, *3—4*, p. 670 ; M. Rusu, *op. cit.*, p. 487—488).

[37] D. Csallány, *op. cit.*, p. 296.

[38] În Ungaria, din circa 2000 de schelete din perioada migraţiunilor, numai 80 au craniile deformate artificial, de unde reiese că nici la alte populaţii această caracteristică nu reprezenta o trăsătură de grup (P. Lipták, *Antropologhiceskie problemî epohi pereseleniia narodov v karpatskom basseine*, în Voprosî antropologhii, 1963, *14*, p. 17).

[39] P. Lipták, *Germanische Skelettreste von Hács-Bendékpuszta aus dem 5. Jh.*, în Acta Archaeologica Hungarica, 1961, **XIII**, *1—4*, p. 231—246.

[40] J. Gáspár, *Gepidengräber in Ungarn*, în Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1931, **LXI**, H. I şi II, p. 285—291 ; L. Bartucz, *A kiszombori temetö gepida koponyái*, în Dolgozatok, 1936, **XII**, *1—2*, p. 178—204.

[41] J. Gáspár, *op. cit.*, p. 286.

[42] L. Bartucz, *op. cit.*, p. 193—197.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

germanic, insuficient cunoscut şi nedefinit încă satisfăcător din punctul de vedere al structurii antropologice.

Cu ce populaţii au venit în contact gepizii şi cît timp au vieţuit împreună pentru a prelua practica deformării artificiale a craniilor? Unii autori sînt partizanii teoriei hunice [43], alţii încearcă să aducă dovezi în sprijinul teoriei alanice [44]. O analiză a grupelor structurale fenotipice şi a diferenţei medii a caracterelor celor două cranii de la Cipău, comparativ cu craniile de epocă hunică din grupul Kenkol, provenite din Kirghizia [45], demonstrează o apropiere mai mare între M 5 Cipău şi curganul 6 Kenkol, cu o asemănare de mărime şi de formă discordante: DD = 3,6 pentru mărime, calculat pe 14 caractere, şi DD = 4,6 pentru formă, calculat pe 7 caractere. Comparativ cu craniul deformat din M 93 de la Hódmezövásárhely-Gorzsa, M 5 Cipău arată un grad mai mare de asemănare: DD = 3,1 pentru mărime, pe 18 caractere, şi DD = 3,5 pentru asemănarea de formă, pe 8 caractere. O analiză similară, făcută comparativ cu seria sarmatică de la Hódmezövásárhely-Fehértópart [46], oferă însă cel mai mare grad de asemănare concordantă între valorile de mărime şi cele de formă pentru ambele morminte de la Cipău. Astfel, asemănarea de mărime cu craniul din M 21 ne dă un DD = 3,9 şi o concentrare a asemănării de formă cu un DD = 2,3 comparativ cu M 7 Cipău. M 5 Cipău, comparativ cu M 8 sarmatic, ilustrează şi o asemănare de mărime foarte bună, cu un DD = 2,3. Nu dispunem de caractere suficiente pentru asemănarea de formă, lipsind masivul facial din M 8. În concluzie, mormintele de la Cipău, avînd unele caractere mongoloide disociate, întîlnite în seriile alanice din secolele III—IV, prezintă un grad înalt de asemănare concordantă, de mărime şi formă, cu elemente sarmatice, şi o diferenţă medie mai mare şi discordantă între caracterele de mărime şi formă comparativ cu seria Kenkol, de epocă hunică, din Kirghizia. Şi în ceea ce priveşte grupul structural fenotipic, este mai mare apropierea, prin frecvenţă, de alani decît de huni.

Problema originii hunice sau alanice a deformării artificiale a craniilor la gepizi, ca şi eventuala existenţă, în seriile gepidice, a unor elemente etnice negermanice, care practicau acest obicei, nu poate fi rezolvată pe baza a două morminte. Se conturează totuşi o orientare spre o direcţie de cercetare cu perspective promiţătoare.

---

[43] M. Parducz, *Die ethnischen Probleme der Hunnenzeit in Ungarn*, Budapest, 1963; J. Werner, *Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches*, München, 1956.

[44] Fr. Altheim, *Geschichte der Hunen*, Berlin, 1959, I; T. Lewicki, *Jescze o zwyczaju sztucznego zniekształcania czaszek u dawnych ludów grupy północno-irańskiej (sako-sarmackiej)*, în Materialy Archeologiczne, 1967, **VIII**, p. 25—31.

[45] V. V. Ginzburg şi B. V. Jirov, *Antropologhiceskie materiali iz kenkolskogo katakombnogo moghilnika v doline r. Talas*, în Sbornik Muzeia Antropologhii i Etnografii, 1949, *10*, p. 213—265.

[46] L. Bartucz, *Anthropologische Beiträge zur I. und II. Periode der Sarmatenzeit in Ungarn*, în Acta Archaeologica Hungarica, 1961, **XII**, *1—4*, p. 166—206.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Nr. Martin	M 5	M 7	Nr. Martin	M 5	M 7	Indici	M 5	M 7
1	170	190,0	43 (1)	97,5	101,0	8 : 1	73,45	71,05
2	170	176,0	înălț. nas/ fmo-fmo	22,0	18,0	17 : 1	76,27	75,26
2 a	167	169,0	45	130,0	137,0	17 : 8	103,85	105,92
3	179	181,0	46	94,5	96,0	20 : 1	66,10	62,10
3 a	180	179,0	47	108,0	115,5	20 : 8	90,00	87,49
5	100	109,0	48	61,0	72,0	ba-antiba g—i	85,29	84,09
7	38	38,0	50	22,5	27,0	9 : 8	70,00	74,81
8	130	135,0	înălț. nas/ mf—mf	7,0	6,5	9 : 10	82,73	80,00
9	91	100,0	51	39,0	41,0	9 : 43	90,09	93,50
10	110	125,0	52	34,0	33,0	9 : 45	70,00	72,90
11	117	120,0	54	24,4	28,1	12 : 8	77,69	85,18
12	101	115,0	55	48,0	56,5	30 : 29	96,52	96,90
16	28	31,0	62	46,0	43,0	29 : 26	96,64	98,68
17	135	143,0	63	37,0	—	30 : 27	86,05	89,75
ba-antiba	145	148,0	coardă simotică	11,0	11,5	31 : 28	91,59	83,33
20	117	118,0	înălț. simotică	3,2	4,6	16 : 7	73,69	81,58
23	485	524,0	72	75,0	89,0	40 : 5	102,00	86,24
26	119	126,0	73	81,0	86,0	45 : 8	100,00	101,48
27	129	122,0	74	76,0	—	47 : 8	83,04	85,55
28	119	126,0	66	96,0	100,0	47 : 45	83,09	84,30
29	115	113,0	67	47,5	44,0	48 : 8	46,92	53,33
30	111	109,5	68	75,5	72,0	48 : 45	46,92	52,55
31	109	105,0	69	31,0	—	52 : 51	87,18	80,49
32	72	71,0	69 (1)	29,5	32,0	54 : 55	50,83	49,73
32 (1)	69	59,0	69 (3)	10,0	11,0	63 : 62	80,43	—
32 (1a)	50	48,0	70	56,0	57,0	69 (3) :69 (1)	33,89	34,37
40	102	94,0	71	31,0	30,0	71 : 70	55,35	52,61
43	101	107,0	79	125,5	124,0	9 : 66	94,79	100,00
						indice simotic	29,09	40,00

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

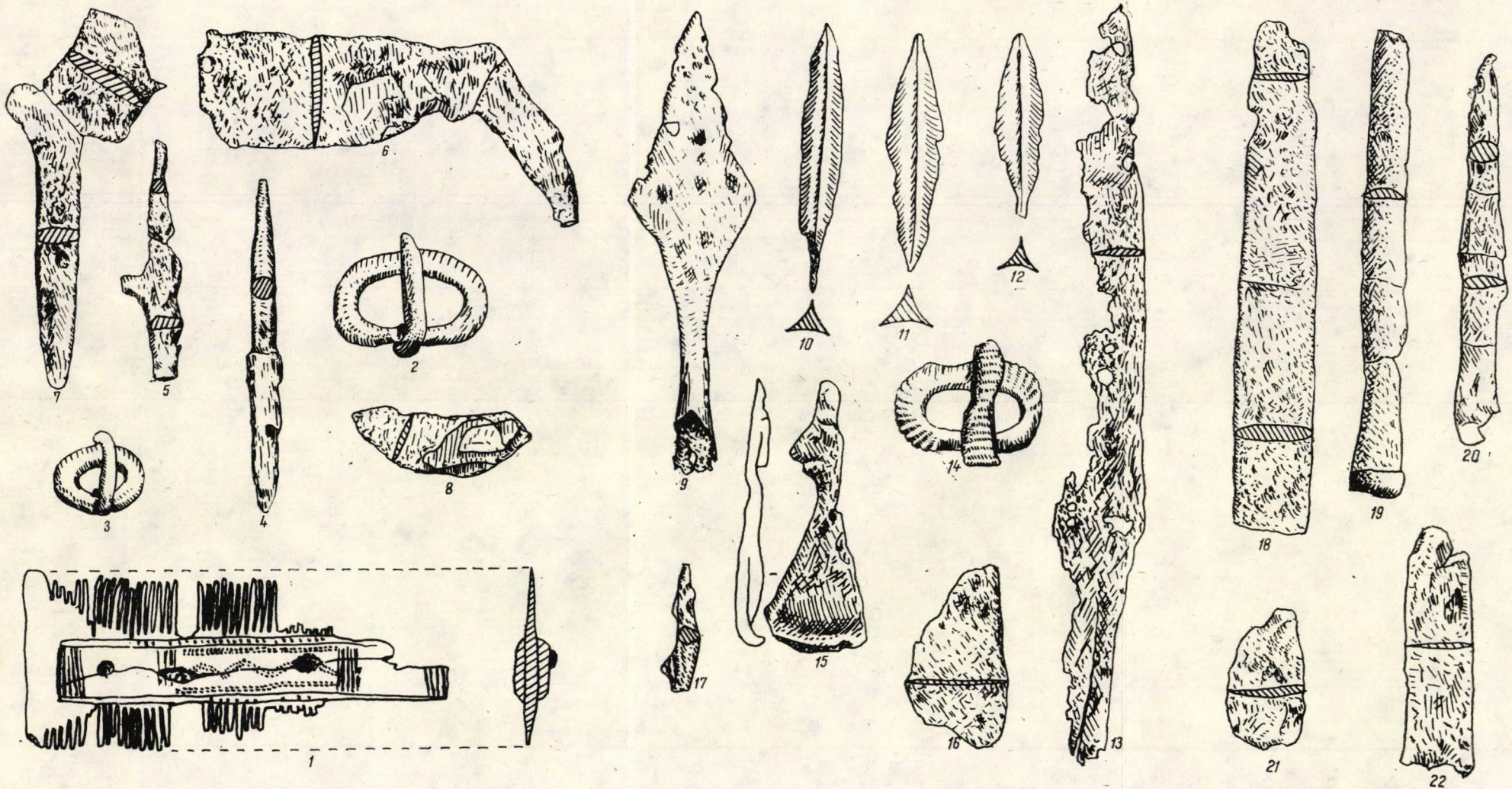

PLANȘA I. Inventarul mormîntului 5 (1—8) și inventarul mormîntului 7 (9—22).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

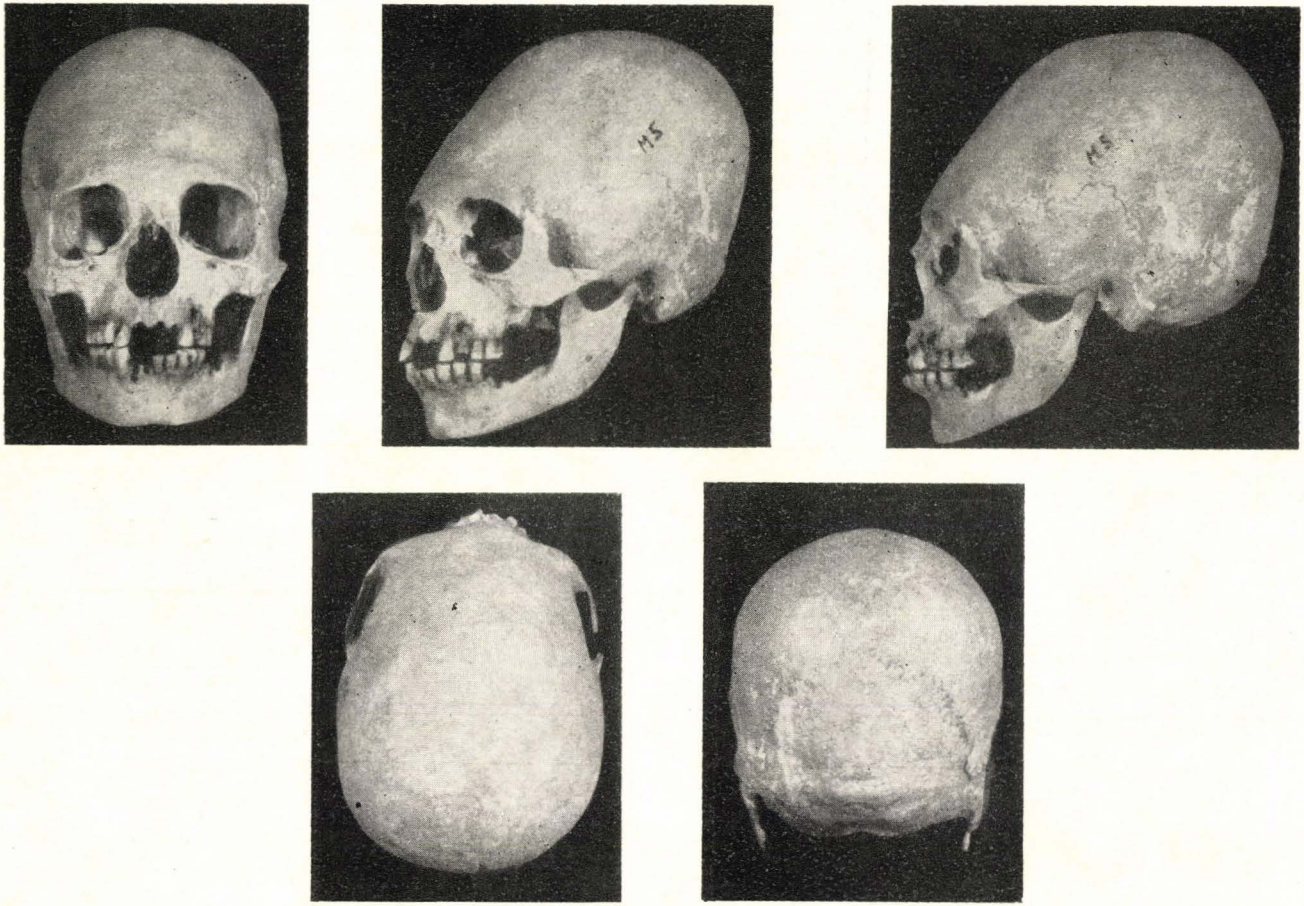

PLANȘA II. Craniul din M 5 văzut în cele cinci norme.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

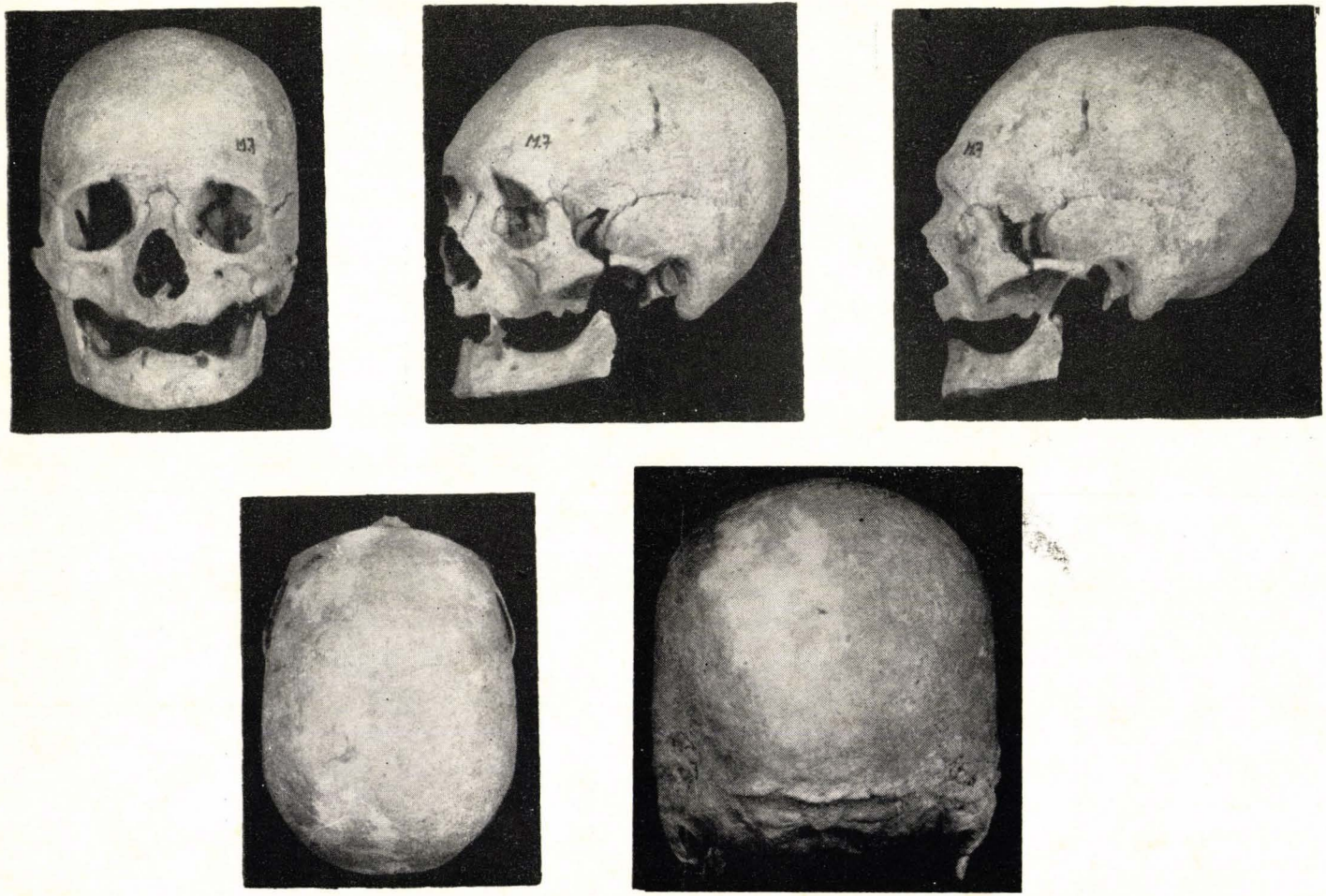

PLANȘA III. Craniul din M 7 văzut în cele cinci norme.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DEUX TOMBES GÉPIDIQUES DÉCOUVERTES À CIPĂU, DISTRICT DE MUREȘ

RÉSUMÉ

Le mobilier funéraire et les crânes découverts dans les tombes n°s 5 et 7 de la nécropole gépidique de Cipău, contemporaine des cimetières de Moreşti, Lechinţa de Mureş, Căpuşul Mare, Cordoş et Someşeni Cluj, appartiennent à la première moitié du VIème siècle, étape caractérisée, entre autres, par la présence de pièces d'inventaire du Vème siècle, qui ont survécu jusqu'à l'époque, prouvant la liaison avec la période antérieure. Il s'agit des points de flèches à trois tranchants, des boucles d'oreilles à bout en forme de dé polyédrique et des boucles de ceinturon à rayures parallèles. Les crânes appartiennent à des gens de sexe différent et d'âge sénile. Le mobilier funéraire n'est pas lié au sexe, quelques pièces — poinçons, couteaux et boucles de ceinturon — ont été trouvées également dans les deux tombes, mais d'autres, déposées seulement dans l'une des tombes, ne sont pas caractéristiques pour le sexe.

Quant à l'origine de la pratique de la déformation artificielle présentée par les crânes de Cipău, elle est considérée, pour les Gépides, comme une influence soit de la part des Huns, soit des Alains-Iraniens. L'analyse des groupes structuraux phénotypiques et la différence moyenne des caractères prouvent une assez grande ressemblance des crânes de Cipău artificiellement déformés plutôt avec les peuplades sarmates qu'avec les Huns.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit la redacţie la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DATE ANTROPOLOGICE ASUPRA RESTURILOR SCHELETICE UMANE DESCOPERITE LA HAGIENI — IALOMIȚA

DE

LAURENȚIA GEORGESCU

572.781 :902.6

Cu ocazia lucrărilor agricole, un grup de muncitori de la I.M.A. — Hagieni au descoperit în apropiere de „Movila Calea" un schelet în decubit dorsal, cu axul de orientare sud-nord.

Ținîndu-se sema de inventarul funerar caracteristic, s-a apreciat că acest material aparține secolului V î.e.n. [1].

Materialul de studiu este reprezentat de un craniu (planșa I) relativ bine conservat, scund, îngust, de lungime mijlocie, în norma verticală, prezentînd o formă ovoidă. Indicii cefalici ne dau valori (tabelul nr. 1) care îl caracterizează ca mezocran, metriocran, ortocran, tapeinocran.

Fruntea este bombată, ortometopă, de lățime îngustă spre mijlocie (metriometopă), prezentînd un relief glabelar moderat (II spre III), cu arcurile supraciliare mijlociu dezvoltate. Orbitele sînt mijlocii, mezoconche, cvadrangulare cu unghiurile rotunjite. Nasul are rădăcina adîncă, este îngust (leptorin), cu apertura piriformă antropină, spina nazală fiind puțin dezvoltată. Malarele sînt relativ înguste, asimetrice ca poziție, cu reliefuri șterse.

Fața este de lungime și lățime mijlocie; indicele facial superior o caracterizează ca mezenă, cu profil facial ortognat.

Bolta palatină este mijlocie (mezostafilină), arcada dentară avînd o formă elipsoidă.

În norma occipitală, craniul are formă de bombă-casă, cu reliefuri șterse. Mastoidele sînt mijlociu dezvoltate, cu reliefuri moderate.

Mandibula este reprezentată printr-un fragment de corp mandibular stîng, gracil, de înălțime mică și robusticitate redusă. Fragmentul

[1] N. Anghelescu, Tribuna Ialomiței, 30.VII.1968.

ST. CERC. ANTROPOL., 1972, T. 9, NR. 1, P. 15–17

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Datele metrice și indicii craniului de la Hagieni

Nr. Martin	Metrie	Nr. Martin	Metrie	Nr. Martin	Indici
1	180	63	44	8 : 1.	77,78
3	177	55	53	17 : 1	71,67
3a	175	54	22	20 : 1	60,56
8	140?	51	39	17 : 8	92,14
17	129	52	31	20 : 8	77,86
5	102	50	22	9 : 10	74,42
20	109	43 (1)	93	9 : 8	68,57
9	96	72	82°	12 : 8	75,00
10	127?	73	81°	30 : 29	98,13
11	116	74	81°	29 : 26	86,29
12	105			30 : 27	88,24
26	124			31 : 28	85,09
27	119?			16 : 7	80,00
28	114			45 : 8	94,29
29	107			48 : 45	51,52
30	105			54 : 55	41,51
31	97			52 : 51	79,49
7	35			63 : 62	48,09
16	28			40 : 5	93,14
45	132			48 : 8	48,57
40	95				
48	68				
47	—				
43	102				
46	86				
62	44				

de apofiză coronoidă dreaptă este gracil, mic, fără reliefuri pronunțate. Dentiția pe maxilar prezintă o uzură de gradul I, fără lipsuri dentare și carii. Aceeași uzură și lipsa cariilor se semnalează și pe fragmentul de mandibulă.

Scheletul postcranian este prost conservat, gracil, cu impresiuni musculare moderate. Majoritatea oaselor lungi prezente sînt fragmentare, nemăsurabile; totuși, pe unele dintre ele s-a putut determina gradul de robusticitate și aplatisare: femurul drept hiperplatimer cu pilastru puternic, stîngul platimer la limita superioară cu pilastru nul.

Diametrele tibiilor ne indică un indice euricnem pentru tibia dreaptă și mezocnem pentru tibia stîngă.

Talia a fost determinată pe tibia dreaptă, indicînd cu aproximație 163,1 cm (Trotter-Glesser) — 161,0 cm (Manouvrier).

Menționăm că radiusul drept și cubitusul drept prezintă în treimea inferioară impregnări cu oxizi de cupru, care atestă prezența unei brățări.

Pentru a diminua coeficientul de eroare, s-a ținut seamă de un număr cît mai mare de caractere în determinarea sexului și a vîrstei; osemintele aparțin unui individ de sex masculin, în vîrstă de aproximativ 25 ± 5 ani.

Mormîntul de la Hagieni, pe baza elementelor de inventar atribuit de descoperitor sciților, se deosebește din punct de vedere antropolo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

gic de seriile de la Cavaclar [2] și, Ciumbrud [3] și de scheletul de la Brătei [4].

Analogii găsim însă cu grupul de forme mediteranoide, gracile de la Kerson [5], de care se apropie printr-o serie de caractere și prin aspectul general gracil.

Dat fiind polimorfismul [6] accentuat, binecunoscut al seriilor scitice de pe tot arealul lor de răspîndire, este greu de precizat pe baza analizei antropologice apartenența certă la aceste populații.

DONNÉES ANTHROPOLOGIQUES CONCERNANT LES OSSEMENTS D'UNE SÉPULTURE DÉCOUVERTE À HAGIENI — IALOMIȚA

RÉSUMÉ

Les ossements humains découverts dans la sépulture de Hagieni-Ialomița du Vème siècle a.n.è., appartiennent à un homme âgé de 25 ± 5 ans, de taille moyenne (163 cm), présentant des traits qu'on rencontre chez le groupe des formes méditerranoïdes des séries scythiques de Kerson.

Centrul de cercetări antropologice București

Primit în redacție la 1 februarie 1972.

[2] C. Maximilian, *Contribuții la studiul antropologic al craniilor din curganele de la Cavaclar*, Probl. antropol. 1959, IV, p. 47—65.

[3] I. G. Russu, M. Șerban, N. Motioc, T. Farcaș, *Cimitirul scitic de la Ciumbrud*, Sesiunea științifică I.M.F.-Cluj, 1959.

[4] O. Necrasov, D. Botezatu, *Studiul antropologic al scheletului de la Brătei, datînd din epoca I a fierului (Hallstatt)*, Probl. antropol., 1960, V, p. 18—43.

[5] G. D. Belov, *Nekropol Hersonesa, Klassiceskoi epohi*, Sov. arh., 1950, *13*, p. 272.

[6] D. Nicolăescu-Plopșor, *Contribuții paleoantropologice la rezolvarea unor probleme istorice privind perioada migrației popoarelor în spațiul carpato-dunărean*, Revista muzeelor, 1967, an. IV, *2*, p. 101—110.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

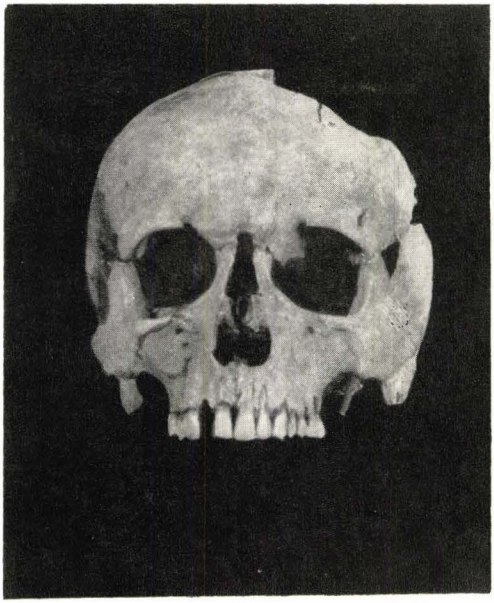

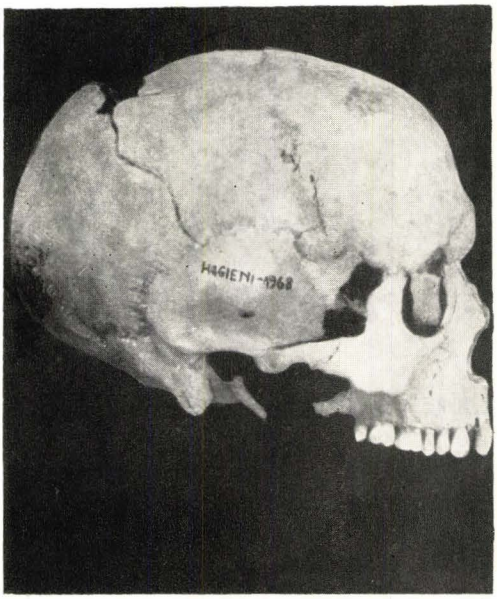

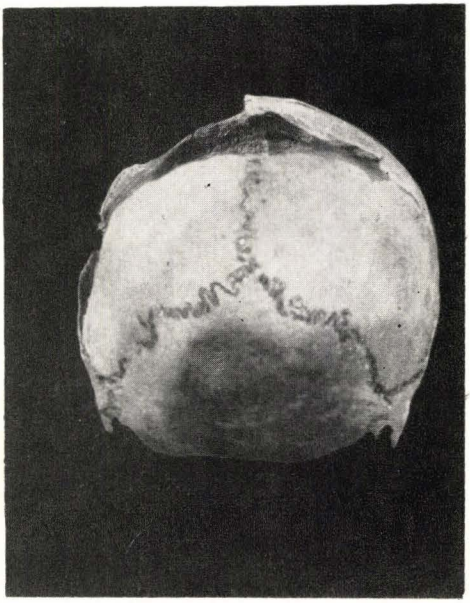

PLANȘA I. — Craniul scitic de la Hagieni — Ialomița (foto N. Ioanid).

Fig. 1. — Craniul văzut în norma frontală.

Fig. 2. — Craniul văzut în norma laterală.

Fig. 3. — Craniul văzut în poziție de profil 3/4.

Fig. 4. — Craniul văzut în norma occipitală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL POPULAȚIEI DIN SATUL MĂGURA (CULOARUL BRÂN)

TIPUL ANTROPOLOGIC AL POPULAȚIEI DIN SATUL MĂGURA (SERIA MASCULINĂ 20—60 ANI)

DE

SUZANA POP și MARIA VLĂDESCU

572.71/.77

Pentru acest studiu ne-am folosit, așa cum de altfel am procedat în general în cercetările noastre tipologice asupra altor comunități din țara noastră, de un eșantion a cărui componentă să răspundă concomitent asigurării de băștinășie (cel puțin cei patru bunici ai subiectului au fost din Măgura) și unei continuități de viață în acel loc, trecînd deci la o caracterizare a populației, dată de însuși nucleul său ca origine și mediu de viață. În plus, o limitare de vîrstă a eșantionului (20—60 ani) are drept obiect înlăturarea intervenirii acestui factor ca modificator al caracterelor antropologice, legate de o vîrstă prea tînără sau prea înaintată.

Respectînd aceste criterii de selecționare, s-a putut alcătui din totalul populației cercetate la Măgura un lot de 41 de bărbați, pe care-l considerăm capabil de a evidenția caracteristicile populației autohtone a acestui sat.

CARACTERELE CALOTEI CEFALICE

Dimensiuni. Morfograma dimensiunilor calotei cefalice a băștinașilor Măgurei (fig. 1) ne arată, ca ansamblu asociativ, o calotă dimensionată la contingența dintre categoriile mijlocie și mare (g — op 184,3 mm ; eu — eu 155,9 mm ; t—v 125,5 mm ; ft—ft 108,0 mm) ; nivelele valorice sînt slab

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

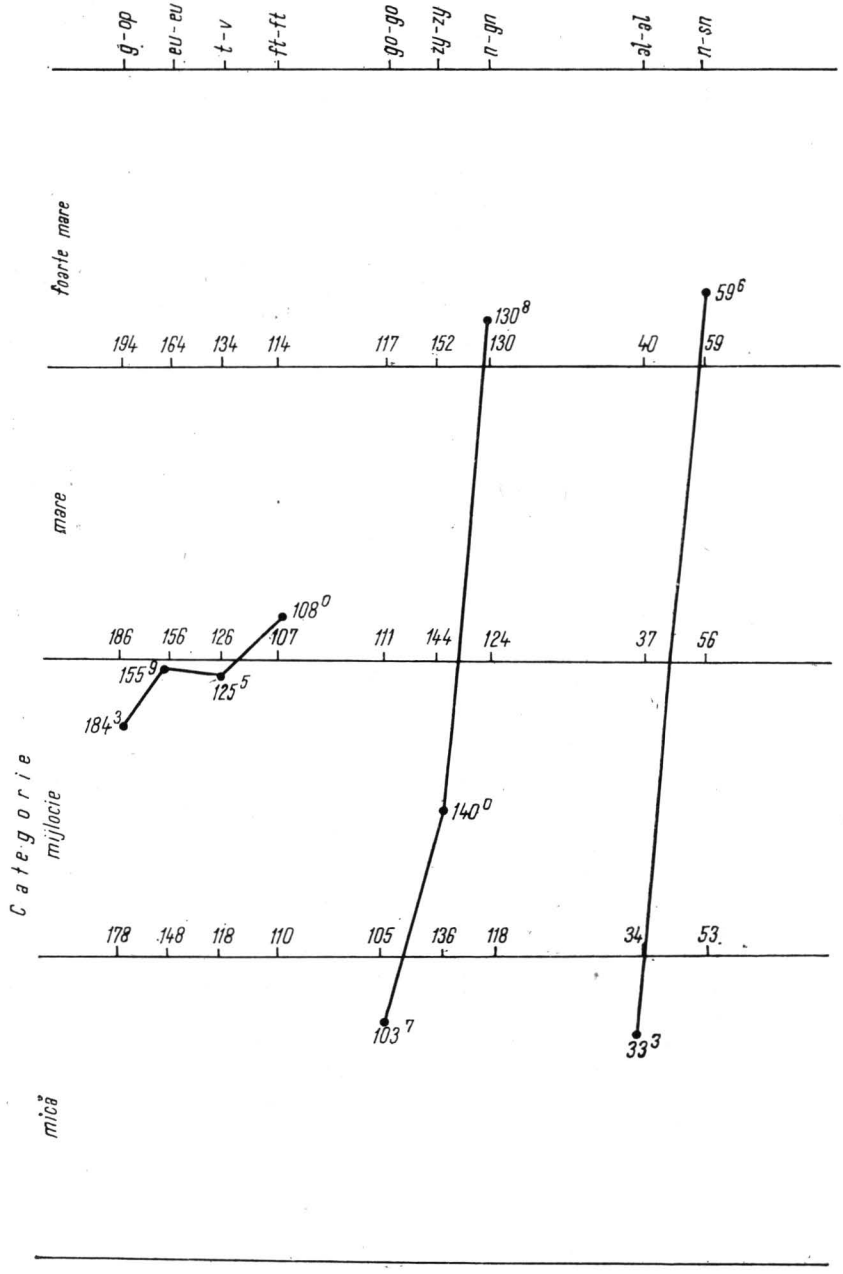

Fig. 1. — Morfograma taxonomică a dimensiunilor cefalo-faciale ale populației satului Măgura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

diferențiate; totuși se conturează un complex asociativ corespunzător tipului în care parametrii dimensionali se dispun în alternanță, dezvoltarea lățimilor dominînd prin nivelele lor valorice lungimea și înălțimea (eu—eu și ft—ft > g—op și t—v). Aspectul nivelat al morfogramei calotei este susținut de repartiția procentuală pe categorii a respectivelor caractere, deoarece atît pentru lungime, cît și pentru lățime și înălțime nu se constată preponderențe tranșante între cele două categorii dimensionale — mijlocie și mare —, în care se comasează circa 80% din cazuri. Doar lățimea frunții pune un accent net de frecvență pe categoria de frunți late (61,0%).

Conformația calotei, redată în figura 2, potrivit dimensiunilor și relațiilor lor poziționale pe care le-am arătat în figura 1, se caracterizează prin următorul complex asociativ al indicilor:

— Indicele cefalic arată o brahicefalie la limita superioară (eu—eu/g—op 84,6), care în repartiția sa procentuală pe categorii înscrie procentele cele mai numeroase chiar în clasa hiperbrahicefaliei (41,5%), urmînd însă îndeaproape procentele brahicefaliei (36,6%) și remarcîndu-se o notă de temperare adusă de cazurile de meuzocefalie (17,1%). Prezența ultrabrahicefalilor și a dolicocefalilor este redusă (cîte 2,4%).

— Indicele de dezvoltare relativă a înălțimii calotei față de lungimea sa se înscrie în hipsicefalie atenuată, de tip de contingență între subîmpărțirile hipsicefaliei, mijlocie și atenuată (t—v/g—op 68,1). De altfel, în cadrul general al hipsicefaliei, procentele subgrupării mijlocii (58,6%) dețin nu cu mult majoritatea față de subgrupa moderată (31,7%). Hipsicefalia marcată este aproape absentă la Măgura (2,4%), ortocefalia prezentă (7,3%).

— Indicele de dezvoltare relativă a înălțimii calotei față de lățimea sa se plasează în categoria metriocefală, la limita spre tapeinocefalie (t—v/eu—eu 80,13), susținut de un procentaj concentrat de metriocefalie (73,2%), alături de care tapeinocefalia este frecventă (26,8%), iar acrocefalia nu a fost întîlnită.

— Indicele fronto-parietal arată o dezvoltare relativă a frunții de categoria eurimetopă, însă destul de moderată (ft—ft/eu—eu 69,7). De altfel, majoritatea cazurilor sînt în categoria eurimetopă (53,7%), cu o temperare adusă de procentele metriometopiei (39,0%). Categoriile marginașe steno- și hipereurimetopă sînt slab reprezentate (4,9 și 2,4%).

În ceea ce privește elementul important somatoscopic, forma occipitalului la Măgura, forma mijlociu de bombată este cea majoritară (51,2%), însă este de reținut procentul ridicat de occipitale plate (29,3%), precum și de occipitale bombate (19,5%).

CARACTERELE MASIVULUI FACIAL ȘI ALE NASULUI

Dimensiuni. Morfograma dimensională (fig. 1) în cazul feței prezintă o dispunere etajată foarte diferențiată a nivelelor valorice ale înălțimii feței (n—gn), ale lățimii feței (zy—zy) și ale lățimii mandibulei (go—go), în care nivelul n—gn, caracterizat prin fețe foarte lungi (n—gn 130,8 mm), domină cu mult nivelul lățimii feței, înscris în categoria mijlocie, central (zy—zy 140,0 mm), în prezența unui nivel situat și mai jos al lățimii mandibulei (go—go 103,7 mm). Populația autohtonă de la Măgura se carac-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

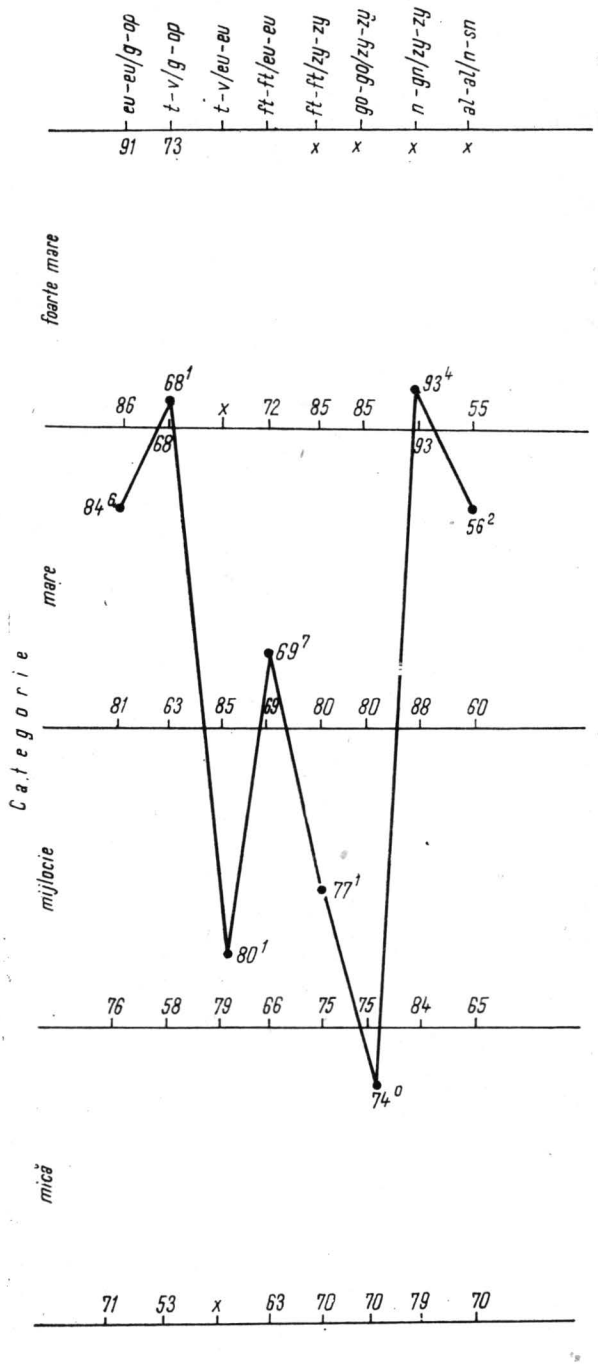

Fig. 2. — Morfograma taxonomică conformativă cefalo-facială a populației satului Măgura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

terizează deci printr-o față foarte lungă, mijlociu de lată, cu gonioane slab dezvoltate.

O ilustrare a frecvenței fețelor lungi în această populație este dată de către procentele fețelor foarte lungi (58,9%) și de cele ale categoriei de fețe lungi (23,0%), care totalizează împreună patru cincimi din cazuri. Fețe de categoria scurtă și foarte scurtă nu au fost întîlnite.

În ceea ce privește lățimea feței (zy—zy) se remarcă o repartizare pe categorii destul de nivelată, în care clasa mijlocie preponderează ușor (39,0% mijlocii, 29,3% înguste, 26,8% late). Fețe foarte late au fost rar întîlnite (4,9%), fețe foarte înguste nu s-au găsit.

Atenuarea dezvoltării în lățime a mandibulei, pe care o reținem, este manifestată printr-o participare procentuală în favoarea claselor subcentrale (56,1% față de 17,1%).

Nasul, concordant cu caracterul feței, de dimensionare mare în lungime și dimensionare mică în lățime și chiar accentuînd o astfel de tipologie, se prezintă foarte lung și strîmt, repetînd deci, ca în cazul feței, acel mare decalaj în situarea nivelelor valorice (vezi fig. 1, n—sn și al—al). Repartiția procentuală pe categorii subliniază caracteristica de nasuri foarte lungi a populației Măgurei, deoarece categoria de nasuri foarte lungi include procente masive de cazuri (61,0%), alăturîndu-se acestora și procente de nasuri lungi (26,8%); deci laolaltă cumulează 87,8%, iar în categoria mijlocie rămîn doar 7,3% și în cea scurtă 4,9%.

Situarea mediei pentru caracterul de lățime a nasului în categoria celor strîmte rezultă dintr-o pondere procentuală accentuată (53,7%) a nasurilor strîmte, pe care le contrabalansează doar slabe procente ale categoriilor opuse (9,8%).

Conformația feței și a nasului. Au fost considerați un indice de relație calotă-față, reprezentat prin dezvoltarea relativă a lățimii frunții față de aceea a feței (ft—ft/zy—zy), apoi pentru fața propriu-zisă indicii go—go/zy—zy și clasicul indice facial n—gn/zy—zy; pentru nas, al—al/n—sn.

Indicele de lățime relativă a frunții, în raport cu lățimea feței, se situează prin valoarea mediei sale în categoria mijlocie, subcentral, ceea ce concordă cu repartiția procentuală masivă în categoria mijlocie (75,6%), cu o ușoară tendință spre categoria de frunți relativ îngnste (14,6% înguste, dar 9,8% late).

Indicele de dezvoltare relativă a mandibulei, în raport cu lățimea feței, este prin valoarea mediei sale destul de coborît (74,0). Acest caracter de gonioane relativ înguste al populației de la Măgura este bine subliniat la nivelul relației procentuale pe categorii, avînd loc o concentrare prioritară în clasa îngustă (63,4%), clasa mijlocie distanțîndu-se de aceasta prin procentele sale (22,0%). Procentele din categoria foarte îngustă și cele late sînt puține (4, 9 și 9,8%).

Conformația feței, exprimată prin indicele facial, situează populația autohtonă a Măgurei în categoria hiperleptoprosopiei (media n—gn/zy—zy 93,4). De altfel, procentele de cazuri din categoria hiperleptoprosopiei sînt impresionante (66,6%). Caracterul de fețe lungi la această populație mai este suplimentat și de procentele de leptoprosopie (17,9%), astfel încît aprecierea prezenței lepto- și hiperleptoprosopiei se urcă la 84,5%. Celelalte conformații ale feței, mezoprosopia și euriprosopia, intervin cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

procente puţine (mezo 10,2%, euri 5,1%) în structura valorii mediei acestui indice.

Indicele nazal urmează conformaţia leptomorfă constatată la nivelul feţei, situîndu-şi valoarea mediei sale în categoria nasurilor relativ înguste (media al—al/n—sn 56,2).

Accentul repartiţiei procentuale pe categorii este pus pe categoria nasurilor înguste (43,9%), alături de care nasurile foarte înguste sînt şi ele numeroase (29,3%), totalizînd împreună 73,2%. Contrabalansarea acestor categorii de nasuri înguste prin categoria nasurilor late este foarte slabă (7,3% nasuri late); în fine, clasa centrală, a nasurilor mijlocii, înscrie 19,5%.

CARACTERELE SOMATOSCOPICE ALE FEŢEI ŞI NASULUI

Conturul feţei. Conform dimensionării şi conformaţiei ei hiperleptoprosope, frecvenţa contururilor feţei se situează consecvent pe forme leptomorfe, dreptunghiulare (58,6%) şi ovale (24,4%), iar formele de tip scurt realizează, în comparaţie, procente cu totul scăzute (rotunde 4,9%, pentagonale 9,8%).

Deschiderea fantei palpebrale este în mod curent mijlocie (62,5%), cu o uşoară tendinţă spre cele largi (15,0% înguste, 22,5% largi).

Orientarea fantei palpebrale, majoritar mai mult sau mai puţin orizontală (55,0%), frecvent mijlocie (35,0%), pune în vădită opoziţie orientarea net oblică (10,0%).

Relieful malarelor. Predomină malarele mijlocii (63,4%), alături de care cele şterse sînt numeroase (36,6%). Nu au fost întîlnite malare proeminente.

Orientarea malarelor. Se constată o uşoară majoritate a malarelor mijlocii (56,2%), iar tendinţa spre frontalizare este manifest contrabalansată de procentajul orientării temporale (24,4 % frontale, 19,5 % temporale).

Buza dermică. Preponderenţa formei drepte nu este marcată (48,8 %), date fiind procentajele apropiate ale formei convexe (31,7 %), însă şi forma concavă se înscrie cu procente relativ apreciabile (19,5 %).

Poziţia bărbiei. Bărbiile mijlocii şi retrase au fost observate în procente paritare (cîte 46,4 %), cumulînd aproape totalitatea cazurilor, pe cînd formelor proiectate le-au rămas procente puţine (7,3 %).

Conturul mentonului. Cele mijlociu de moderate realizează o uşoară dominanţă (43,9 %) asupra celor şterse (29,3 %) şi conturate (26,8 %), care, la rîndul lor, se prezintă nivelat între ele.

Oblicitatea ramurii mandibulei. Se remarcă o marcată comasare a repartiţiei procentuale pe categorii în avantajul ramurilor oblice (73,2 %), urmate distanţat de ramurile mijlocii (26,8 %). Ramuri orizontale nu au fost întîlnite.

Caracterele nasului, reţinute în sensul evident al semnificaţiei lor în cadrul caracterizării de apartenenţă tipologică, au fost: rădăcina nasului, profilul spatelui şi orientarea septului nazal.

Dacă poziţia rădăcinii nasului, în raport cu fruntea, se înscrie destul de apropiat repartizată în suita categoriilor mijlocie (43,9 %), înaltă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea și repartiția procentuală pe categorii a caracterelor cefalo-faciale ale populației din satul Măgura (dimensiuni și indici) – seria masculină (20–60 ani)

Caracter	N	M	m	σ	CV	Min – Max	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
g–op	41	184,28	0,99	6,35	3,44	173–200	f. scurt x – 169		scurt 170–177		mijl. 178–185		lung 186–193		f. lung 194– x	
							–	–	6	14,6	17	41,5	15	36,6	3	7,3
eu–eu	41	155,86	0,95	6,09	3,91	140–167	f. îngust x – 139		îngust 140–147		mijl. 148–155		lat 156–163		f. lat 164– x	
							–	–	3	7,3	14	34,1	20	48,8	4	9,8
t–v	41	125,47	0,81	5,16	4,11	115–136	f. jos x –109		jos 110–117		mijl. 118–125		înalt 126–133		f. înalt 134 – x	
							–	–	4	9,8	15	36,6	20	48,8	2	4,9
ft–ft	41	107,98	0,68	4,32	4,00	96–118	f. îngust x –92		îngust 93–99		mijl. 100–106		lat 107–113		f. lat 114– x	
							–	–	2	4,9	9	22,0	25	61,0	5	12,2
zy–zy	41	140,00	0,95	6,06	4,33	130–155	f. îngust x –127		îngust 128–135		mijl. 136–143		lat 144–151		f. lat 152 – x	
							–	–	12	29,3	16	39,0	11	26,8	2	4,9
go–go	41	103,71	0,97	6,21	5,99	93–117	x –98		99–104		105–110		111–116		117–x	
							11	26,8	12	29,3	11	26,8	7	17,1	–	–
n–gn	39	130,84	1,09	6,83	5,22	120–143	f. jos x –111		jos 112–117		mijl. 118–123		înalt 124–129		f. înalt 130 –x	
							–	–	–	–	7	17,9	9	23,0	23	58,9
n–sn	41	59,62	0,56	3,58	6,01	52– 69	f. scurt x –49		scurt 50–52		mijl. 53–55		lung 56–58		f. lung 59 –x	
							–	–	2	4,9	3	7,3	11	26,8	25	61,0
al–al	41	33,32	0,47	2,98	8,94	28– 40	f. strîmt x –30		strîmt 31–33		mijl. 34–36		lat 37–39		f. lat 40 –x	
							7	17,1	15	36,6	15	36,6	2	4,9	2	4,9
eu–eu/g–op	41	84,62	0,61	3,93	4,64	73,7–93,3	Dolicocefalie		Mezocefalie		Brahicefalie		Hiperbrahicefalie		Ultrabrahicefalie	
							71,0–75,9		76,0–80,9		81,0–85,4		85,5–90,9		91,0 –x	
							1	2,4	7	17,1	15	36,6	17	41,5	1	2,4
t–v/g–op	41	68,08	0,44	2,84	4,17	61,6–73,1	Camaecefalie		Ortocefalie		Hipsicefalie					
							x–57,9		58,0–62,9		moderată		mijlocie		marcată	
							–	–	–	–	63,0–67,9		68,0–72,9		73,0–77,9	
							–	–	3	7,3	13	31,7	24	58,6	1	2,4
t–v/eu–eu	41	80,13	0,44	2,82	3,52	70,5–84,5	Tapeinocefalie		Metriocefalie		Acrocefalie					
							x–78,9		79,0–84,9		85,0–x					
							11	26,8	30	73,2	–	–				
ft–ft/eu–eu	41	69,67	0,41	2,66	3,82	64,1–79,3	Hiperstenometopie x–59,9		Stenometopie 60,0–65,9		Metriometopie 66,0–68,9		Eurimetopie 69,0–74,9		Hipereurimetopie 75,0 – x	
							–	–	2	4,9	16	39,0	22	53,7	1	2,4
ft–ft/zy–zy	41	77,06	0,37	2,34	3,04	71,9–82,2	f. îngust x –69,9		îngust 70,0–74,9		mijl. 75,0–79,9		lat 80,0–84,9		f. lat 85,0 – x	
							–	–	6	14,6	31	75,6	4	9,8	–	–
go–go/zy–zy	41	73,96	0,65	4,14	5,60	66,9–84,1	f. îngust x–69,9		îngust 70,0–74,9		mijl. 75,0–79,9		lat 80,0–84,9		f. lat 85,0 – x	
							2	4,9	26	63,4	9	22,0	4	9,8	–	–
n–gn/zy–zy	39	93,39	0,88	5,48	5,86	79,7–102,2	Euriprosopie 79,0–83,9		Mezoprosopie 84,0–87,9		Leptoprosopie 88,0–92,9		Hiperleptoprosopie 93,0–102,9		Ultraleptoprosopie 103,0 – x	
							2	5,1	4	10,2	7	17,9	26	66,6	–	–
al–al/n–sn	41	56,22	0,92	5,92	10,53	40,6–68,4	f. îngust x–54,9		îngust 55,0–59,9		mijlociu 60,0–64,9		lat 65,0–69,9		f. lat 70,0 – x	
							12	29,3	18	43,9	8	19,5	3	7,3	–	–

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Caracterele somatoscopice ale populației din satul Măgura (seria masculină 20 – 60 ani)

Caractere	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Occipital	plat		mijlociu		bombat							
	12	29,3	21	51,2	8	19,5						
Poziția rădăcinii nasului față de frunte	înaltă		mijlocie		joasă							
	13	31,7	18	43,9	10	24,4						
Poziția rădăcinii nasului față de unghiul intern al ochiului	înaltă		mijlocie		joasă							
	38	92,7	3	7,3	—	—						
Lățimea rădăcinii nasului	îngustă		mijlocie		lată							
	18	43,9	14	34,1	9	22,0						
Profilul nasului	convex		drept		concav		ondulat					
	27	65,9	13	31,7	—	—	1	2,4				
Orientarea septului nazal	descendent		orizontal		ascendent							
	15	36,6	19	46,4	7	17,1						
Deschiderea fantei palpebrale	îngustă		mijlocie		largă							
	6	15,0	25	62,5	9	22,5						
Orientarea fantei palpebrale	oblică		mijlocie		orizontală							
	4	10,0	14	35,0	22	55,0						
Relieful malarelor	proeminent		mijlociu		șters							
	—	—	26	63,4	15	36,6						
Orientarea malarelor	frontală		mijlocie		temporală							
	10	24,4	23	56,2	8	19,5						
Forma buzei dermice (din profil)	convexă		dreaptă		concavă							
	13	31,7	20	48,8	8	19,5						
Poziția bărbiei	retrasă		mijlocie		proeminentă							
	19	46,4	19	46,4	3	7,3						
Conturul mentonului	șters		mijlociu		conturat							
	12	29,3	18	43,9	11	26,8						
Oblicitatea ramurii mandibulare	oblică		mijlocie		orizontală							
	30	73,2	11	26,8	—	—						
Conturul feței	pătrat		rotund		oval		dreptunghiular		pentagonal		rombic	
	1	2,4	2	4,9	10	24,4	24	58,6	4	9,8	—	—
Culoarea irisului (scara Martin-Schulz)	deschis		intermediar deschis		intermediar închis		închis					
	1a – 2b		3 – 6		7 – 11		12 – 16					
	5	12,2	10	24,4	25	61,0	1	2,4				
Culoarea părului (scara Fischer-Saller)	blond M – O		brun P – R castaniu deschis		brun S – T castaniu		brun U – V castaniu închis		brun-negru W – Y			
	1	2,4	—	—	5	12,2	7	17,1	28	68,3		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(31,7 %), apoi joasă (24,4 %), poziția rădăcinii față de unghiul intern al ochiului este aproape total comasată în categoria poziției înalte (92,7 %), rămînînd un procent redus de rădăcini mijlocii (7,3 %). Se remarcă absența rădăcinilor joase.

În ceea ce privește lățimea rădăcinii nasului, o ușoară preponderență a nasurilor înguste (43,9 %) este urmată de categoria mijlocie (34,1 %), rădăcinile late fiind totuși și ele destul de numeroase (23,0 %).

Profilul nasului se clasează aproape în totalitate în două forme, cea convexă și cea dreaptă, cea convexă individualizîndu-se în procente majoritare (65,9 %) față de forma dreaptă (31,7 %). Nasurile ondulate au fost rare (2,4 %), cele concave chiar absente. Orientarea planșeului nazal, deși de cele mai multe ori orizontală (46,4 %), prezintă o tendință de nivelare în raport cu categoria celor descendente, care se impun prin procentajele lor (36,6 %); cele ascendente sînt prezente în populația Măgurei, dar într-un procentaj moderat (17,1 %).

CARACTERELE PIGMENTAȚIEI IRISULUI ȘI A PĂRULUI

Pigmentația irisului. Categoria de iris intermediar pigmentat este masiv reprezentată la Măgura (85,4 %). Se remarcă procentul foarte scăzut de ochi de culoare închisă (2,4 %); în schimb, ochiului albastru propriu-zis îi revin procente apreciabile (12,2 %). Măgura deci manifestă un proces evident de depigmentare a irisului. Analizînd intragrupal categoria culorilor intermediare, se constată că accentul majoritar revine ochilor intermediar închis (61,0 % intermediar închis față de 24,4 % intermediar deschis).

Pigmentația părului. Părul blond este rar întîlnit (2,4 %), cel castaniu însă este numeros (29,3 %); preponderează totuși, dar nu în mod marcat, părul brun-negru W—Y (68,3 %). Deci și la nivelul pigmentației părului se poate susține paralel, însă mai puțin accentuat, un proces de depigmentare.

Încheiem caracterizarea noastră alăturîndu-i informarea asupra staturii, a cărei valoare medie este 1,68 m, valoare care plasează pe măgureni la limita superioară a staturilor supramijlocii.

Plecînd de la trăsăturile antropologice esențiale ale populației băștinașe din Măgura, pe care încercăm acum să le canalizăm spre o asamblare apreciativă din punctul de vedere al exteriorizării principalelor participări tipologice, vom remarca o calotă care nu se înscrie în caracteristicile complexului asociativ prioritar dinaric, nici dalic, nordic sau mediteranoid, ci este o calotă cu o exprimare de interferență D—N, la care se remarcă o manifestă participare de elemente alpinoide (t—v și indicele t—v/eu—eu).

Alături de această tipologie a calotei oarecum nedecisivă, masivul facial și, în armonie cu acesta, și nasul se prezintă clar orientat spre o tipologie asociată D—N. În același sens se orientează și caracterele esențiale ale complexului pigmentar.

Prezența componentei mediteranoide este recunoscută, dar nu reușește să dețină vreun procent majoritar la nici unul dintre caracterele sale specifice; în sfîrșit, raritatea componentei est-europoide este caracteristică pentru Măgura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LE TYPE ANTHROPOLOGIQUE DE LA POPULATION DU VILLAGE DE MĂGURA

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient un lot autochtone représentatif pour la population du village de Măgura — couloir de Bran. A l'aide de la méthode du morphogramme taxonomique qui met en évidence les complexes associatifs dimensionnels et conformatifs de la calotte céphalique et du masif facial, à côté desquels une série de caractères somatoscopiques viennent compléter le tableau typologique, on peut tirer les conclusions suivantes :

Cette population de taille sur-moyenne, à caractères pigmentaires dénonçant un processus de dépigmentation, présente une calotte céphalique de dimensions plutôt moyennes, brachycéphale, modérément hypsicéphale à tendance accentuée vers la tapéinocéphalie, à occipital en majorité moyennement bombé mais aussi assez fréquemment plat.

La face et le nez à caractères accentués de leptomorphie cumulent des caractères somatoscopiques majoritaires tels que la racine du nez très élevée par rapport à l'angle interne de l'œil, un profil de l'arête nasale convexe ou droit, la fente palpébrale moyennement ouverte, plutôt horizontale, des malaires à relief moyen, à orientation moyenne même assez souvent temporale, enfin une grande oblicité de l'arc mandibulaire.

Tous ces traits essentiellement fréquents nous conduisent à apprécier une tendance d'interférence dinaro-nordique à nette participation alpinoïde pour la calotte et une typologie accentuée dinaro-nordique pour la face et le nez. Il faut reconnaître une certaine présence de la composante méditerranoïde et souligner la rareté de la composante est-europoïde à Măgura.

BIBLIOGRAFIE

1. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Georgescu Vl., *Morfograma taxonomică*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, 151—159.
2. Grinţescu -Pop Suzana, Enăchescu Th., *Contribution à la détermination du facies anthropologique des populations de Roumanie*, Ann. roum. Anthropol., 1966, **3**, 47—65.
3. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Vlădescu Maria, *Le type anthropologique de la population des villages de Simon et Moeciu de Jos*, Ann. roum. Anthropol., 1967, **4**, 47—53.
4. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Glavce Cristiana, *Tipul antropologic din satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*, 129—144.
5. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th, Graffé L., *Tipul antropologic al populaţiei satului Şirnea*, St. cerc. antropol., 1970, **7**, *1*, 133—142.
6. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Glavce Cristiana, *Le type anthropologique de la population du village de Moeciu de Sus*, Ann. roum. Anthropol., 1970, **7**, 27—38.
7. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu Th., Glavce Cristiana, Udrescu M., *Tipul antropologic al populaţiei satului Sohodol*, St. cerc. antropol., 1971, **8**, *1*, 33—45.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

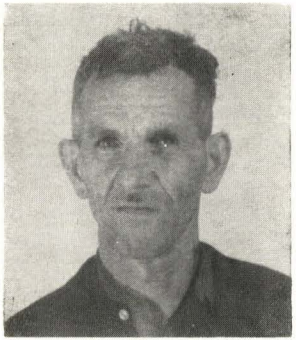

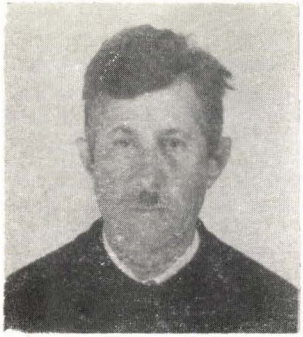

PLANȘA I. — Tipuri antropologice din Moldova

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

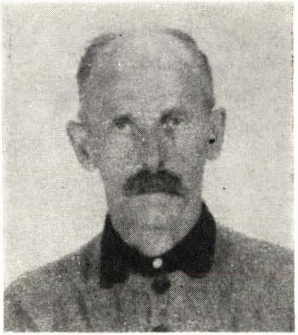

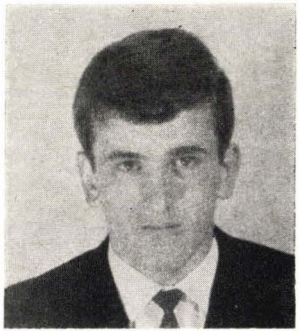

PLANȘA II. — Tipuri antropologice din Măgura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTERELE MORFOLOGICE ALE REGIUNII NAZALE LA POPULAȚIA DIN SATUL MĂGURA

DE

MARIA VLĂDESCU

572.763

Continuăm descrierea specificului fizionomic al nasului la populația din zona Bran (3), (4), (5) fixîndu-ne în acest studiu asupra locuitorilor satului Măgura.

MATERIALUL ȘI METODA DE LUCRU

Lucrarea are la bază două serii, reprezentînd populația adultă de bărbați (20—60 ani) și de femei (20—55 ani), cu un total de 81 de subiecți originari de cel puțin trei generații din Măgura. Relația dintre caracterele morfologice și vîrstă am urmărit-o numai în cadrul sexului feminin pe un eșantion de 21 de persoane între limitele de vîrstă 56 și 80 de ani. Nu am putut evidenția acest aspect și pentru sexul masculin întrucît bărbații în vîrstă de peste 60 de ani sînt insuficient reprezentați din punct de vedere numeric. Au fost observate 40 de caractere somatoscopice la fiecare subiect folosind ca model, și la Măgura, fișa Weninger-Pöch (6).

I. FIZIONOMIA NASULUI LA POPULAȚIA MASCULINĂ

În scopul unei caracterizări de detaliu a segmentului nazal, am înscris în tabelul nr. 1 frecvențele procentuale a 40 de caractere fizionomice la populația de ambele sexe de la Măgura.

Aplicînd același procedeu de sistematizare a caracterelor în funcție de criteriul variabilitate ca și în lucrările anterioare (3), observăm că bărbații de la Măgura se disting prin următoarele particularități ale nasului :

1. Au cea mai mică variabilitate înălțimea rădăcinii față de unghiul intern al ochiului (a), trecerea vîrfului în septum (c), inserția posterioară a aripii (c), traiectul șanțului aripii (b), dezvoltarea nasului în înălțime (a) sau proeminența sa (a). În cadrul acestor caractere, o singură variantă concentrează majoritatea absolută a indivizilor. Spre exemplu, 90% din

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

bărbaţi au rădăcina nasului înaltă în raport cu glabela şi 10% numai de categorie mijlocie.

2. Caracterele: forma profilului spatelui în toate segmentele sale (a, b, c), lăţimea (a) şi forma vîrfului (b), grosimea şi lungimea septumului (b şi c), lăţimea dintre aripi (a), precum şi inserţia lor inferioară (b) sau direcţia septumului (b) au o variabilitate mai mare. În aceste cazuri, chiar dacă există o categorie centrală care concentrează procentual frecvenţa majoritară, celelalte categorii sînt şi ele prezente şi cu un sens de variaţie bine orientat. De exemplu, 55% din subiecţi au nas cu septum lung, 35% cu septum mijlociu de lung, dar apar şi 10% indivizi cu septum scurt.

3. Au variabilitatea cea mai mare: lăţimea (b), adîncimea în raport cu glabela (b) şi forma profilului (c) rădăcinii; lăţimea spatelui în segmentul cartilaginos (b); forma septumului (a), atît frontal, cît şi din profil; direcţia şi poziţia septumului (b, c); dezvoltarea aripilor în plan median-sagital (b), poziţia aripii în raport cu peretele lateral al nasului (c), precum şi traiectul marginii inferioare a aripii (d) sau, în sfîrşit, forma suprafeţei planşeului. În cadrul acestor trăsături, repartiţiile procentuale sînt mai mult sau mai puţin echilibrate între variantele componente. Caracterele aripilor se repartizează astfel: 30% lipite, 35% depărtate şi 35% mult depărtate de planul sagital; apoi, 32,5% în acelaşi plan cu pereţii laterali ai nasului, 32,5% mijlociu de bombate şi 35% bombate.

Proporţia mare de nasuri cu rădăcină îngustă, majoritar înaltă faţă de unghiul intern al ochiului, înaltă dar şi mijlociu de înaltă în raport cu glabela, cu profilul spatelui dominant convex, dar şi drept, cu vîrf rotund şi ascuţit, cu septum orizontal, dar într-o proporţie destul de mare şi descendent, indică o tipologie dinaro-nordică pentru populaţia masculină de la Măgura.

II. ASPECTE DE DIMORFISM SEXUAL

Studiul diferenţelor morfologice ale nasului în cadrul celor două sexe scoate în evidenţă următoarele:

Paralelizează evident cu bărbaţii, din punctul de vedere al repartiţiilor procentuale, următoarele caractere ale femeilor de 20—55 de ani: lăţimea rădăcinii, forma profilului spatelui în segmentul osos şi în totalitate, caracterele a şi b ale vîrfului (norma frontală) sau b şi c (norma laterală), grosimea septumului, traiectul marginii inferioare a aripii, forma nărilor, toate caracterele şanţului aripilor, dezvoltarea nasului în înălţime sau proeminenţa sa. Diferenţele sexuale pentru aceste trăsături sînt evidenţiate numai de oscilaţiile procentuale care se manifestă de la o variantă la alta în cadrul aceluiaşi caracter. Atît la bărbaţi, cît şi la femei domină nasurile proeminente (90,0 şi, respectiv, 65,9%). Dar, în timp ce la bărbaţi nasurile mijlocii apar într-o proporţie de 10%, la femei frecvenţa lor e mult mai mare (29,8%). În plus, nasurile neproeminente sînt absente la bărbaţi, dar prezente la femei.

Manifestă o diferenţiere sexuală mai evidentă caracterele: lăţimea spatelui în segmentul cartilaginos, forma profilului rădăcinii, forma profilului spatelui în segmentul cartilaginos, divizarea vîrfului, forma şi direcţia

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Norma frontală — **Caracterele de observaţie ale nasului** — **Norma laterală**

Regiunea nazală	Caractere şi variante			Bărbaţi 20–60 ani N	Bărbaţi 20–60 ani %	Femei 20–55 ani N	Femei 20–55 ani %	Femei 56–× ani N	Femei 56–× ani %	Caractere şi variante			Bărbaţi 20–60 ani N	Bărbaţi 20–60 ani %	Femei 20–55 ani N	Femei 20–55 ani %	Femei 56 –× ani N	Femei 56 –× ani %
Rădăcină	a) dist. vert. de la glabela	mare	a 1	9	22,5	8	17,0	5	23,8	a) înălţ. în raport cu ungh. int. al ochiului	înaltă	a 1	36	90,0	28	59,6	6	28,6
		mijlocie	a 2	20	50,0	12	25,5	7	33,3		mijlocie	a 2	4	10,0	16	34,0	7	33,3
		mică	a 3	11	27,5	27	57,5	9	42,9		scundă	a 3	—	—	3	6,4	8	38,1
	b) lăţimea	îngustă	b 1	19	47,5	18	38,3	1	4,8	b) adîncimea în raport cu glabela	pe verticală	b 1	15	37,5	23	48,9	7	33,3
		mijlocie	b 2	11	27,5	15	31,9	4	19,0		mai adînc	b 2	15	37,5	24	51,1	9	42,9
		lată	b 3	10	25,0	14	29,8	16	76,2		adînc	b 3	10	25,0	—	—	5	23,8
										c) forma	colţurat arcuită	c 1	9	22,5	2	4,3	5	23,8
											slab acuită	c 2	6	15,0	20	42,5	9	42,9
											arcuită	c 3	6	15,0	2	4,3	3	14,3
											dreaptă	c 4	19	47,5	23	48,9	4	19,0
Spate	a) lăţ. în segm. osos	egală cu răd.	a 1	8	20,0	6	12,8	1	4,8	a) forma în segm. osos	dreaptă	a 1	13	32,5	20	42,5	12	57,1
		mai lată	a 2	29	72,5	32	68,1	12	57,1		concavă	a 2	—	—	1	2,1	—	—
		mai îngustă	a 3	3	7,5	9	19,1	8	38,1		convexă	a 3	27	67,5	26	55,3	9	42,9
	b) lăţ. în segm. cart.	egală cu cel osos	b 1	15	37,5	12	25,5	4	19,0	b) forma în segm. cartilaginos	dreaptă	b 1	27	67,5	37	78,7	14	66,7
		mai lată	b 2	10	25,0	19	40,4	10	47,6		concavă	b 2	1	2,5	6	12,8	5	23,8
		mai îngustă	b 3	15	37,5	16	34,0	7	33,3		convexă	b 3	12	30,0	4	8,5	2	9,5
	c) pereţii later. ai nasului	verticali	c 1	19	47,5	6	12,8	—	—	c) forma în totalitate	dreaptă	c 1	14	35,0	18	38,3	9	42,9
		oblic în sus	c 2	21	52,5	37	78,7	13	61,9		concavă	c 2	—	—	4	8,5	3	14,3
		relief plat	c 3	—	—	4	8,5	8	38,1		convexă	c 3	25	62,5	22	46,8	7	33,3
											ondulată	c 4	1	2,5	3	6,4	2	9,5
Vîrf	a) lăţimea	egală cu spate cart.	a 1	11	27,5	14	29,8	4	19,0	a) trecere de la spatele cart.	neîntreruptă	a 1	28	70,0	37	78,7	18	85,7
		mai lată	a 2	26	65,0	26	55,3	14	66,7		întreruptă în sus	a 2	—	—	3	6,4	—	—
		mai îngustă	a 3	3	7,5	7	14,9	3	14,3		întreruptă în jos	a 3	12	30,0	7	14,9	3	14,3
	b) trecerea din spate	continuă	b 1	13	32,5	21	44,7	8	38,1	b) forma	rotundă	b 1	20	50,0	28	59,6	16	76,2
		lăţire treptată	b 2	27	67,5	26	55,3	13	61,9		arcuită	b 2	17	42,5	16	34,0	4	19,0
											turtită	b 3	—	—	—	—	—	—
											colţurată	b 4	3	7,5	3	6,4	1	4,8
	c) divizare	prezenţa şanţ. med.	c 1	10	25,0	2	4,3	2	9,5	c) trecere în septum	continuă	c 1	35	87,5	40	85,1	17	81,0
		şanţ absent	c 2	21	52,5	37	78,7	18	85,7		uşor colţurată	c 2	5	12,5	7	14,9	4	19,0
		şanţ moderat	c 3	9	22,5	8	17,0	1	4,8									
Septum	a) forma	lăţime uniformă	a 1	1	2,5	8	17,0	6	28,6	a) forma	dreaptă	a 1	19	47,5	26	55,3	10	47,6
		îngroşată înainte	a 2	3	7,5	2	4,3	4	19,0		intermediară	a 2	8	20,0	13	27,6	4	19,0
		îngroşată înapoi	a 3	31	77,5	28	59,6	7	33,3		curbată	a 3	13	32,5	8	17,0	7	33,3
		în formă de X	a 4	5	12,5	9	19,1	4	19,0									
	b) grosimea	subţire	b 1	23	57,5	32	68,1	13	61,9	b) direcţia	orizontală	b 1	19	47,5	29	61,7	13	61,9
		mijlocie	b 2	14	35,0	10	21,3	4	19,0		ascendentă	b 2	8	20,0	14	29,8	2	9,5
		groasă	b 3	3	7,5	5	10,6	4	19,0		descendentă	b 3	13	32,5	4	8,5	6	28,6
	c) lungimea	lung	c 1	22	55,0	9	19,1	4	19,0	c) poziţia	nevizibilă	c 1	9	22,5	14	29,8	10	47,6
		mijlociu	c 2	14	35,0	20	42,5	12	57,1		slab vizibilă	c 2	13	32,5	20	42,5	7	33,3
		scurt	c 3	4	10,0	18	38,3	5	23,8		proeminentă	c 3	18	45,0	13	27,6	4	19,0
Aripi	a) lăţ. dintre aripi	îngustă	a 1	22	55,0	22	46,8	2	9,5	a) înălţimea	înaltă	a 1	10	25,0	6	12,8	7	33,3
		mijlocie	a 2	14	35,0	23	48,9	8	38,1		mijlocie	a 2	20	50,0	22	46,8	8	38,1
		lată	a 3	4	10,0	2	4,3	11	52,4		scundă	a 3	10	25,0	19	40,4	6	28,6
	b) depărtare	lipite	b 1	12	30,0	10	21,3	3	14,3	b) inserţia inf.	la nivel. septum	b 1	14	35,0	22	46,8	9	42,9
		depărtate	b 2	14	35,0	22	46,8	7	33,3		mai sus	b 2	25	62,5	23	48,9	10	47,6
		mult depărtate	b 3	14	35,0	15	31,9	11	52,4		mai jos	b 3	1	2,5	2	4,3	2	9,5
	c) forma aripă/perete lat. al nas.	în acelaşi plan	c 1	13	32,5	9	19,1	9	42,9	c) inserţia post.	cam cît lung. nas.	c 1	7	17,5	2	4,3	3	14,3
		mijl. de bomb.	c 2	13	32,5	17	36,2	3	14,3		mai îndărăt	c 2	1	2,5	1	2,1	—	—
		bombată	c 3	14	35,0	21	44,7	9	42,9		mult înainte	c 3	32	80,0	44	93,6	18	85,7
										d) traiectul marg. inf.	drept	d 1	4	10,0	7	14,9	5	23,8
											uşor curbat	d 2	21	52,5	18	38,3	13	61,9
											foarte curbat	d 3	11	27,5	15	31,9	3	14,3
											unghiular	d 4	4	10,0	7	14,9	—	—
Nări	a) mărime	mari	a 1	27	71,1	13	27,6	8	40,0	Şanţul aripilor a) mărimea	evident	a 1	20	50,0	27	57,4	13	61,9
		mijlocii	a 2	10	26,3	21	44,7	10	50,0		mijlociu	a 2	18	45,0	17	36,2	8	38,1
		mici	a 3	1	2,6	13	27,6	2	10,0		neevident	a 3	2	5,0	3	6,4	—	—
	b) direcţie	sagitală	b 1	12	34,3	2	4,5	3	14,3	b) traiectul	ins. post.-vîrf	b 1	33	82,5	35	77,8	17	81,0
		oblică	b 2	22	62,9	42	95,5	16	76,2		pierdut spre vîrf	b 2	7	17,5	10	22,2	4	19,0
		frontală	b 3	1	2,8	—	—	2	9,5									
	c) formă	lung-îngustă	c 1	24	70,6	28	66,6	9	47,4	c) direcţia	aproape orizontală	c 1	10	25,0	18	40,0	5	23,8
		rotunjit-lată	c 2	9	26,5	11	26,2	8	42,1		dindărăt către în sus	c 2	4	10,0	5	11,1	3	14,3
		fusiformă	c 3	1	2,9	1	2,4	1	5,3		dindărăt către în jos	c 3	26	65,0	22	48,9	13	61,9
		triunghiulară	c 4	—	—	1	2,4	1	5,3									
		trapeziformă	c 5	—	—	1	2,4	—	—									
Planşeu	a) suprafaţa	triunghiulară	a 1	16	40,0	32	69,6	11	57,9									
		dreptunghiulară	a 2	12	30,0	1	2,2	1	5,3									
		trapeziformă	a 3	12	30,0	13	28,3	7	36,8									
Impresie generală	a) dezv. în înălţime	înalt	a 1	35	87,5	35	74,5	15	71,5	a) proeminenţa	proeminent	a 1	36	90,0	31	65,9	12	57,1
		mijlociu	a 2	3	7,5	12	25,5	4	19,0		moderat	a 2	4	10,0	14	29,8	5	23,8
		scund	a 3	2	5,0	—	—	2	9,5		neproeminent	a 3	—	—	2	4,3	4	19,0
	b) dezv. în lăţ.	îngust	b 1	22	55,0	22	46,8	2	9,5									
		mijlociu	b 2	14	35,0	23	48,9	8	38,1									
		lat	b 3	4	10,0	2	4,3	11	52,4									

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

septumului, înălțimea aripilor, direcția nărilor sau forma suprafeței planșeului. Specificul sexual la aceste trăsături reiese din remanierile procentuale care se produc în cadrul categoriilor secundare față de categoria centrală, care rămîne aproximativ aceeași la ambele sexe. Atît la bărbați, cît și la femei predomină forma dreaptă a profilului nasului în segmentul cartilaginos. Dar, în timp ce la femei sînt mai frecvente formele concave, la bărbați au o incidență mai mare profilele convexe.

În cadrul populației de la Măgura sînt un indiciu al variabilității dimorfice șase caractere : distanța verticală de la nasion la glabelă, lățimea segmentului cartilaginos al spatelui, lungimea și poziția septumului, lățimea dintre aripi și mărimea nărilor. Aici asistăm la un fenomen de răsturnare și de plasare a maximelor procentuale în categorii cu totul diferite la cele două sexe. Dacă la bărbați sînt mai frecvente septumurile lungi și domină nările mari, la femei septumurile și nările mijlocii realizează procentaje mai mari.

III. MODIFICĂRI ÎN RAPORT CU VÎRSTA

Aprecierea modificărilor de fizionomie a nasului în raport cu vîrsta se referă numai la sexul feminin. Specificăm faptul că numărul mic de cazuri (21) peste limita de 55 de ani ar fi putut constitui cauza unor erori.

O dată cu vîrsta, la Măgura sînt evidente următoarele modificări : lățimea rădăcinii se accentuează și devine mai scundă, crește distanța dintre aripi concomitent cu o depărtare a lor de planul median, iar septumul evoluează către o poziție nevizibilă. În același timp crește proporția nasurilor cu nasion adînc față de glabela, cu relief plat, vîrf rotunjit și septum descendent. Nările devin mai mari, direcția lor se modifică în sens sagital, dar și frontal, iar forma devine mai rotunjită. Apar nasuri scunde și în același timp neproeminente ca impresie generală.

LES CARACTÈRES MORPHOLOGIQUES DU NEZ CHEZ LA POPULATION DU VILLAGE MĂGURA

RÉSUMÉ

On étudie dans ce travail les caractères morphologiques du nez chez une population d'altitude en rapport avec l'âge et le sexe, mettant en évidence trois aspects importants :

1. Le spécifique dinaro-nordique du nez chez la population masculine de Măgura.

2. Les aspects du dimorphisme sexuel sont analysés graduellement en partant des traits communs des deux sexes, jusqu'à ceux qui ont un spécifique dimorphique. Par exemple la distance nasion-glabelle est plus grande chez les hommes, la largeur du segment cartilagineux du dos est plus grande chez les femmes. Tandis que chez les hommes dominent les septums longs et proéminents visibles, chez les femmes sont plus fréquents les septums moyens et peu visibles. Les narines grandes et un dévelop-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pement du nez en sens horizontal de type étroit sont aussi des traits caractéristiques masculins chez la population de Măgura.

3. Chez les femmes se modifient par rapport à l'âge, la largeur et la hauteur de la racine, s'agrandit la distance entre les ailes concomitamment avec leur éloignement du plan médian. Le septum évolue vers une position invisible et avec une orientation descendante. On modifie aussi la grandeur et la direction des narines, apparaissant des nez petits et non proéminents (tableau 1).

BIBLIOGRAFIE

1. Becker E. P., *Humangenetik*, vol. I, 2, G. Thieme Verlag, Stuttgart, 1969, 56—81.
2. Pop Suzana, Enăchescu Th., *Contribuții la studiul dimorfismului sexual*, Probl. antropol., 1960, V., 171—182.
3. Vlădescu Maria, *Asupra variabilității arhitecturii regiunii nazale la populația din comuna Fundata*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *1*, 67—71.
4. Vlădescu Maria, *La variabilité de certains caractères morphologiques du nez chez la population du village de Moeciu de Sus*, Ann. roum. Antropol., 1970, **7**, 45—49.
5. Vlădescu Maria, *Considerații asupra unor corelații antropometrice și asupra variabilității morfologice a nasului la populatia din satul Sohodol*, St. cerc. antropol., 1971, **8**, *1*, 59—64.
6. Weninger J., Pöch Hella, *Leitlinien zur Beobachtung der Somatischen Merkmale*, Mitt. antrop. Ges., 1924, LIV, 246—253.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONSIDERAȚII PRELIMINARE ASUPRA VARIABILITĂȚII CONFORMATIV-SOMATICE A UNEI SERII DE FEMEI DIN COMUNITATEA MĂGURA — CULOARUL BRAN

DE

ELENA RADU și OANA ROSEȚEANU

572.5

Lucrarea de față analizează din punct de vedere conformativ-somatic o serie de femei între 18 și 55 de ani, avînd în ascendență cel puțin trei generații parentale din comunitatea Măgura.

Au fost prelevate o serie de dimensiuni corporale în vederea unei prime caracterizări somatotipice a acestei populații de altitudine, pe de o parte, iar pe de altă parte pentru urmărirea unor fenomene de asimetrie somatică în contextul unui dimorfism sexual somatic și al definirii ulterioare a tipologiei constituționale, comparativ pentru comunitățile culoarului Bran.

ANALIZA REZULTATELOR

DIMENSIUNILE CORPULUI ÎNTREG ȘI INDICII CONFORMATIVI

Statura. Seria studiată de noi se caracterizează printr-o statură mijlocie, iar în cadrul acestei categorii valoarea medie staturală se află la limita inferioară a subdiviziunii „supramijlocie".

Greutatea prezintă o valoare medie de $54{,}00 \pm 0{,}89$ kg, avînd un indice de variabilitate care ne indică o relativă omogenitate a seriei din acest punct de vedere, deși este cunoscut faptul că în determinismul variabilității acestui caracter sînt implicați o multitudine de factori.

ST. CERC. ANTROPOL., 1972, T. 9, NR. 1, P. 31–39

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Indicele de plenitudine corporală Rohrer prezintă o valoare medie, care încadrează seria de femei în categoria eutrofică. În această categorie se înregistrează şi cea mai înaltă frecvenţă absolută şi relativă, tendinţa de variabilitate mergînd spre subeutrofie.

DIMENSIUNILE ŞI INDICII CONFORMATIVI AI TRUNCHIULUI

Statura şezîndă prezintă o valoare medie şi o preponderenţă absolută şi relativă, încadrate în categoria „mijlocie" (în scara Schlaginhaufen).

Indicele cormic prezintă o valoare medie de $53{,}05 \pm 0{,}18$, ceea ce situează seria noastră în categoria de busturi mijlocii (metriocormes). Repartiţia absolulă şi procentuală în scara de clasificare Giuffrida — Ruggeri indică o netă predominanţă a categoriei „metriocormes" cu egală tendinţă de variabilitate spre cele două extreme, caracterizate prin aceeaşi frecvenţă (tabelele nr. 2 şi 5).

Indicele înălţimii anterioare a trunchiului atestă pentru prezenta serie o valoare medie şi o preponderenţă netă pentru categoria de trunchiuri lungi (tabelele nr. 1, 2 şi 6).

Indicele de lărgime biacromială prezintă o valoare medie încadrată în categoria „umeri mijlocii", categorie în care se consemnează şi predominanţa seriei în valori absolute şi procentuale, tendinţa de variabilitate în acest caz fiind netă înspre categoria „umeri largi" (tabelele nr .1, 2 şi 6).

Indicele de lărgime bicretală reprezintă unul dintre indicatorii sexualizării somatice, situînd seria de faţă în categoria „bazine largi" tipic feminine, atît prin valoarea medie, cît şi prin repartiţia absolută şi procentuală (tabelele nr. 1, 2 şi 6).

Indicele de lărgime bitrohanterică, de aceeaşi importanţă în sexualizarea somatică ca şi precedentul, prezintă o valoare medie, situată în categoria „coapse largi", categorie care prezintă şi cea mai ridicată frecvenţă absolută şi procentuală de subiecţi (tabelele nr. 1, 2 şi 6).

Indicele acromio-iliac înregistrează o valoare medie, situată în categoria „trunchiuri rectangulare", tipic feminine, categorie dominantă şi în ceea ce priveşte repartiţia absolută şi procentuală (tabelele nr. 2 şi 6).

Indicele perimetrului toracic indică, atît prin valoarea medie, cît şi prin repartiţia subiecţilor în scara de clasificare, predominanţa tipului de torace mediu (tabelele nr. 2 şi 6).

Indicele de lungime al membrului superior caracterizează întreaga serie de femei prin neta dominanţă a categoriei de membre superioare scurte, atît pentru membrul superior drept, cît şi pentru membrul superior stîng.

Indicele de lungime al membrului inferior prezintă aceeaşi valoare medie pentru ambele membre inferioare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea dimensional-somatică a seriei de femei din Măgura, culoarul Bran

Nr. crt.	DIMENSIUNI SOMATICE	N	Valori extreme	$\bar{X} \pm m$	$\pm\sigma$	V
1	Greutate	42	42— 69	54,00±0,89	5,82	10,77
2	Statură	42	1420—1690	1564,90±8,61	55,80	3,56
3	Suprasternale — sol	42	1190—1390	1282,40±7,13	47,40	3,69
4	Xifoid — sol	42	1040—1260	1141,80±7,62	49,40	4,32
5	Hipocondru — sol	42	980—1140	1045,80±6,17	40,00	3,82
6	Simfizion — sol	42	730— 910	808,20±6,14	39,80	4,85
7	Suprasternale — simfizion (3—6)	42	420— 520	476,70±3,31	21,49	4,50
8	Xifoid — simfizion (4—6)	42	290— 420	336,00±3,21	20,80	6,19
9	Acromion — sol — drept	42	1190—1390	1273,80±7,46	48,40	3,79
10	Acromion — sol — sting	42	1180—1390	1280,80±7,40	48,00	3,74
11	Radiale — sol — drept	42	900—1060	968,60±5,92	38,40	3,96
12	Radiale — sol — sting	42	900—1060	978,40±5,67	36,80	3,76
13	Stilion — sol — drept	42	700— 820	760,40±4,73	30,70	4,03
14	Stilion — sol — sting	42	700— 840	699,80±5,18	33,61	4,80
15	Dactilion — sol — drept	42	520— 640	585,70±4,27	27,73	4,73
16	Dactilion — sol — sting	42	530— 660	597,60±4,80	31,11	5,20
17	Lungime braţ — drept (9—11)	42	240— 360	302,70±3,39	22,02	7,27
18	Lungime braţ — sting (10—12)	42	260— 350	304,30±3,20	20,76	6,82
19	Lungime antebraţ — drept (11—13)	42	160— 240	207,80±2,80	18,19	8,75
20	Lungime antebraţ — sting (12—14)	42	170— 240	206,50±3,29	21,35	10,33
21	Lungime mînă — dreapta (15—13)	42	150— 200	179,20±2,53	16,37	9,13
22	Lungime mînă — stînga (16—14)	42	150— 210	179,50±2,38	15,45	8,60
23	Lungime membru superior — drept (9—15)	42	620— 740	687,80±4,92	31,92	4,64
24	Lungime membru superior — sting (10—16)	42	640— 760	687,80±4,98	32,32	4,69
25	Ileospinale — sol — dreapta	42	810—1010	905,80±6,74	43,72	4,82
26	Ileospinale — sol — stînga	42	810—1010	902,40±6,74	43,68	4,84
27	Tibiale — sol — dreapta	42	380— 500	426,60±4,19	27,16	6,36
28	Tibiale — sol — stînga	42	380— 490	426,40±4,17	27,05	6,34
29	Sfirion — sol — dreapta	42	75— 105	90,33±1,36	8,82	9,76
30	Sfirion — sol — stînga	42	74— 105	86,94±1,08	7,04	8,09
31	Statura şezîndă	42	760— 870	830,00±4,71	30,56	3,68
32	Statură — statura şezîndă (2—31)	42	660— 830	738,00±2,87	18,65	2,52
33	Suprasternale — statura şezîndă	42	480— 570	537,60±3,50	22,69	4,22

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1 (continuare)

Nr. crt.	DIMENSIUNI SOMATICE	N	Valori extreme	$\bar{X} \pm m$	$\pm \sigma$	V
34	Xifoid — statura şezîndă	42	350— 440	395,90±2,99	19,39	4,89
35	Diametrul biacromial	42	330— 380	362,70±2,31	15,00	4,13
36	Diametrul bihumeral	42	360— 420	396,20±2,52	16,37	4,13
37	Diametrul transvers toracic mezosternal	42	240— 340	281,40±3,77	24,49	8,70
38	Diametrul transvers toracic xifoidal	42	240— 330	274,30±2,98	19,33	7,04
39	Diametrul transvers toracic la hipocondru	42	220— 290	254,10±2,60	16,88	6,64
40	Diametrul antero-posterior toracic mezosternal	42	140— 200	181,40±2,23	14,49	7,98
41	Diametrul antero-posterior toracic xifoidal	42	150— 230	194,30±2,74	17,77	9,14
42	Diametrul antero-posterior toracic la hipocondru	42	140— 240	188,90±3,64	23,62	12,50
43	Diametrul biiliac	42	230— 320	275,20±2,65	17,23	6,26
44	Diametrul bitrohanterian	42	270— 350	320,10±2,56	16,64	5,19
45	Diametrul biileospinal	42	200— 300	245,80±3,13	20,32	8,26
46	Lungimea coapsei (25—27) — dreapta	42	420— 550	478,50±4,24	27,53	5,75
47	Lungimea coapsei (26—28) — stînga	42	410— 530	477,30±4,62	29,98	6,28
48	Lungimea gambei (27—29) — dreapta	42	280— 410	338,20±2,34	15,16	4,48
49	Lungimea gambei (28—30) — stînga	42	280— 420	342,40±2,67	17,32	5,05
50	Diametrul epicondil — epitrohlee — dreapta	42	51— 71	63,76±0,58	3,80	5,95
51	Diametrul epicondil — epitrohlee — stînga	42	55— 73	64,32±0,57	3,72	5,78
52	Diametrul bistiloid — dreapta	42	50— 61	54,41±0,40	2,64	4,85
53	Diametrul bistiloid — stînga	42	50— 60	53,60±0,41	2,66	4,94
54	Diametrul femuro-tibial — drept	42	85— 100	92,34±0,63	4,08	4,41
55	Diametrul femuro-tibial — sting	42	84— 100	90,92±0,64	4,18	4,59
56	Circumferinţa capului	42	510— 560	543,10±1,05	6,85	12,61
57	Circumferinţa torace mezosternal	42	780— 930	837,00±6,72	43,60	5,21
58	Circumferinţa torace xifoidal	42	750— 990	832,00±8,05	52,20	6,27
59	Circumferinţa torace la hipocondru	42	650— 780	716,20±5,97	38,71	5,40
60	Circumferinţa abdominală	42	630— 760	703,20±5,86	38,00	5,40
61	Circumferinţa trohanterică	42	620—1000	919,00±7,06	45,80	4,98
62	Circumferinţa braţ maximă — drept	42	200— 340	267,20±4,87	31,60	11,82
63	Circumferinţa braţ maximă — sting	42	200— 350	264,40±4,63	30,00	11,34
64	Circumferinţa braţ minimă — drept	42	200— 300	244,10±3,26	21,14	8,66
65	Circumferinţa braţ minimă — sting	42	200— 300	236,50±3,19	20,68	8,74
66	Circumferinţa antebraţ maximă — drept	42	210— 280	242,90±2,14	13,89	5,71
67	Circumferinţa antebraţ maximă — sting	42	210— 280	238,60±2,47	16,06	6,73

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1 (continuare)

68	Circumferința antebraț minimă — drept	42	140— 190	168,30±0,14	0,92	0,54
69	Circumferința antebraț minimă — sting	42	140— 200	175,00±0,15	1,00	0,57
70	Circumferința coapsă maximă — dreapta	42	450— 590	514,80±5,35	34,68	6,73
71	Circumferința coapsă maximă — stinga	42	450— 590	516,80±5,74	37,20	7,19
72	Circumferința coapsă minimă — dreapta	42	310— 420	375,00±3,68	23,89	6,37
73	Circumferința coapsă minimă — stinga	42	310— 410	370,00±3,43	22,27	6,01
74	Circumferința gambă maximă — dreapta	42	280— 380	342,70∓3,49	22,67	6,61
75	Circumferința gambă maximă — stinga	42	290— 400	342,20±3,35	21,77	6,38
76	Circumferința gambă minimă — dreapta	42	180— 240	220,80±2,08	13,52	6,12
77	Circumferința gambă minimă — stinga	42	180— 260	218,50±2,30	14,93	6,83
78	Diametrul bimaleolar — drept	42	64— 77	69,35±0,56	3,64	5,24
79	Diametrul bimalcolar — sting	42	63— 78	69,57±0,60	3,92	5,63
80	Epigastru — sol	42	920—1070	991,80±5,87	38,04	3,83

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitatea unor indici de conformație somatică pentru seria de femei din Măgura, culoarul Bran

Indici conformativi somatici	N	Valori extreme	$\bar{X} \pm m$	$\pm \sigma$	V
Indicele Rohrer	42	1,10 — 2,00	1,41 ± 0,02	0,18	12,76
Indicele cormic	42	50,50 — 55,00	53,05 ± 0,18	1,18	2,22
Indicele lărgimii umerilor	42	21,00 — 25,00	23,08 ± 0,14	0,96	4,15
Indicele lărgimii bazinului	42	15,50 — 20,00	17,47 ± 0,15	0,98	5,60
Indicele lărgimii coapselor	42	17,00 — 25,00	20,16 ± 0,22	1,47	7,29
Indicele acromio-iliac	42	68,00 — 88,00	76,24 ± 0,71	4,60	6,03
Indicele toracic (DAPT/DTT)	42	50,00 — 74,00	65,09 ± 0,87	5,64	8,66
Indicele circumferinței toracice	42	48,00 — 58,00	52,86 ± 0,44	2,90	5,48
Indicele înălțimii anterioare a trunchiului	42	27,00 — 32,50	30,44 ± 0,18	1,20	3,94
Indicele de lungime a membrului superior drept	42	39,00 — 47,00	43,47 ± 0,24	1,57	3,61
Indicele de lungime a membrului superior sting	42	40,00 — 46,00	43,40 ± 0,21	1,38	3,17
Indicele de lungime a membrului inferior drept	42	54,00 — 61,00	57,23 ± 0,25	1,65	2,88
Indicele de lungime a membrului inferior sting	42	53,00 — 61,00	57,26 ± 0,24	1,60	2,79

Tabelul nr. 3

Variabilitatea relativă și absolută a staturii pentru seria de femei din Măgura, culoarul Bran

Scara Martin		N	%
Foarte mică	x — 139,9	—	—
Mică	140 — 148,9	2	4,76
Submijlocie	149 — 152,9	11	26,19
Mijlocie	153 — 155,9	8	19,04
Supramijlocie	156 — 158,9	9	21,42
Mare	159 — 167,9	11	26,19
Foarte mare	168 — 186,9	1	2,38

Tabelul nr. 4

Variabilitatea indicelui de plenitudine corporală Rohrer în valori relative și absolute pentru seria de femei din Măgura, culoarul Bran

Scara Rohrer		N	%
Hipotrofie	x — 1,19	4	9,52
Subeutrofie	1,20 — 1,34	14	33,33
Eutrofie	1,35 — 1,54	17	40,48
Supraeutrofie	1,55 — 1,69	4	9,52
Hipertrofie	1,70 — x	3	7,14

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Variabilitatea indicelui cormic în valori absolute și relative pentru seria de femei din Măgura, culoarul Bran

Scara Giuffrida-Ruggeri		N	%
Brahicormes	până la 52,0	9	21,42
Metriocormes	52,1—54,0	24	57,14
Macrocormes	peste 54,1	9	21,42

Tabelul nr. 6

Variabilitatea în valori absolute și relative a unor indici somatici

Indicele de lărgime a umerilor	Umeri strîmți până la 21,9	Umeri mijlocii 22,0 — 23,0	Umeri lați peste 23,1
	N 6	19	17
	% 14,28	45,23	40,48
Indicele de lărgime a bazinului	Bazin îngust până la 16,4	Bazin mijlociu 16,5 —17,5	Bazin larg peste 17,6
	N 8	13	21
	% 19,04	30,95	50,00
Indicele de lărgime a coapselor	Coapse înguste până la 17,9	Coapse mijlocii 18,0 —19,9	Coapse largi peste 20,0
	N 3	7	32
	% 7,14	16,66	76,19
Indicele acromioiliac	Trunchi trapezoid până la 69,9	Trunchi intermediar 70,0—74,9	Trunchi rectangular peste 75,0
	N 2	17	23
	% 4,76	40,48	54,76
Indicele de înălțime anterioară a trunchiului	Trunchi scurt până la 27,9	Trunchi mediu 28,0 —29,9	Trunchi lung peste 30,0
	N 2	14	26
	% 4,76	33,33	61,90
Indicele perimetrului toracic	Torace strîmt până la 50,9	Torace mediu 51,0 —55,9	Torace larg peste 56,0
	N 10	23	9
	% 23,81	54,76	21,42
Indicele de lungime a membrului superior	Membru superior scurt până la 44,9	Membru superior mediu 45,0—46,9	Membru superior lung peste 47,0
	N 30	12	—
	% 71,42	28,57	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONCLUZII

În urma analizării variabilităţii conformativ-somatice a seriei de femei din comunitatea Măgura — culoarul Bran, se poate conchide că avem de-a face cu o populaţie relativ omogenă din acest punct de vedere, mezosomică, eutrofică, metriocormică.

Valorile medii ale unor indici conformativi de transversalitate ai trunchiului, precum şi repartiţia absolută şi procentuală a întregii serii pentru aceşti indicatori pun în evidenţă o bună sexualizare somatică.

Au fost prelevate o serie de dimensiuni somatice în vederea urmăririi fenomenului de lateralitate pentru segmentele binare ale corpului. Deşi dimensiunile individuale puneau în evidenţă o serie de asimetrii, uneori destul de marcante, între partea dreaptă şi cea stîngă a corpului, pentru întreaga serie aceste asimetrii deveneau nesemnificative prin testul „T" de discriminare somatică. Există, în acest sens, o oarecare tendinţă spre diferenţiere semnificativă pentru unele dimensiuni somatice longitudinale, în mai mică măsură pentru circumferinţe, dar, sub rezerva unei reprezentări numerice discutabile a seriei de faţă, le considerăm prea puţin concludente.

În general, seria de femei din Măgura, din punct de vedere conformativ-somatic, nu face notă discordantă între comunităţile studiate în culoarul Bran. Ea prezintă însă anumite particularităţi somatice, determinate cu probabilitate de dominanta tipologică, cum ar fi, de exemplu, statura, care înregistrează aici cea mai înaltă valoare medie dintre toate comunităţile studiate în culoarul Bran. Dar, prin valorile medii staturale, ponderale, indicele de plenitudine corporală Rohrer, indicele cormic, seria de femei din Măgura se apropie mai mult de seria Fundata.

De seriile de femei din celelalte comunităţi ale culoarului Bran se apropie prin acea pregnantă sexualizare somatică, reflectată atît în valorile medii dimensionale, cît şi în valorile medii şi repartiţiile absolute şi procentuale ale indicilor conformativ-somatici.

Un studiu comparativ al conformaţiei somatice pentru seriile de femei din toate comunităţile studiate în culoarul Bran va putea da indicaţii mai precise asupra gradului de diferenţiere sau de asemănare conformativ-somatică în contextul unei diferenţieri sau asemănări tipologice.

CONSIDÉRATIONS PRÉLIMINAIRES SUR LA VARIABILITÉ CONFORMATIVE SOMATIQUE D'UNE SÉRIE DE FEMMES DE LA COMMUNAUTÉ DE MĂGURA — DÉFILÉ DE BRAN

RÉSUMÉ

Le présent travail analyse au point de vue de la conformation somatique une série de femmes entre 18 et 55 ans, ayant une ascendance de trois générations de parenté de la communauté d'altitude de Măgura, défilé de Bran.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Il faut remarquer l'absence d'une signification de différenciation pour les asymétries inscrites entre les parties droite et gauche du corp.

On met en évidence l'existence de quelques particularités de conformation somatique de cette série, particularités qui pourraient refléter la dominante typologique, ainsi que la présence d'une évidente sexualisation somatique.

BIBLIOGRAFIE

1. Martin R., Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie*, vol. 3, G. Fischer, Jena, 1957.
2. Necrasov O., Roşca M. E., Lazăr A., Petrovici O., *Conformaţia corporală şi variabilitatea ei dimorfică la populaţia din Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*, 161—169.
3. Olivier G., *Pratique anthropologique*, Masson, Paris, 1960.
4. Pop-Grinţescu S., Vlădescu M., Enăchescu Th., *Fizionomia constituţională a populaţiei din satul Şirnea*, St. cerc. antropol., 1970, **7**, *2*, 193—205.
5. Pop-Grinţescu S., Vlădescu M., Enăchescu Th., *Fizionomia constituţională a populaţiei din satul Sohodol*, St. cerc. antropol., 1971, **8**, *2*, 165—173.
6. Radu E., Schmidt H., *Variabilitatea somatică a populaţiei satului Şimon*, St. cerc. antropol., 1967, **4**, *1*, 48—53.
7. Radu E., Vlădescu M., Rudescu Al., *Considérations sur la variabilité somatique de la population des villages de Şimon et de Moeciu de Sus*, Ann. roum. Anthropol., 1967, **4**, 53—61.
8. Vandervael F., *Biométrie humaine*, Masson, Paris, 1964.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL UNOR CARACTERE MORFOLOGICE ALE URECHII EXTERNE LA POPULAȚIA DIN MĂGURA

DE

CORNELIU VULPE

572.545.4

Localitatea Măgura, în care s-au efectuat o serie de studii de biologie umană, face parte din grupul așezărilor de altitudine din culoarul Branului, fiind situată în partea de nord-vest a acestei zone, nu departe de masivul muntos Piatra Craiului.

Populația de aici practicînd legături matrimoniale și cu celelalte așezări din zonă, s-a procedat la o selecționare, pe bază de fișe genealogice, a subiecților studiați, care să aibă o cît mai veche ascendență locală. În urma acestei trieri a rezultat un eșantion alcătuit din 86 de persoane, dintre care 40 de bărbați, între 20 și 60 de ani, și 46 de femei, între 18 și 55 de ani.

Observațiile asupra caracterelor morfologice ale urechii externe s-au efectuat pe urechea stîngă, datele fiind notate într-o fișă de observație; totodată au fost semnalate și asimetriile la urechea dreaptă, atunci cînd ele au fost puse în evidență.

REZULTATE ALE OBSERVAȚIILOR

DIMENSIUNI ȘI INDICI

Calculîndu-se media lungimii și a lățimii urechii externe, se constată că la bărbați media lungimii se grupează în jurul cifrei 64, iar la femei în jurul lui 58, în timp ce media lățimii atinge la bărbați cifrele 35—36, iar la femei 32—33. Se observă deci că lungimea și lățimea urechii la bărbați sînt mai accentuate decît la femei, în ansamblu urechea bărbaților fiind ceva mai mare decît a femeilor (tabelul nr. 1).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Media indicelui otolic se grupează, atît la bărbaţi, cît şi la femei, în jurul cifrelor 56—57.

Dacă din datele prezentate rezultă că, din punctul de vedere al lungimii şi lăţimii urechii, apar uşoare diferenţe între sexe, atunci cînd se compară urechea stîngă cu cea dreaptă (♂ şi ♀) nu se constată diferenţe

Tabelul nr. 1

Media lungimii, a lăţimii şi a indicelui fizionomic al urechii externe la populaţia din Măgura

Sexul	Dimensiuni	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	± m	±σ	CV
Bărbaţi	Lungime	st. 40	56	73	64,64	0,59	3,70	5,72
		dr. 40	56	73	64,60	0,62	3,94	6,10
	Lăţime	st. 40	31	41	35,93	0,36	2,27	6,31
		dr. 40	32	42	36,45	0,38	2,41	6,61
	Indice	st. 40	46	66	56,30	0,75	4,72	8,38
		dr. 40	46	68	57,10	0,84	5,34	9,35
Femei	Lungime	st. 46	52	63	58,30	0,41	2,75	4,72
		dr. 46	52	64	58,91	0,42	2,85	4,84
	Lăţime	st. 46	28	37	33,46	0,36	2,41	7,20
		dr. 46	28	37	32,52	0,35	2,38	7,32
	Indice	st. 46	48	70	57,56	0,68	4,62	8,03
		dr. 46	48	70	56,70	0,65	4,40	7,76

de latură. De asemenea, nu apar diferenţe de latură nici în cazul indicelui auricular.

Conform mediilor lungimii, urechea externă, atît a bărbaţilor, cît şi a femeilor, se încadrează, după scara Martin, în tipul mesot (♂: 60,0—64,9; ♀: 56,0—60,9). Dar dacă lungimile vor fi plasate, conform scării Martin, în grupe de frecvenţe, aşa cum se poate observa în tabelul nr. 2, atunci se constată că la bărbaţi numărul urechilor de tip mesot este egal cu al celor de tip makrot, în timp ce la femei majoritatea sînt de tip mesot. În privinţa diferenţelor de latură, se observă numai la femei o tendinţă de creştere a numărului de urechi de tip mikrot şi mesot în partea stîngă, în timp ce pe latura dreaptă sînt mai numeroase cele de tip makrot. La bărbaţi nu apar diferenţe de latură.

PARTICULARITĂŢI DE STRUCTURĂ

O privire de ansamblu asupra urechii externe arată că, atît la bărbaţi, cît şi la femei, ea este în majoritatea cazurilor de mărime mijlocie, manifestînd în acelaşi timp o uşoară tendinţă spre forme mici, în special la femei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Conformaţia preponderent mezomorfă la ambele sexe înclină spre forme mai adesea leptomorfe, atît la bărbaţi, cît şi la femei. Ca grosime, urechea este moderat de groasă, tinzînd spre o îngroşare mai accentuată la bărbaţi, iar ca poziţie faţă de calota craniană ea tinde spre o depărtare la bărbaţi şi spre o alipire la femei. Faţă de planul Frankfurt, mai bine de jumătate

Tabelul nr. 2

Frecvenţa tipurilor de urechi în funcţie de lungime la populaţia din Măgura

Sexul	Lungimea urechii		Stînga		Dreapta		Stînga + dreapta	
			n	%	n	%	n	%
Bărbaţi	*Scara Martin*							
	hipermikrot	(x—54,9)	—	—	—	—	—	—
	mikrot	(55,0—59,9)	4	10,00	4	10,00	8	10,00
	mesot	(60,0—64,9)	18	45,00	18	45,00	36	45,00
	makrot	(65,0— x)	18	45,00	18	45,00	36	45,00
	N		40		40		80	
Femei	*Scara Martin (modificată)*							
	hipermikrot	(x—50,9)	—	—	—	—	—	—
	mikrot	(51,0—55,9)	8	17,39	4	8,69	12	13,04
	mesot	(56,0—60,9)	29	63,04	27	58,69	56	60,87
	makrot	(61,0— x)	9	19,57	15	32,61	24	26,09
	N		46		46		92	

din suprafaţa pavilionului se află, de cele mai multe ori, sub acest plan, iar pe locul următor, ca frecvenţă, se situează urechile împărţite în două jumătăţi egale faţă de acest plan (♂ şi ♀ — tabelul nr. 3).

Dintre detaliile de structură ale urechii externe, concha apare în general de lăţime şi înălţime mijlocie, tinzînd spre o formă lată şi joasă la femei, pe cînd la bărbaţi tendinţa spre forme late şi joase se echilibrează cu cea de forme înalte şi înguste (tabelul nr. 3).

Antehelixul are un profil longitudinal de cele mai multe ori arcuit la femei, în timp ce la bărbaţi profilul arcuit cu cel moderat de arcuit este aproape la fel de frecvent. Profilul aproape drept este întîlnit numai la bărbaţi. Profilul transversal este rotund cu tendinţă spre aplatisat la bărbaţi şi rotund cu tendinţă spre marcat la femei. Ramura superioară a antehelixului tinde spre o orientare mai oblică la femei, pe cînd cea inferioară are, de cele mai multe ori, la bărbaţi o direcţie oblică. Din punctul de vedere al cutării, ramura inferioară are, în general, aspectul unei cute late la bărbaţi şi al unei creste la femei. Corpul antehelixului, prin detaşarea faţă de planul urechii, este mai bine reliefat la femei decît la bărbaţi.

Helixul, în porţiunea sa superioară, este de cele mai multe ori lat la femei şi mijlociu de lat la bărbaţi, iar în partea posterioară el este în general mai îngust şi tinde spre un traiect drept, în special la bărbaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tuberculum Darwini este în majoritatea cazurilor absent, iar atunci cînd apare se întîlneşte mai frecvent la femei. Comparînd laturile, se constată că acest tubercul, în cazul de faţă, apare mai des la urechea dreaptă a bărbaţilor şi la cea stîngă a femeilor.

Scafa se întinde, în general, pe 2/3 din traiectul său maxim (♂ şi ♀), fiind mai îngustă la femei faţă de bărbaţi, unde lăţimea sa este de cele mai multe ori medie. Corelativ cu lăţimea, se constată că la femei scafa este mai adîncă decît la bărbaţi. În general, ea se opreşte la nivelul lobului şi se termină, în aproximativ 50% din cazuri, cu o fosă mai mult sau mai puţin adîncă atît la bărbaţi, cît şi la femei.

Tragusul, de cele mai multe ori rotund, în special la femei, tinde la bărbaţi spre forma alungită şi de buton. Pe lîngă dezvoltarea şi reliefarea în general moderată la ambele sexe, el tinde spre o dezvoltare ceva mai mare şi o reliefare mai puternică la bărbaţi. Trecerea tragusului în helix se face printr-o uşoară incizură şi numai arareori el se continuă cu helixul (♂ şi ♀). *Tuberculum supratragicum* apare mai des la bărbaţi (tabelul nr. 3).

În comparaţie cu tragusul, antitragusul este mai mic şi mai şters la bărbaţi decît la femei, tinzînd spre o direcţie mai orizontală la bărbaţi şi mai oblică la femei. Ca orientare, el este, în general, uşor depărtat de planul urechii, tinzînd la bărbaţi spre o poziţie îndoită în afară faţă de planul urechii, iar la femei spre o situare în planul ei. Traiectul faţă de antehelix apare adesea mijlociu (între continuu şi frînt), iar pe locul următor se situează traiectul continuu (♂ şi ♀).

Incizura intertragică, mijlociu de lungă şi de lată la ambele sexe, tinde spre o scurtare şi o lăţire la bărbaţi, în timp ce la femei tinde spre o alungire şi o îngustare. Ca formă, ea seamănă de cele mai multe ori cu litera u, iar atunci cînd ia aspectul literei v este mai des întîlnită la bărbaţi.

Lobul este, în general, mediu de mare, tinzînd la bărbaţi către dimensiuni ceva mai mari, iar la femei spre dimensiuni mai mici. Din punctul de vedere al formei, aspectul de arc este ceva mai frecvent, cu deosebirea că la femei proporţia este cu 20% mai mare faţă de bărbaţi. Pe locul următor se situează forma unei jumătăţi de cerc, procentele fiind apropiate la cele două sexe. Spre deosebire de femei, unde forma de limbă a lobului nu apare, la bărbaţi frecvenţa acestei forme este egală cu aceea a unei jumătăţi de cerc. Orientarea lobului este, în general, în planul urechii, tinzînd spre o apropiere faţă de cap la femei şi spre o depărtare la bărbaţi. Trecerea lobului în helix şi în antehelix se face, în general, moderat de lină (între lină şi în treaptă), tinzînd la ambele sexe spre o trecere lină.

CONCLUZII

În urma studiului metriilor şi al particularităţilor de structură ale urechii externe, s-a constatat că există unele elemente de dimorfism sexual mai mult sau mai puţin pregnante. Prin coroborarea datelor metrice cu cele ale observaţiei, s-a constatat că urechea bărbaţilor, pe lîngă o lungime şi o lăţime mai crescută decît la femei, manifestă şi o tendinţă de depărtare faţă de neurocraniu, şi nu de alipire ca la femei, precum şi o îngroşare mai accentuată în comparaţie cu femeile.

Dintre detaliile de structură ale urechii externe se observă o conchă moderat de înaltă şi de lată, un antehelix nu prea arcuit, dar destul de lat

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Frecvența unor particularități de structură ale urechii externe la populația din Măgura

Caracterul	Nr. crt.	Caracteristici	Aprecieri de detaliu	♂ n	♂ %	♀ n	♀ %
Generalități	1	mărime	mică	4	10,00	8	17,39
			mijlocie	33	82,50	35	76,09
			mare	3	7,50	3	6,52
	2	conformație	brahimorfă	5	12,50	2	4,35
			mezomorfă	26	65,00	33	71,74
			leptomorfă	9	22,50	11	23,91
	3	grosime	subțire	1	2,50	2	4,35
			mijlocie	34	85,00	42	91,30
			groasă	5	12,50	2	4,35
	4	poziție	lipită	—	—	7	15,22
			mijlocie	31	77,50	39	84,78
			depărtată	9	22,50	—	—
	5	împărțire față de OAE	jos	28	70,00	35	76,09
			la același nivel	9	22,50	11	23,91
			sus	3	7,50	—	—
Concha	6	înălțime	joasă	7	17,50	16	34,78
			mijlocie	26	65,00	30	65,21
			înaltă	7	17,50	—	—
	7	lățime	îngustă	6	15,00	—	—
			mijlocie	25	62,50	24	52,17
			lată	9	22,50	22	47,83
	8	Cimba/cavum	egală	12	30,00	12	26,09
			mică	28	70,00	34	73,91
			f. mică	—	—	—	—
Antehelixul	9	profil longitudinal	arcuit	18	45,00	40	86,96
			mijlociu	16	40,00	6	13,04
			apr. drept	6	15,00	—	—
	10	profil transversal	marcat	—	—	3	6,52
			rotund	27	67,50	43	93,48
			aplatisat	13	32,50	—	—
	11	lățime	îngustă	—	—	5	10,87
			mijlocie	17	42,50	35	76,09
			lată	23	57,50	6	13,04
	12	ramura sup.-orientare	oblică	5	12,50	16	34,78
			mijlocie	35	87,50	30	65,21
			verticală	—	—	—	—
	13	ramura inf.-cutare	ștearsă	2	5,00	—	—
			cută lată	28	70,00	5	10,87
			creastă	10	25,00	41	89,13
	14	ramura inf.-direcție	oblică	28	70,00	9	19,56
			mijlocie	10	25,00	31	67,39
			apr. orizontală	2	5,00	6	13,04
Fossa triangularis	15	formă	rotund-lată	3	7,50	1	2,17
			mijlocie	30	75,00	42	91,30
			lung-îngustă	7	17,50	3	6,52
Antehelix / helix	16	corpus/helix	+ antehelix	3	7,50	16	34,78
			egal	3	7,50	10	21,74
			+helix	34	85,00	20	43,48
Helixul — curbură ansamblu	17	curbură internă	curbă	15	37,50	9	19,56
			mijlocie	25	62,50	25	54,35
			colțurată	—	—	12	26,09
Helixul — segment superior	18	lățime	îngustă	6	15,00	1	2,17
			mijlocie	26	65,00	17	36,96
			lată	8	20,00	28	60,87
	19	grad de rulare	0	1	2,50	—	—
			îndoit	12	30,00	—	—
			rulat	27	67,50	45	97,83
			înd.-aplatisat	—	—	1	2,17
	20	poziție superaural	anterioară	7	17,50	1	2,17
			centrală	33	82,50	43	93,48
			posterioară	—	—	2	4,35
Helixul — segment posterior	21	direcție	oblică	12	30,00	16	34,78
			mijlocie	23	57,50	23	50,00
			apr. dreaptă	5	12,50	7	15,22
	22	formă	dreaptă	16	40,00	12	26,09
			mijlocie	22	55,00	32	69,56
			arcuită	2	5,00	2	4,35
	23	grad de rulare	0	3	7,50	4	8,70
			îngroșat	9	22,50	9	19,56
			îndoit	25	62,50	28	60,87
			rulat	—	—	2	4,35
			înd.-aplatisat	3	7,50	3	6,52
Tuberculum Darwini	24	urechea stîngă	0	27	67,50	18	39,13
			prezent	3	7,50	4	8,70
			ascuțit	—	—	—	—
			rotund	2	5,00	13	28,26
			vizibil	8	20,00	11	23,91
	25	urechea dreaptă	0	24	60,00	25	54,35
			prezent	3	7,50	3	6,52
			ascuțit	—	—	—	—
			rotund	2	5,00	9	19,56
			vizibil	11	27,50	9	19,56

Caracterul	Nr. crt.	Caracteristici	Aprecieri de detaliu	♂ n	♂ %	♀ n	♀ %
Scafa	26	întindere	1/3	—	—	—	—
			2/3	36	90,00	45	97,83
			3/3	4	10,00	1	2,17
	27	lățime	îngustă	5	12,50	24	52,17
			mijlocie	28	70,00	21	45,65
			lată	7	17,50	1	2,17
	28	adîncime	superficială	7	17,50	2	4,35
			mijlocie	26	65,00	24	52,17
			adîncă	7	17,50	20	43,48
	29	trecere în lob	pierde în	8	20,00	8	17,39
			oprire nivel	26	65,00	36	78,26
			continuă în	6	15,00	2	4,35
	30	fosa terminală	absentă	19	47,50	22	47,83
			superficială	5	12,50	6	13,04
			mijlocie	11	27,50	15	32,61
			adîncă	5	12,50	3	6,52
Tragusul	31	formă	alungită	8	20,00	4	8,70
			rotundă	26	65,00	41	89,13
			buton	6	15,00	1	2,17
	32	dezvoltare	mic	9	22,50	15	32,61
			mijlociu	24	60,00	31	67,39
			mare	7	17,50	—	—
	33	relief	șters	6	15,00	7	15,22
			mijlociu	26	65,00	38	82,61
			puternic	8	20,00	1	2,17
	34	trecere : tragus-helix	incizură	34	85,00	41	89,13
			atinge	3	7,50	—	—
			se petrece	3	7,50	5	10,87
	35	*tuberculum supratragicum*	—	10	25,00	24	52,17
			±	12	30,00	14	30,43
			+	18	45,00	8	17,39
Antitragusul	36	grad de dezvoltare	mic	21	52,50	8	17,39
			mijlociu	11	27,50	32	69,56
			mare	8	20,00	6	13,04
	37	relief	șters	17	42,50	9	19,56
			mijlociu	14	35,00	30	65,21
			puternic	9	22,50	7	15,22
	38	direcție	oblică	5	12,50	10	21,74
			mijlocie	22	55,00	31	67,39
			orizontală	13	32,50	5	10,87
	39	orientare	în plan	7	17,50	12	26,09
			mijlocie	23	57,50	30	65,21
			îndoit în afară	10	25,00	4	8,70
	40	traiect	continuu	12	30,00	11	23,91
			mijlociu	26	65,00	33	71,74
			frînt	2	5,00	2	4,35
Incizura intertragică	41	lungime	scurtă	12	30,00	3	6,52
			mijlocie	25	62,50	33	71,74
			lungă	3	7,50	10	21,74
	42	lățime	îngustă	2	5,00	9	19,56
			mijlocie	23	57,50	30	65,21
			lată	15	37,50	7	15,22
	43	formă	v	13	32,50	6	13,04
			u	25	62,50	37	80,43
			potcoavă	2	5,00	3	6,52
Lobul	44	mărime	mic	5	12,50	10	21,74
			mijlociu	30	75,00	35	76,09
			mare	5	12,50	1	2,17
	45	lungime	scurt	6	15,00	7	15,22
			mijlociu	23	57,50	36	78,26
			lung	11	27,50	3	6,52
	46	lățime	îngust	5	12,50	8	17,39
			mijlociu	26	65,00	32	69,57
			lat	9	22,50	6	13,04
	47	formă	1/2 cerc	11	27,50	14	30,43
			triunghi	1	2,50	3	6,52
			arc	17	42,50	29	63,04
			limbă	11	27,50	—	—
	48	orientare în spațiu	în plan	37	92,50	35	76,09
			ridicat	—	—	—	—
			retras	3	7,50	11	23,91
	49	poziție	nerăsucit	25	62,50	29	63,04
			mijlociu	14	35,00	14	30,43
			răsucit	1	2,50	3	6,52
	50	trecere în helix și antehelix	lină	10	25,00	16	34,78
			mijlocie	28	70,00	26	56,52
			în treaptă	2	5,00	4	8,70
	51	contur marginal	continuu	33	82,50	28	60,87
			mijlociu	6	15,00	15	32,61
			discontinuu	1	2,50	3	6,52

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

și cu tendință spre aplatisare, un helix moderat de lat și un tragus care, pe lîngă forma rotundă, tinde adesea spre forma de buton și forma alungită — prezentînd mai des decît la femei un *tuberculum supratragicum* —, un antitragus mai șters și mai orizontal, separat de tragus printr-o incizură mai scurtă și mai lată, sub care se află un lob cu o gamă de forme mai variate, din care nu lipsește și forma de buton, toate acestea la un loc caracterizînd urechea bărbaților.

În comparație cu tendințele întîlnite la bărbați, se poate sesiza că la femei, pentru aceleași caractere luate în considerație, frecvențele se dispun oarecum antagonic. Astfel vom găsi la femei o conchă, în general mai joasă și mai lată, în jurul căreia se află un antehelix mai arcuit, mai îngust și mai reliefat, un helix lat în porțiunea superioară, o scafă îngustă și adîncă, un tragus în general rotund și mai mic decît la bărbați, dar cu un antitragus mai bine conturat și cu o direcție mai oblică, o incizură intertragică mai lungă și mai îngustă, precum și un lob arcuiform în general, dar și cu aspectul unei jumătăți de cerc, destul de des întîlnit.

L'ÉTUDE DE QUELQUES CARACTÈRES MORPHOLOGIQUES DE L'OREILLE EXTERNE CHEZ LA POPULATION DE MĂGURA

RÉSUMÉ

Des observations effectuées sur l'oreille externe chez la population de Măgura il résulte que, du point de vue des moyennes calculées, l'oreille des hommes est d'approximativement 6 mm plus longue et d'approximativement 3 mm plus large que l'oreille des femmes. L'indice otolique est rapproché chez les deux sexes. Conformément à la moyenne de la longeur, l'oreille externe s'encadre dans le type mésot aussi bien chez les hommes que chez les femmes. Certaines des particularités morphologiques étudiées, telles que : la largeur de l'hélix, le profil et la largeur de l'anthélix, la hauteur et la largeur de la conque, la forme du tragus, le relief et la direction de l'antitragus, la longeur et la largeur de l'incissure intertragica ainsi que la forme du lobe ont mis en évidence des différenciations entre les deux sexes.

BIBLIOGRAFIE

1. Milcu Șt.-M., Dumitrescu H., *Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor — satul Bătrîna*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1961, p. 96—98.
2. Vulpe C., *Observations sur les caractères morphologiques de l'oreille externe chez la population de Moeciu de Sus*, Ann. roum. Anthropol., 1971, **8**, 93—98.
3. Vulpe C., *Aspecte ale morfologiei urechii externe la populația din Sohodol*. St. cerc. antropol., 1971, **8**, 175—179.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CERCETĂRI SEROLOGICE ÎN SATUL MĂGURA

DE

SIMONA BERONIADE şi SERGIU ALOMAN

612.118.221.2

Cercetările serologice din acest studiu (grupele ABO cu subgrupe, MN, $Rh_{(D)}$, statusul secretor salivar, factorul gustativ — P.T.C.) se referă la un eşantion de populaţie din satul Măgura, cuprinzînd un număr de 478 de subiecţi.

Selecţia a fost făcută pe criterii de etnicitate, astfel încît persoanele luate în cercetarea de faţă sînt originare din acest sat şi au generaţia parentală provenită din aceeaşi aşezare.

Drept eşantion de comparaţie am luat populaţia din alte două sate situate tot în culoarul Bran, şi anume Moeciu de Jos (studiat şi publicat anterior de noi) şi Peştera (un eşantion mai mic). Am ales aceste pupulaţii pentru motive de înrudire (amestecul în cadrul acestei zone realizîndu-se mai ales cu parteneri din aceste două sate). Am vrut să verificăm deci în ce măsură acest fapt se reflectă pe plan serologic, dacă există sau nu apropieri sau diferenţieri semnificative.

În ceea ce priveşte sistemul ABO (tabelele nr. 1 şi 2), testul $\chi^2_1 = 0{,}3960$ cu $P = 0{,}50$ ne confirmă omogenitatea eşantionului studiat pentru populaţia din Măgura. Dintre celelalte două sate luate în discuţie, Moeciu de Jos ne apare neomogen ($\chi^2_1 = 3{,}5668$ cu $P = 0{,}05$), iar Peştera la limită ($\chi^2_1 = 2{,}6806$ cu $P = 0{,}10$).

Compararea eşantioanelor alese prin testul χ^2 (tabelul nr. 5) ne indică diferenţe semnificative din punct de vedere fenotipic : Măgura faţă de Moeciu de Jos prezintă un $\chi^2_3 = 12{,}4954$ cu un $P = 0{,}01$, iar Măgura faţă de Peştera un $\chi^2_3 = 28{,}4783$ cu un $P < 0{,}01$.

Acest lucru se reflectă şi genotipic : Măgura faţă de Moeciu de Jos cu un $\chi^2_2 = 12{,}0148$ şi $P \sim 0{,}01$, iar Măgura faţă de Peştera cu un $\chi^2_2 = 29{,}4334$ şi $P < 0{,}01$ sînt de asemenea semnificativ diferite.

În ceea ce priveşte sistemul MN (tabelul nr. 3), atît Măgura, cît şi cele două eşantioane de comparaţie sînt omogene, avînd un $P \sim 0{,}50$.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Repartiția fenotipurilor sanguine în sistemul ABO

Localitatea	Nr.	A	A_1	A_2	B	O	AB	A_1B	A_2B	χ^2	P
Măgura	478	264 55,23 % ±2,27	214 47,76 % ±2,27	50 10,47 % ±1,40	28 5,86 % ±1,07	174 36,40 % ±2,20	12 2,51 % ±0,71	11 2,30 % ±0,68	1 0,21 % ±0,21	0,3960	0,50
Moeciu de jos	502	260 51,79 % ±2,29	231 46,01 % ±2,22	29 5,78 % ±1,04	61 12,15 % ±1,46	165 32,87 % ±2,09	16 3,19 % ±0,78	13 2,59 % ±0,71	3 0,60 % ±0,34	3,5668	0,05
Peștera	224	110 49,10 % ±3,34	84 37,50 % ±3,23	26 11,60 % ±2,14	39 17,41 % ±2,53	63 28,13 % ±3,00	12 5,36 % ±1,50	12 5,36 % ±1,50	0 0 % —	2,6806	0,10

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Compararea eşantioanelor prin testul χ^2 (tabelul nr. 5) ne indică o nediferenţiere între Măgura şi Moeciu de Jos atît feno-, cît şi genotipic, avînd un $\chi^2_2 = 1{,}3476$ cu $P = 0{,}50$ şi, respectiv, $\chi^2_1 = 1{,}3058$ cu $P \sim 0{,}25$, în timp ce Măgura faţă de Peştera prezintă o tendinţă de diferenţiere din punct de vedere fenotipic, cu $\chi^2_2 = 4.5298$ şi $P = 0{,}10$. Această diferenţiere este mai evidentă din punct de vedere genotipic, cu $\chi^2_1 = 3{,}3052$ şi $P \sim 0{,}05$.

În sistemul $Rh_{(D)}$ (tabelele nr. 4 şi 5) se remarcă o diferenţiere feno- şi genotipică între Măgura şi Moeciu de Jos, avînd un $\chi^2_1 = 7{,}9346$ cu un

Tabelul nr. 2

Repartiţia genotipurilor sanguine în sistemul ABO

Localitatea	p	p_1	p_2	q	r
Măgura	0,3506	0,2730	0,0776	0,0429	0,6065
Moeciu de Jos	0,3321	0,2856	0,0465	0,0806	0,5873
Peştera	0,3291	0,2267	0,1204	0,1226	0,5483

$P < 0{,}01$ şi, respectiv, $\chi^2_1 = 15{,}5782$ cu un $P < 0{,}01$. Comparaţia dintre Măgura şi Peştera nu arată diferenţe feno- sau genotipice semnificative: $\chi^2_1 = 0{,}8463$ cu $P \sim 0{,}30$ şi, respectiv, $\chi^2_1 = 1{,}8102$ cu $P \sim 0{,}20$.

Statusul secretor salivar (tabelele nr. 4 şi 5) nu arată tendinţe de diferenţiere: Măgura faţă de Moeciu de Jos cu $P = 0{,}70-0{,}90$, iar Măgura faţă de Peştera cu $P = 0{,}40-0{,}50$.

Testul gustativ (P.T.C.) (tabelele nr. 4 şi 5) prezintă diferenţe semnificative feno- şi genotipice pentru ambele comparaţii. Astfel Măgura faţă de Moeciu de Jos, testată fenotipic, indică un $\chi^2_1 = 3{,}8134$ cu $P = 0{,}05$, iar genotipic un $\chi^2_1 = 6{,}7837$ cu $P = 0{,}01$. De asemenea, Măgura faţă

Tabelul nr. 3

Repartiţia sistemului MN.

Localitatea	Nr.	M	N	MN	m	n	$\chi^2_{(1)}$	P
Măgura	441	150 34,01 % ± 2,25	69 15,65 % ± 1,73	222 50,34 % ± 2,38	0,5918	0,4082	0,3806	0,50
Moeciu de Jos	502	154 30,67 % ± 2,06	88 17,53 % ± 1,69	260 51,80 % ± 2,23	0,5657	0,4343	0,6864	0,40
Peştera	224	69 30,80 % ± 3,08	50 22,32 % ± 2,78	105 46,88 % ± 3,33	0,5424	0,4576	0,3260	0,50

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Repartiţia factorilor Rh, secretori şi gustativi

Localitatea	Nr.	Rh	rh	R	r	RhRh	Rhrh	rhrh
Măgura	468	395 84,40 % ± 1,75	73 15,60 % ± 1,75	0,6051	0,3949	36,61	47,79	15,60
Moeciu de Jos	502	454 90,43 % ± 1,31	48 9,57 % ± 1,31	0,6907	0,3093	47,71	42,72	9,57
Peştera	224	195 87,05 % ± 2,24	29 12,95 % ± 2,24	0,6402	0,3598	40,98	46,07	12,95
Localitatea	**Nr.**	**Se**	**se**	**S'**	**s'**	**SeSe**	**Sese**	**sese**
Măgura	419	272 64,92 % ± 2,33	147 35,08 % ± 2,33	0,4077	0,5923	16,62	48,30	35,08
Moeciu de Jos	376	242 64,36 % ± 2,47	134 35,64 % ± 2,47	0,4030	0,5970	16,24	48,12	35,64
Peştera	224	139 62,05 % ± 3,24	85 37,95 % ± 3,24	0,3840	0,6160	14,75	47,30	37,95
Localitatea	**Nr.**	**T**	**t**	**T'**	**t'**	**TT**	**Tt**	**tt**
Măgura	478	413 86,40 % ± 1,56	65 13,60 % ± 1,56	0,6313	0,3687	39,85	46,55	13,60
Moeciu de Jos	495	405 81,81 % ± 1,73	90 18,19 % ± 1,73	0,5735	0,4265	33,89	48,92	18,19
Peştera	224	165 73,66 % ± 2,94	59 26,34 % ± 2,94	0,4868	0,5132	23,70	49,96	26,34

de Peştera prezintă un $\chi_1^2 = 17{,}0379$ cu $P < 0{,}01$ şi, respectiv, un $\chi_1^2 = 29{,}7198$ cu $P < 0{,}01$.

Din studiul de faţă rezultă că populaţia din satul Măgura se diferenţiază semnificativ atît feno- cît şi genotipic în trei din cele cinci sisteme cercetate (ABO, $Rh_{(D)}$, testul gustativ — P.T.C.) faţă de Moeciu de Jos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În ceea ce privește Măgura raportată la Peștera, diferențierile sînt semnificative numai în sistemul ABO și testul gustativ.

Putem adăuga în plus faptul că în satul Măgura am găsit frecvența cea mai crescută de grupă A (55,23%) din toate satele cercetate pînă în prezent în această microzonă (1), (2), (3), (4), (5), (6). De asemenea remarcăm cea mai scăzută frecvență de grupă B (5,86%).

O discuție mai amplă și mai completă asupra variabilității serologice a satelor studiate în culoarul Bran va fi efectuată într-o lucrare viitoare, după ce vor fi încheiate toate cercetările din această zonă.

Tabelul nr. 5

Compararea eșantioanelor prin testul I^2

		Măgura / Moeciu de Jos	Măgura / Peștera
ABO	χ^2	12,4954	28,4783
	P	0,01	< 0,01
p, q, r	χ^2	12,0148	29,4334
	P	~ 0,01	< 0,01
MN	χ^2	1,3476	4,5298
	P	0,50	0,10
m,n	χ^2	1,3058	3,3052
	P	~ 0,25	~ 0,05
Rh	χ^2	7,9346	0,8463
	P	< 0,01	~ 0,30
R, r	χ^2	15,5782	1,8102
	P	< 0,01	~ 0,20
Se	χ^2	0,0233	0,5188
	P	0,90	0,50
S, s	χ^2	0,1764	0,7857
	P	0,70	~ 0,40
T	χ^2	3,8134	17,0379
	P	0,05	< 0,01
T', t'	χ^2	6,7837	29,7198
	P	0,01	< 0,01

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

RECHERCHES SÉROLOGIQUES DANS LE VILLAGE DE MĂGURA

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent les résultats des recherches sérologiques entreprises au village de Măgura pour les systèmes ABO, MN, Rh, le status sécréteur salivaire et le test gustatif (P.T.C.). Les données ont été comparées aux résultats obtenus pour deux autres villages de la même zone : Moeciu de Jos et Peştera. Les différences ont été discutées. Une conclusion pourra se détacher à la fin des recherches dans cette micro-zone montagneuse du pays.

BIBLIOGRAFIE

1. Beroniade Simona, Aloman S., *Cercetări serologice asupra populaţiei din satul Şimon*, St. cerc. antropol., 1967, **4**. *1*, 54—56.
2. Beroniade Simona, Tibera-Dumitru Maria, Aloman S., *Recherches sérologiques dans les villages de Şimon et Moeciu de Jos*, Ann. roum. Anthropol., 1967, **4**, 77—83.
3. Beroniade Simona, Aloman S., *Cercetări serologice în satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2*, 177—181.
4. Beroniade Simona, Aloman S., *Cercetări serologice în satul Şirnea*, St. cerc. antropol., 1970, **7**, 79—84.
5. Drăghicescu Tatiana, Beroniade Simona, Aloman S., *Recherches sérologiques dans le village de Moeciu de Sus*, Ann. roum. Anthropol., 1970, **7**, 103—107.
6. Drăghicescu Tatiana, Beroniade Simona, Aloman S., *Cercetări serologice în satul Sohodol*. St. cerc. antropol., 1971, **8**, *1*, 85—89.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL REPARTIȚIEI GRUPELOR DE HAPTOGLOBINE ÎN SATUL MĂGURA

DE

TATIANA DRĂGHICESCU, LIA VASILIU și SERGIU ALOMAN

612.118.221.2

Grație descoperirii factorilor serici și eritrocitari, a fost posibilă aplicarea pe o scară largă a metodelor geneticii populațiilor și la specia umană.

Primii factori utilizați au fost antigenele prezente în globulele roșii, a căror evidențiere s-a făcut prin aglutinarea directă sau indirectă. Introducerea metodelor fizico-chimice (de exemplu electroforeza) a permis identificarea și a altor grupe serice, ca haptoglobine, transferine, Gc.

Scopul lucrării de față este de a prezenta rezultatele noastre privind repartiția grupelor de haptoglobine într-un sat din culoarul Bran — satul Măgura. Frecvențele observate de noi au fost comparate cu cele găsite în alte sate din aceeași zonă (Șimon, Moeciu de Jos, Bran), pe care le-am denumit „sate din culoar".

În satul Măgura au fost testați 371 de subiecți, dintre care 6 (1,61%) cazuri sînt ahaptoglobinemii, pe care le-am eliminat din calculele noastre,

Tabelul nr. 1

Repartiția valorilor fenotipice ale grupelor Hp

Localitatea	Nr.	Hp 1—1	Hp 2—1	Hp 2—2
MĂGURA	365	48 13,15±1,74	177 48,50±2,51	140 39,45±2,51
CULOARUL BRAN	875	105 12,00±1,09	392 44,80±1,68	378 43,20±1,67

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Prelucrarea statistică a grupelor Hp în satul Măgura și culoarul Bran

Localitatea		Frecvențe fenotipice						χ^2	P
		Hp 1—1		Hp 2—1		Hp 2—2			
		absolut	relativ	absolut	relativ	absolut	relativ		
MĂGURA	observat	48	13,15	177	48,50	140	39,45	0,2695	~0,6
	teoretic	50,93	13,98	171,14	46,80	142,92	39,18		
CULOARUL BRAN	observat	105	12,00	392	44,80	378	43,20	0,033	~0,85
	teoretic	109,72	11,90	394,63	45,10	376,25	43,00		

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

date fiind controversele în ceea ce privește cauzele absenței haptoglobinei. Determinările au fost făcute după tehnica de lucru a lui Smithies modificată de Prokop.

Așa cum reiese din tabelul nr. 1, frecvențele fenotipice observate la Măgura sînt: Hp 1—1 = 13,15%; Hp 2—2 = 39,45%; Hp 2—1 = 48,50%. Pentru „satele din culoar", care totalizează 875 de subiecți, am găsit următoarele valori: Hp 1—1 = 12,00%; Hp 2—2 = 43,20%; Hp 2—1 = 44,80 %.

Valorile relative calculate pentru Măgura sînt: Hp 1—1 = 13,98%; Hp 2—2 = 39,18%; Hp 2—1 = 48,50%. Pentru „satele din culoar", valorile relative calculate sînt: Hp 1—1 = 11,95%; Hp 2—2 = 45,10%; Hp 2—1 = 43,00% (vezi tabelul nr. 2).

Frecvențele genice sînt următoarele: $Hp^1 = 0{,}3739$ și $Hp^2 = 0{,}6260$ pentru Măgura; $Hp^1 = 0{,}3440$ și $Hp^2 = 0{,}6560$ pentru „satele din culoar", încadrîndu-se deci în valorile normale pentru populația europeană. Calculînd testul de conformitate χ^2 pentru repartițiile fenotipice în satul Măgura, am găsit valoarea de 0,2695, căreia îi corespunde un $P \sim 0{,}60$, ceea ce indică omogenitatea eșantionului pentru sistemul haptoglobinic. Aceeași testare pentru „satele din culoar" ne-a dat un $\chi^2 = 0{,}0330$, căruia îi corespunde un $P \sim 0{,}85$, pentru $n = 1$.

Am calculat de asemenea testul χ^2 de comparație între valorile din satul Măgura și celelalte sate, găsind pentru valorile fenotipice un $\chi^2 = 3{,}3938$, căruia îi corespunde un $P \sim 0{,}05$ (diferență slab semnificativă), iar pentru frecvențele genotipice $\chi^2 = 2{,}3190$ cu un $P \sim 0{,}15$ (diferență statistic nesemnificativă).

Considerăm datele recoltate pînă în prezent ca avînd doar o valoare orientativă, impunîndu-se pe viitor continuarea studiilor asupra sistemului haptoglobinic, atît în culoarul Bran, cît și în alte zone ale țării.

L'ÉTUDE DE LA RÉPARTITION DES GROUPES HAPTOGLOBINIQUES DANS LE VILLAGE «MĂGURA»

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient la fréquence des groupes haptoglobiniques dans le village de montagne Măgura.

La fréquence génotypique ($Hp^1 = 0{,}3739$) est en accord avec les données concernant la population de l'Europe. Les résultats ont été comparés à ceux obtenues dans la même région. On ne trouve des différences statistiquement significatives qu'en ce qui concerne les fréquences phénotypiques.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Beroniade Simona, Dumitru Maria, Drăghicescu Tatiana, Aloman S. *Stadiul actual al cercetării sistemului haptoglobinic la români*, St. cerc. antropol., 1966, **3**, *2*, 189—199.
2. Fine J. M. *Hémotypes à définition électrophorétique. Nature biochimique et identification des protéines présentant des structures des groupes*, Transfusion, 1965, **8**, Suppl. 1, 319.
3. Li C, C., *Human genetics*, Mc-Graw Hill Book Company, New York, 1961.
4. Prokop O., Bundschuh G., *Die Tecknik und die Bedeutung der Haptoglobine und Gm Gruppen in Klinik und Gerichtsmedizin*, Berlin, 1963.
5. Tibera-Dumitru Maria, Boia Marcela, *Cercetări preliminare asupra sistemului haptoglobinic la populația din regiunea Oltenia*, St. cerc. antropol., 1964, **1**, *1*, 75—78.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

MODELUL CULTURAL AL FAMILIEI ÎN MĂGURA BRANULUI

DE

GHEORGHIȚĂ GEANĂ

572.026:613.89

Într-o formulă sintetică, rostul familiei este de a asigura continuitatea omului într-un cadru *socialmente recunoscut*. Walter Goldschmidt a numit familia „incubatorul culturii", dar ea ţinteşte nu numai o continuitate în ordinea valorilor, ci şi una în ordinea naturii.

În principiu, modelul reproductiv este un model de tip biologic. A accepta un asemenea model întru explicarea familiei nu înseamnă însă a da acestei instituţii o determinare neapărat biologistă. Familia este, dimpotrivă, un cadru cultural ad-hoc, una din acele situaţii în care omul se află permanent faţă în faţă cu natura, căreia i se opune, dar nu încercînd să o suprime, ci îngrădind-o cu norme.

Semnificaţia antropologică a familiei constă deci, în primul rînd, în faptul că ea este generatoare de norme, adică de cultură, iar în al doilea rînd în universalitatea ei. Regulile care însoţesc comportamentul familial — reguli de căsătorie, de descendenţă, de rezidenţă etc. — sînt uneori izbitor de diferite de la o societate la alta. Dar nu există şi nu a existat vreodată vreo societate omenească în care instituţia familiei să fie absentă. Aceasta oferă posibilitatea unor fructuoase studii comparative şi, într-adevăr, de la Morgan la Murdock nici un antropolog de seamă n-a trecut indiferent pe lîngă subiect.

Prezentul articol reprezintă o încercare de a schiţa comportamentul familial general acceptat în satul Măgura (zona Bran), o comunitate de altitudine (circa 1100 m), cu o economie predominant pastorală, dar care răspunde din ce în ce mai tare la ecourile vieţii industriale ce palpită jos, la poalele munţilor. El poate fi luat ca material de comparaţie pentru alte asemenea studii sau ca un caz pentru o teorie empirică a familiei româneşti, majoritatea elementelor modelului construit aici fiind comune întregii zone a Branului.

ST CERC. ANTROPOL., 1972, T. 9, NR. 1, P. 57–63

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

1. CONSTITUIREA FAMILIEI

Într-o comunitate ca Măgura, în care proprietatea era aducătoare de prestigiu și constituia întîia premisă a unei gospodării înfloritoare, era firesc ca mobilurile principale într-o căsătorie să fie de ordin material-economic. Ciobanii nici nu se însurau pînă ce nu-și creau „o țîr' de fală", adică pînă ce nu-și adunau, atît din simbria în natură, cît și din cumpărături, mici turme proprii. O dată cu integrarea microsistemului economic al comunității în economia modernă, în selecția maritală cîștigă adesea cei care „au serviciu", adică cei care prestează muncă salariată ca mici funcționari sau ca muncitori în fabrică, iar elementele de zestre cu cea mai mare căutare ajung a fi banii și mobila de oraș.

Primul (iar uneori și ultimul) cuvînt în alegerea partenerului îl aveau părinții. Explicația se află în faptul că enculturația era o operă internă, de disciplină familială, în care copiii erau ascultători, iar părinții reprezentau autoritatea responsabilă. Actualmente, aceștia din urmă, nemaifiind unicii educatori, rămîn doar sfătuitori. Totuși, căsătorirea copiilor le stă în suflet ca un război de țesut în mijlocul casei. Metafora nu-i gratuită, ci este sugerată de faptul că la nunta ultimului lor copil părinții își traduc satisfacția jucînd cu ițele legate de brîu. „Jocul ițelor" tăinuiește în el tîlcuri adînci. El va să însemne destrămarea familiei de orientare o dată cu „rostirea", adică cu „intrarea în rînduiala lumii", a ultimei odrasle; e ca desfacerea războiului după „rostirea" pînzei, adică după „țeserea" ei [1].

De îndată ce începe tîrguiala pentru zestre, aspectul juridic al căsătoriei sare imediat în evidență. În vechiul drept obișnuielnic, înțelegerea trebuia consfințită prin foaia de zestre, în care se trecea în detaliu toată averea de start a noii familii: casa, pămîntul, vitele, țoalele etc. Foaia de zestre trebuia semnată de părinții ambilor parteneri și de 2—3 martori, iar menirea ei era „să să ție minte, să nu să sucească tocmeala pînă la întăbulare" (Vicențiu Cojenelu, 88 de ani). Întăbularea, înscrierea la cartea funduară a averii imobile (numai a averii imobile), însemna consfințirea și în dreptul oficial, astăzi suficientă, a înțelegerii economice.

Evenimentul constituirii de fapt a noii familii este nunta. Cu acest prilej, noua comuniune primește și aprobarea colectivă din partea grupului, atitudine vădită atît în manifestația entuziastă a rudelor, vecinilor și prietenilor, cît și în contribuția cu daruri, prin care toți aceștia susțin căsnicia.

Nunta este însă înainte de orice un ritual de trecere. Schimbarea statutului civil înseamnă pentru individ o reașezare a relațiilor interpersonale. Deplasarea centrului de greutate al acestora, pe de o parte din cadrul familiei de orientare în cadrul celei de procreare, pe de altă parte de la nivelul cetei de flăcăi și fete la nivelul bărbaților și nevestelor, echivalează cu o despărțire. De aceea, ceremonialul nupțial conține momente de rezolvare a vechilor tensiuni, precum și de prefigurare a calității noilor relații prin gesturi speciale, urări, daruri.

---

[1] Din sensurile jucăușe ale lui „a rosti", pe care Constantin Noica le aduce laolaltă și le rînduiește, două se îngînă aici unul cu altul: „a țese" și „a rostui" (vezi Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească*, Edit. științifică, București, 1970, p. 23—31).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Momentele „de trecere" sînt mai bine marcate pentru partea feme iască. Fata își face intrarea în noul rol cu ajutorul naşei, care, la întoarcerea de la cununie, îi ridică cununa şi voalul de mireasă şi-i pune în loc legătoarea şi ştergarul, piese din portul de sărbătoare al nevestelor. Odinioară, femeia măritată se cunoştea şi în zilele obişnuite după felul în care îşi acoperea capul. Spre deosebire de o fată necăsătorită, care putea umbla cu capul descoperit sau se lega cu o singură „cîrpă" (batic), o femeie căsătorită trebuia să poarte două „cîrpe" : una pe dedesubt, de nuanţă roşie sau albastră, ce se numea „bariş", şi o alta, de culoare închisă, pusă peste bariş în aşa fel încît acesta să se vadă puţin deasupra frunţii. Femeia măritată putea umbla şi numai cu barişul, dar nicidecum cu capul descoperit. „Să nu te vadă soarele cu capul gol !", suna o bătrînească povaţă către o nevastă tînără (Emilia Cotînghi, 63 de ani). În zilele noastre numai femeile în vîrstă, crescute la şcoala tradiţiei, se mai poartă cu bariş (fig. 1).

Unde se stabileşte după nuntă noul cuplu ? Descendenţa fiind bilaterală, s-ar cădea ca rezidenţa să fie indiferentă. Dar lucrurile nu stau chiar aşa de simplu. Rezidenţa este caracteristic *matrilocală*, dar ea se instituie nu în virtutea vreunei reguli obligatorii, ci ca rezultantă a mai multor factori, de natură economică, juridică şi psihică. Intră mai întîi în joc posibilitatea uneia sau a celeilalte din familiile de orientare de a oferi tinerilor casa. Această posibilitate trebuie privită nu numai economic, ci şi juridic. Obiceiul pămîntului prevede dreptul de ultimogenitură. Ultimogenitura fiind de preferinţă o fată (se va vedea îndată de ce), eventualele ei surori îşi vor întemeia familii patri- sau neolocale. Intervin apoi alţi doi factori, ambii de ordin psihic, dar contradictorii. Este vorba, dintr-un punct de vedere, de dorinţa oricărui tată de a-şi lăsa în casă băiat pentru a-şi asigura continuitatea numelui asupra curţii [2], iar din celălalt punct de vedere, de preferinţa ambilor părinţi pentru fată, care este mai ataşată de vatră şi mai iubitoare decît un băiat. Pentru părinţi, atîta timp cît mai au de trăit, o fiică în casă înseamnă în general o certitudine de bună convieţuire şi colaborare în treburile gospodăreşti, iar după moarte o asigurare privind buna desfăşurare a soroacelor, femeia fiind considerată o pioasă slujitoare a cultului strămoşilor. Se mai adaugă la toate cele de pînă acum şi faptul că bărbatul, fie că merge la pădure, cu oile, cu marfă pe piaţă sau la fabrică, lipseşte mult timp de acasă ; nu într-atît încît să-şi piardă poziţia de cap al familiei şi nici încît caracterul domestic al familiei să fie abolit, dar suficient ca importanţa femeii să crească şi ea să fie preferată de bătrîni ca fiică, şi nu ca noră.

2. STRUCTURĂ ŞI FUNCŢII

Familia din Măgura se întinde pe trei generaţii : soţ—soţie, unul singur dintre copiii căsătoriţi (de preferinţă, după cum am văzut, ultimogenitura, cu atît mai mult cînd e de sex feminin), plus perechea acestuia şi copiii lor. Este deci o familie extinsă pe verticală, dar o *familie extinsă*

[2] Spre comparaţie, amintim că în unele comunităţi tradiţionale româneşti numele era dependent de proprietate, încît ginerirea pe curte însemna pentru bărbat adoptarea numelui de familie al soţiei (vezi H. H. Stahl, *Sistemul onomastic drăguşan*, Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială, 1934, **XII**, *1—2*, 83—95; Xenia C. Costa-Foru, *Cercetarea monografică a familiei*, Edit. Fundaţiei, 1945, p. 73—74).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

simplu (fig. 2). Acesta este însă modelul ideal, pentru că în fapt există multe familii eliptice — fără copii sau fără bătrîni —, prin urmare familii nucleare. Îndepărtarea de model se produce rar prin neproliferare și mai adesea prin dispariția naturală a bătrînilor. Același efect simplificator îl are tendința mai recentă a ultimogeniturii — tendință contrară așteptărilor părinților — de a-și întemeia familiile neolocală în afara satului, în centrele industriale și în așezările apropiate. Proiectarea idealului de personalitate în afara grupului modifică astfel nu numai modelul juridic al succesiunii, ci însăși structura familiei.

Din ansamblul relațiilor familiale, cele *sexuale*, *economice* și *educaționale* se detașează prin importanța lor, ca expresii, respectiv, ale *funcțiilor fundamentale* ale familiei. Celelalte relații — juridice, psihice, etice — pecetluiesc și desăvîrșesc coeziunea grupului familial.

Scopul cu valoare definitorie [3] al oricărei căsătorii este nașterea copiilor (mai precis nașterea de copii legitimi). Există la Măgura, în cadrul ritualului nupțial, un obicei care relevă tocmai acest scop : între darurile pe care mirele i le face miresei în ziua nunții se află și un colac antropomorfic (fig. 3). Originar, el va fi întruchipat fie un idol al fecundității, fie un fetus, a căror consumare magică era dătătoare de rod. Acum, cu salba de la gît, el pare mai curînd exteriorizarea unei afecțiuni din partea mirelui. Oricum însă, sexualitatea bine pusă în evidență nu poate avea alt sens decît unul legat de fecunditate.

Exercitarea în sine a funcției sexuale se suprapune deci, mai mult sau mai puțin intențional, cu procrearea. Cadrul instituționalizat, tabuul incestual, precum și reglementările culturale legate de unele sărbători ilustrează ideea generală a caracterului biocultural al funcției sexuale.

În timp ce legăturile sexuale sînt — regulă universală — un privilegiu al soților, la activitățile economice iau parte toți cei apți, indiferent de generație.

Una din caracteristicile cooperării economice intrafamiliale în condițiile influenței culturii industriale este strămutarea pe coordonate noi a dihotomiei sexuale a muncii. Pe de o parte, femeia renunță la țesutul și la confecționarea veșmintelor — mai ușor de procurat prin comerțul de stat —, rămînînd totuși casnică și ochiul mereu treaz al gospodăriei. Pe de altă parte, în tabelul de roluri al bărbatului apare un rol nou, acela de muncitor în fabrică, dar actorul continuă să tragă și coasa. Principiul, în esența lui, rămîne însă același și probabil că are o valabilitate mai largă : bărbatul își asumă îndeosebi activitățile care cer forță și rezistență fizică, iar femeia pe acelea care cer îndemînare și adîncime sufletească.

Dacă bărbatul și femeia își pot asuma treburile mai grele din gospodărie, aceasta se datorează faptului că de acelea mai ușoare sînt absolviți prin contribuția bătrînilor și a copiilor. Interesantă este mai ales participarea copiilor. Pînă la o vîrstă este evidentă la ei întrepătrunderea dintre muncă și joacă — fie că munca este înfăptuită ca o joacă, fie că în jocurile lor se regăsesc muncile tradiționale. Pe măsură însă ce copiii cresc, munca și joaca se separă, devin activități independente. Iat-o, de pildă, pe Adriana,

[3] Iată definiția căsătoriei în *Notes and Queries in Anthropology* : „o uniune între un bărbat și o femeie astfel încît copiii născuți de femeie să fie recunoscuți ca odrasle legitime ale ambilor părinți" (1951, p. 110, citat după Lucy Mair, *An Introduction to Social Anthropology*, Oxford University Press, ed. a 4-a, 1968, p. 82).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 1. — Femeie purtînd „bariș''.

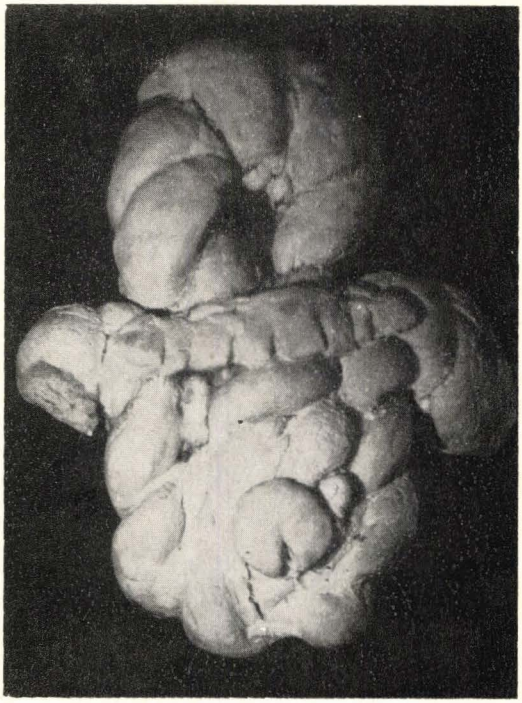

Fig. 3. — „Păpușa'' miresei.

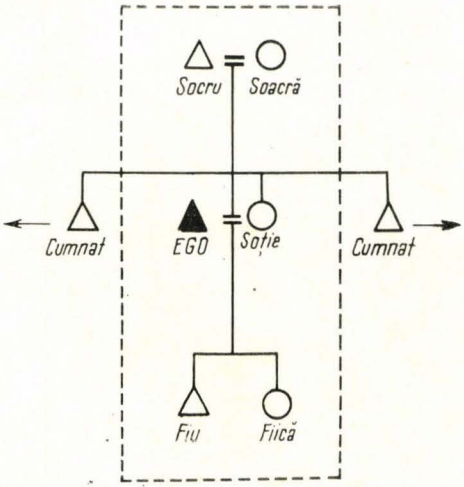

Fig. 2. — Modelul structural ideal al familiei în Măgura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de 4 ani, fiica Eugeniei și a lui Gheorghe Cotînghi : stă cu puii, are o furcă mică de adunat fînul, are și o sapă mică; uneori mama o cheamă să-i ajute la fîn, la „siripchit" (risipitul brazdelor) sau la făcut „copchițele" (căpițe mici), dar ea scînceşte; alteori, nerugată, își ia sapa mică, intră în holda de cartofi și „prășește" alături de mama ei. În schimb pentru Claudia, sora în vîrstă de 13 ani a Adrianei, munca nu mai e un capriciu sau o joacă. Ea trudește toată ziua la fîn împreună cu mama; în timp ce aceasta pregătește mîncarea în așteptarea bărbatului (care urmează să vină de la fabrică), ea o ajută : cară lemne, aduce apă cu cobilița etc.; în cîte o duminică pleacă chiar și în munte să ducă sare pentru vite și să aducă ceva brînză și urdă; de jucat se joacă cu Adriana, dar după ce își termină treburile și lecțiile.

Formarea deprinderilor de muncă face parte din procesul de enculturație. Prin aceasta dihotomia sexuală a funcției economice se prelungește și în domeniul funcției educaționale. Diferențierea deprinderilor se reflectă într-un vechi obicei, stins, prin care părinții credeau că pot influența destinul unui copil. La cîtva timp după naștere, în noaptea în care erau așteptate ursitoarele, se puneau pe masă, lîngă patul copilului, bîtă ciobănească (sau o glugă), coasă, topor etc. dacă era băiat, ori furcă, ac cu ață, foarfece ș.a. dacă era fată. Obiceiul era deosebit de semnificativ și pentru orientarea către tradiție a personalității de bază.

În prezent, funcția educațională este îmbogățită prin participarea unui factor din afara familiei : școala. În trecut, prin enculturare, familia pregătea copilul pentru o socializare la scara comunității, a satului, în care el trebuia să ocupe locul unui gospodar cu vază; școala îl pregătește acum pentru o socializare la scară națională, adică să devină un bun cetățean, indiferent dacă rămîne în sat ori nu. Dar chiar cei plecați rămîn niște „fii ai satului"; reveniți temporar în familia și în grupul de orientare, ei cosesc, îngrijesc vitele, participă la ritualuri, adică adoptă fără sforțare comportamentul indigen.

3. CONSIDERAȚII FINALE

Cum se reflectă tipul de cultură al comunității, cel predominant pastoral, în instituția familiei?

Mai întîi printr-o structură socială discretă, atomară. Satul are ca unitate elementară gospodăria, aceasta însemnînd o familie împreună cu baza ei tehnico-materială. Risipirea gospodăriilor în peisaj — o caracteristică a comunităților pastorale — impune dintru început impresia, confirmată mai apoi, că ele sînt entități relativ autarhice. Vechiul tip de casă, cu ogradă întărită, sublinia și mai mult acest caracter.

Slaba diviziune socială a muncii din interiorul comunității i-a determinat dintotdeauna pe măgureni să-și caute în afară, uneori la mari depărtări, ceea ce le lipsea. Cel plecat — cu oile, la pădure sau, în prezent, la fabrică — era mai ales bărbatul, astfel că, deși el era și este capul și purtătorul de cuvînt al familiei, femeia deține un rol foarte important în desfășurarea vieții familiale. Așa cum deja am arătat, faptul acesta, împreună cu altele, a dus la instituirea unei rezidențe preferențial-matrilocale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În sfîrșit, un alt aspect privește ultimogenitura ca model juridic de succesiune; „... se pare că condițiile necesare dezvoltării și predominării ultimogeniturii sînt un vast teritoriu și o populație risipită" [4], scria Frazer, astfel încît toți pretendenții la moștenire să aibă de unde-și primi partea rînd pe rînd. Aceste condiții sînt îndeplinite întocmai în economiile pastorale. Corelația făcută de Frazer se pare că nu a fost supusă unei ample verificări empirice. În contextul de față trebuie însă recunoscut că în Bran (iar în Măgura foarte puternic) ea este confirmată. Totuși, modelul juridic de succesiune al ultimogeniturii se destramă aici, datorită revărsării idealului de personalitate în afara grupului natal. Tinerii pleacă la școli, lucrează în întreprinderi industriale și, ca urmare, se căsătoresc în afara satului, fiecare în sfera relațiilor sale interpersonale active. Problema căsătoriei în ordinea vîrstei dispare, iar la căsătorie cel plecat primește de la părinți „întoarcere de bani" pentru pămînt.

Ca o concluzie generală, nu există aspect al vieții de familie din cadrul grupului pe care cultura de tip industrial, cu valorile ei penetrante, să nu îl influențeze — fie în chip structural, fie în chip substanțial.

THE CULTURAL PATTERN OF THE FAMILY IN MĂGURA-BRAN

SUMMARY

This paper is an outline of the familial behavior generally accepted in the village of Măgura (Bran area), a height community (1,100 m.), with a prevailing pastoral culture, but more and more receiving the industrial influence.

The most interesting aspects are those concerning the residence and the juridical model of heritage.

The residence is preferentially matrilocal and is set up as a resultant of various factors: economic, juridical, psychological. Mainly, the man leaves the house for a long time, either he grazes the sheep, or works in the forest or factories in the near towns. He does remain the head of the family (which does keep its domestic aspect), but the woman's importance increases. The woman is also preferred by the old ones as a daughter, not as a daughter-in-law, because she is considered a pious performer of the ancestors' cult.

The juridical model of heritage, which is closely related to the residence, is the right of ultimogeniture. Frazer's correlation between the right of ultimogeniture and a vast territory with a scattered population is valid in the whole area of Bran. But, at present, the right of ultimogeniture is troubled by the projection of the personality out of the native group. The young people leave their village for learning in the high schools or working in the plants. As a consequence, they marry in the framework

[4] Sir James George Frazer, *Le folklore dans l'Ancient Testament*, édition abrégée, Paris, 1924, p. 179.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

of their active interpersonal relationships, and it is money instead of land or house that they receive from their parents as a dowry.

The figures : 1. Woman wearing "bariş". The "bariş" is the kerchief which is only a little displayed above the forehead. It is the sign of the civil status of "married woman" ; 2. The ideal structural pattern of the family in Măgura (Socru = Fa-in-law ; Soacră = Mo-in-law ; Cumnat = Br-in-law ; Soţie = Wi ; Fiu = So ; Fiică = Da) ; 3. The "bride's doll" — an anthropomorphous bread offered by the bridegroom to his bride, as a gift. Its presumable significance, now lost : an eatable idol, bearer of fecundity.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit la redacţie a 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL UNUI SAT IZOLAT DE POPULAȚIE CEHĂ DIN BANAT — ȘUMIȚA

DE

HORST SCHMIDT

Satul Şumiţa este aşezat în partea de nord a Munţilor Almăjului (fig. 1), la altitudinea de 700—750 m. Este o localitate mică, totalul populaţiei fiind de aproximativ 400 de locuitori.

Satul a fost fundat în secolul al XIX-lea, o dată cu colonizarea unor populaţii cehe venite din Boemia centrală şi de vest şi care în aceeaşi zonă au format şi alte sate, ca Ravensca, Gîrnic, Sf. Elena, Bigăr etc.

Ocupaţia principală a locuitorilor este creşterea vitelor ; o parte dintre bărbaţi însă lucrează la exploatările forestiere din zonă, femeile sînt casnice.

Cercetările au fost efectuate în decembrie 1970. Avînd în vedere numărul mic de locuitori ai acestui sat, loturile studiate au fost alcătuite din 70 de femei şi 64 de bărbaţi, în vîrstă de 20—60 de ani. Vîrsta medie a seriei masculine este de 38 de ani, iar a seriei feminine de 36 de ani.

REZULTATE

Caracterele calotei cefalice. Complexul asociativ dimensional al calotei cefalice se caracterizează la bărbaţi prin calote lungi (189,3) late (159,6), însă mijlociu de înalte (122,7). La femei, calota este lungă (179,2), lată (154,2) şi mijlociu de înaltă cu tendinţă spre înaltă (118,8). Se observă lipsa totală a g—op foarte scurte şi scurte la bărbaţi, la femei cele scurte fiind rare, precum şi lipsa totală a eurioanelor foarte înguste şi înguste. De fapt, procentele cele mai mari, atît la femei, cît şi la bărbaţi, se plasează

ST. CERC. ANTROPOL., 1972, T. 9, NR. 1, P. 71—86

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

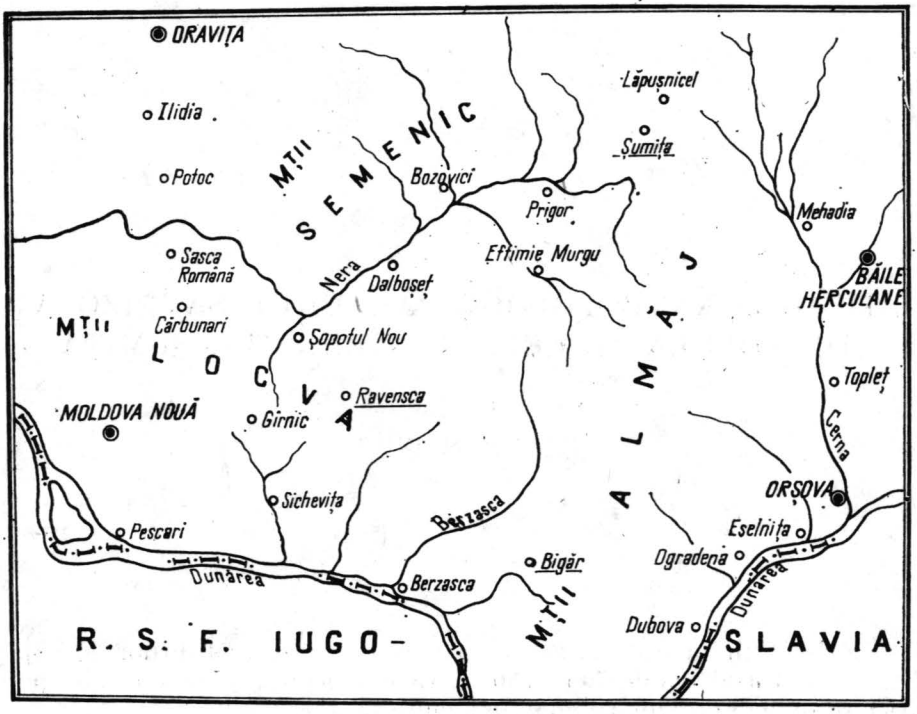

Fig. 1. — Harta zonei de sud a Munţilor Banatului cu principalele centre locuite (sînt subliniate cele trei localităţi studiate).

pentru g—op în categoria „lung", iar pentru eu—eu în categoria „larg" (tabelul nr. 2).

Dezvoltarea în înălţime a calotei se caracterizează prin medii plasate în categoria mijlocie, la bărbaţi în centrul categoriei, la femei spre limita superioară a acesteia. Repartiţia procentuală a indicelui cefalic arată la bărbaţi o majoritate de procente de brahicefalie, urmînd îndeaproape hiperbrahicefalia şi la oarecare distanţă mezocefalia. Din contră, la femei preponderează procentele de hiperbrahicefalie, urmate de cele de brahicefalie.

Indicele t—v/g—op indică la ambele sexe o hipsicefalie moderată, pe cînd indicele vertico-transversal, exprimînd raportul dintre înălţimea şi lărgimea cefalică, se plasează la peste 70% din cazuri, la ambele sexe, în categoria de tapeinocefalie.

Fruntea este largă la femei şi largă cu tendinţă spre foarte largă la bărbaţi. În cadrul indicelui fronto-parietal, repartiţia procentuală se comasează în clasa eurimetopă, cu o valoare egală la ambele sexe (70,5).

Caracterele ectoscopice ale calotei cefalice referitoare la forma occipitalului se distribuie masiv în categoria occipitalelor mijlociu de bombate. Menţionăm şi procentul destul de ridicat (18,75%) de occipitale

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Variabilitatea principalelor caractere antropometrice la populația satului Șumița *

Caracterul	♂						♀					
	max	min	M	m	σ	v	max	min	M	m	σ	v
g—op	203	179	189,32	0,74	5,85	3,09	195	167	179,25	0,69	5,80	3,23
eu—eu	169	151	159,58	0,59	4,66	2,92	168	144	154,24	0,58	4,91	3,18
ft—ft	128	98	112,54	0,66	5,24	4,65	118	96	108,77	0,59	4,99	4,58
zy—zy	156	137	145,29	0,62	4,93	3,39	150	127	136,85	0,64	5,37	3,92
go—go	122	99	111,12	0,63	5,03	4,52	113	90	102,57	0,51	4,35	4,24
n—gn	139	118	129,77	0,66	5,25	4,04	133	105	118,91	0,69	5,79	4,86
n—sto	90	72	81,09	0,52	4,18	5,15	37	65	76,05	0,74	6,20	8,15
n—sn	68	52	59,54	0,41	3,27	5,49	66	46	56,08	0,50	4,26	7,59
al—al	42	31	35,08	0,30	2,44	6,95	41	26	32,94	0,31	2,68	8,13
t—v	135	114	122,75	0,65	5,17	4,21	131	109	118,84	0,54	4,59	3,86
lungimea urechii	74	61	66,04	0,43	3,48	5,26	68	50	59,48	0,41	3,53	5,93
lățimea urechii	43	30	36,69	0,34	2,82	10,56	41	26	32,68	0,31	2,75	8,41
eu—eu/g—op	91,4	78,1	84,40	0,38	3,12	3,67	93,6	79,5	86,06	0,34	2,91	3,38
t—v/g—op	70,9	58,4	65,04	0,34	2,74	4,21	73,2	60,4	66,28	0,28	2,46	3,71
t—v/eu—eu	83,8	69,1	76,90	0,40	3,14	4,08	85,2	71,5	77,09	0,34	2,94	3,81
$\frac{ft—ft}{eu—eu}$	78,5	64,5	70,51	0,33	2,67	3,78	77,0	63,5	70,55	0,37	3,18	4,50
$\frac{ft—ft}{zy—zy}$	85,3	70,8	77,43	0,37	3,03	3,91	88,0	69,1	79,52	0,41	3,53	4,43
$\frac{go—go}{zy—zy}$	82,5	71,1	76,46	0,33	2,71	3,54	81,9	64,7	74,98	0,33	2,86	3,81
$\frac{n—gn}{zy—zy}$	97,1	81,2	89,31	0,45	3,66	4,09	101,6	77,7	86,99	0,54	4,60	5,28
$\frac{n—sto}{zy—zy}$	61,7	49,3	55,82	0,36	2,92	5,23	63,3	47,5	55,62	0,56	4,73	8,50
$\frac{al—al}{n—sn}$	76,4	50,8	59,08	0,69	5,48	9,27	74,5	41,3	59,03	0,72	6,14	10,40
Ind. ureche	64,2	46,3	55,69	0,52	4,19	7,52	64,1	47,5	55,00	0,48	4,12	7,49
Statura	1821	1611	1717,41	6,07	47,86	2,78	1727	1484	1593,74	6,06	50,72	3,18
Șezînda	956	842	901,77	3,07	24,23	2,68	901	777	846,34	3,81	31,95	3,77
Greutatea	89	55	67,69	1,07	8,51	12,57	98	46	63,88	1,32	11,01	17,23
Ind. Rohrer	1,83	1,11	1,33	—	0,14	10,52	2,46	1,10	1,57	—	0,26	16,56
Ind. cormic	54,6	49,9	52,52	0,14	1,15	2,18	57,8	49,8	53,18	0,14	1,35	2,53

* Calculul parametrilor este făcut la un calculator de tip Olivetti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Repartiția pe categorii a dimensiunilor și a indicilor calotei cefalice

Caracterul	♂				♀		
	Categoria		N	%	Categoria	N	%
g—op (scara Lebzelter — Saller)	Foarte scurt	x—169	—	—	x—161	—	—
	Scurt	170—177	—	—	162—169	3	4,28
	Mijlociu	178—185	18	29,03	170—176	21	30,00
	Lung	186—193	28	45,16	177—184	34	48,58
	Foarte lung	194—x	16	25,81	185—x	12	17,14
eu—eu (scara Lebzelter — Saller)	Foarte îngust	x—139	—	—	x—134	—	—
	Îngust	140—147	—	—	135—141	—	—
	Mijlociu	148—155	11	17,74	142—149	11	15,71
	Larg	156—163	38	61,29	150—157	43	61,43
	Foarte larg	164—x	13	20,97	158—x	16	22,86
Ind. cefalic (scara Martin Saller)	Hiperdolico	x—70,9	—	—	x—71,9	—	—
	Dolico	71—75,9	—	—	72—76,9	—	—
	Mezo	76—80,9	9	14,52	77—81,9	7	9,86
	Brahi	81—85,4	27	43,55	82—86,4	28	39,44
	Hiperbrahi	85,5—90,9	25	40,32	86,5—91,9	34	48,58
	Ultrabrahi	91—x	1	1,61	92—x	2	2,82
t—v (scara Routil)	Foarte jos	x—109	—	—	x—103	—	—
	Jos	110—117	13	20,97	104—111	3	4,28
	Mijlociu	118—125	35	56,45	112—119	36	51,43
	Înalt	126—133	11	17,74	120—127	29	41,43
	Foarte înalt	124—x	3	4,84	128—x	2	2,86
Ind. verticolongitudinal (scara Martin — Saller)	Camecefal	x—57,9	—	—		—	—
	Ortocefal	58—62,9	13	20,97	aceeași	5	7,15
	Hipsicefal moderat	63—67,9	40	64,51	scară	50	71,43
	Hipsicefal mijlociu	68—72,9	9	14,52		14	20,00
	Hipsicefal marcat	73—x	—	—		1	1,42
Ind. verticotransversal (scara Martin — Saller)	Tapeinocefal	x—78,9	44	70,97	aceeași	50	71,43
	Metriocefal	79—84,9	18	29,03	scară	20	28,57
	Acrocefal	85—x	—	—		—	—
ft—ft (scara Martin — Saller	Foarte îngustă	x— 92	—	—		—	—
	Îngustă	93— 99	1	1,61		3	4,28
	Mijlocie	100—106	5	8,06	aceeași	21	30,00
	Largă	107—113	33	53,23	scară	34	48,58
	Foarte largă	114—x	23	37,10		12	17,14
Ind. frontoparietal (scara Martin — Saller)	Stenometop	x—65,9	2	3,23		6	8,57
	Metriometop	66—68,9	15	24,19	aceeași	19	27,14
	Eurimetop	69—x	45	72,58	scară	45	64,29

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

bombate la bărbaţi. Occipitalele plate, la ambele sexe, sînt rare, în genere sub 5%.

Caracterele masivului facial. Nivelele valorice ale gonioanelor, zigomelor şi înălţimii feţei, redate în morfograma dimensiunilor absolute (fig. 2), prezintă pentru Şumiţa o dispoziţie caracterizată printr-o etajare ascendentă, cu diferenţe mici de nivel între go—go şi zy—zy, dar cu o dominare puternică a acestora de către n—gn.

Întreaga regiune facială se înscrie în categoria înaltă, cu valori care la ambele sexe sînt plasate în extrema superioară a categoriei.

Lărgimea bizigomatică se integrează atît la bărbaţi, cît şi la femei la limita inferioară a categoriei feţelor largi.

Indicele facial total se plasează în jumătatea inferioară a categoriei leptoprosope, la femei fiind mai aproape de centrul categoriei.

Dezvoltarea în înălţime a masivului facial propriu-zis (n—sto) se integrează atît la femei, cît şi la bărbaţi prin procente masive (de peste 80%) în categoria foarte înalt. De menţionat absenţa totală a procentelor în categoriile foarte joasă şi joasă (tabelul nr. 3).

Gonioanele sînt considerate la bărbaţi incipient largi, iar la femei mijlociu de dezvoltate, însă la limita superioară a categoriei. Raportînd lărgimea etajului inferior al feţei la diametrul bizigomatic, obţinem un indice jugo-mandibular de categorie mijlocie la ambele sexe.

În sfîrşit, indicele fronto-jugal, care raportează o dimensiune cefalică (ft—ft) la una facială (zy—zy), se plasează prin valorile de 77,4 la bărbaţi şi 79,5 la femei în centrul categoriei mijlocii.

Dimensiunile şi conformaţia nasului (tabelul nr. 4). Lungimea nasului la populaţia din Şumiţa este foarte mare, plasîndu-se la ambele sexe în categoria foarte lungă. De fapt, această categorie reţine la ambele sexe aproximativ 63% din indivizi.

Valorile dimensiunii al—al ne arată o lărgime medie a nasului la ambele sexe, ceva mai îngustă la bărbaţi. Indicele nazal prezintă medii identice la ambele serii (59,0), care corespund categoriei nasurilor înguste.

Caracterele somatoscopice (tabelul nr. 5). Conform dimorfismului sexual, conturul feţei arată o diferenţiere între seria masculină şi cea feminină. Astfel, la bărbaţi predomină contururile dreptunghiulare, urmate la distanţă de cele ovale şi pentagonale, pe cînd la femei foarte frecvente sînt contururile ovale, urmate de cele dreptunghiulare şi pătrate.

Deschiderea fantei palpebrale este mijlocie la ambele sexe, dar mai des îngustă decît largă la bărbaţi şi mai frecvent largă decît îngustă la femei. Orientarea fantei este mijlocie, dar nu rareori oblică sau orizontală.

Malarele sînt mijlociu dezvoltate, deseori şterse la bărbaţi şi proeminente la femei. Ca orientare, malarele sînt mijlocii sau frontale (mai ales la femei), foarte rar temporale.

Buza dermică, în genere, este dreaptă, urmată de forma concavă (văzută din profil) şi de cea convexă la bărbaţi şi concavă şi convexă la femei (văzută din faţă).

Poziţia bărbiei este aproape întotdeauna mijlocie, cu un menton mijlociu de conturat sau chiar conturat. Arcul mandibular este oblic spre mijlociu la bărbaţi şi mijlociu spre oblic la femei.

La bărbaţi, nasul are adesea o formă convexă, urmată de o formă dreaptă, septumul este orizontal, rădăcina mijlociu de lată, uneori şi îngustă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Repartiția pe categorii a dimensiunilor și a indicilor faciale

Caracterul	♂				♀		
	Categoria		N	%	Categoria	N	%
zy—zy(scara Lebzelter — Saller)	Foarte îngust	x—127	—	—	x—120	—	—
	Îngust	128—135	—	—	121—127	2	2,86
	Mijlociu	136—143	24	38,71	128—135	27	38,57
	Larg	144—151	30	48,39	136—142	32	45,71
	Foarte larg	152—x	8	12,90	143—x	9	12,86
n—gn (scara Lebzalter — Saller)	Foarte joasă	x—111	—	—	x—102	—	—
	Joasă	112—117	—	—	103—107	1	1,45
	Mijlocie	118—123	9	14,52	108—113	9	13,04
	Înaltă	124—129	18	29,03	114—119	32	46,38
	Foarte înaltă	130—x	35	56,45	120—x	27	39,13
Ind. facial total (scara-Martin—Saller)	Hipereuriprosop	x—78,9	—	—	x—76,9	—	—
	Euriprosop	79—83,9	5	8,06	77—80,9	7	10,14
	Mezoprosop	84—87,9	15	24,19	81—84,9	18	26,09
	Leptoprosop	88—92,9	31	50,00	85—89,9	27	39,13
	Hiperleptoprosop	93—x	11	17,75	90—x	17	24,64
n—sto (scara Weninger)	Foarte jos	x—58,9	—	—	x—53,9	—	—
	Jos	59—64,9	—	—	54—59,9	—	—
	Mijlociu	65—70,9	—	—	60—65,9	1	1,45
	Înalt	71—76,9	10	16,13	66—71,9	11	15,94
	Foarte înalt	77—x	52	83,87	72—x	57	82,61
go—go (scara Weninger modificată)	Foarte îngust	x—98,9	—	—	x—91,9	1	1,42
	Îngust	99—104,9	6	9,68	92—97,9	9	12,86
	Mijlociu	105—110,9	20	32,26	98—103,9	29	41,43
	Larg	111—116,9	27	43,54	104—109,9	28	40,00
	Foarte larg	117—x	9	14,52	110—x	3	4,29
Ind. jugo-mandibular (scara Lebzelter — Saller)	Foarte îngust	x—69,9	—	—	x—67,9	1	1,42
	Îngust	70—74,9	17	27,43	68—72,9	12	17,15
	Mijlociu	75—79,9	40	64,51	73—77,9	50	71,43
	Larg	80—84,9	5	8,06	78—82,9	7	10,00
	Foarte larg	85—x	—	—	83—x	—	—
Ind. fronto-jugal (scara Lebzelter — Saller)	Foarte îngust	x—69,9	—	—	x—71,9	2	2,86
	Îngust	70—74,9	13	20,97	72—76,9	13	18,57
	Mijlociu	75—79,9	37	59,68	77—81,9	36	51,43
	Larg	80—84,9	11	17,74	82—86,9	18	25,72
	Foarte larg	85—x	1	1,61	87—x	1	1,42

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Repartiția pe categorii a dimensiunilor și a indicilor nasului

Caracterul	♂				♀		
	Categoria		N	%	Categoria	N	%
n—sn (scara E. von Eickstedt)	Foarte scurtă	x—49	—	—	x—45	—	—
	Scurtă	50—52	1	1,61	46—48	2	2,86
	Mijlocie	53—55	7	11,29	49—51	9	12,86
	Lungă	56—58	15	24,19	52—54	15	21,43
	Foarte lungă	59—x	39	62,91	55—x	44	62,85
al—al (scara E. von Eickstedt)	Foarte îngustă	x—30	—	—	x—27	1	1,42
	Îngustă	31—33	15	24,19	28—30	10	14,29
	Mijlocie	34—36	32	51,61	31—33	33	47,15
	Largă	37—39	12	19,36	34—36	19	17,14
	Foarte largă	40—x	3	4,84	37—x	7	10,00
Ind. nazal (scara E. von Eickstedt)	Foarte îngust	x—54,9	17	27,43	aceeași scară	16	22,86
	Îngust	55—59,9	22	35,48		22	31,43
	Mijlociu	60—64,9	15	24,19		23	32,86
	Larg	65—69,9	5	8,06		3	4,28
	Foarte larg	70—x	3	4,84		6	8,57

sau lată, poziția rădăcinii față de frunte este mijlocie și mai des joasă decît înaltă, iar față de unghiul intern al ochiului tot mijlocie și deseori înaltă. La femei, nasul are un spate drept sau concav, septumul este orizontal, adesea ascendent, dar și descendent, rădăcina este mijlociu de lată, de multe ori lată, foarte rar îngustă, poziția rădăcinii față de frunte este mijlocie sau înaltă, iar față de unghiul intern al ochiului mijlocie.

Pigmentația irisului și a părului. Populația satului Șumița se caracterizează printr-o accentuată depigmentare a irisului. Categoriile de ochi intermediari și deschiși cuprind peste 90% la femei și aproximativ 85% la bărbați. Culorile închise sînt puțin frecvente, cu oarecare accentuare în favoarea bărbaților (tabelul nr. 6).

În ceea ce privește pigmentația părului, în contrast cu depigmentarea irisului, constatăm o frecvență ridicată a părului de culori închise (tabelul nr. 7). Se observă și o deosebire între sexe prin faptul că, dacă la bărbați procentele între ultimele două categorii de pigmentație sînt aproape egale, la femei culoarea brun-negru predomină destul de evident.

Măsurători și indici corporali. Statura înregistrează pentru bărbați o medie de 1717,4, iar pentru femei 1593,7, ceea ce dă ambelor serii caracterul unei populații de talie înaltă.

Luînd în considerare repartiția pe categorii a staturilor, atît la bărbați, cît și la femei (întrebuințînd scările care țin cont de dimorfismul sexual, în cazul nostru scara Martin) constatăm absența sau existența unui procent foarte mic al staturilor foarte mici, mici și submijlocii (tabelul nr. 8).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Repartiția procentuală a caracterelor somatoscopice

Caracterul		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Occipital		plat		mijlociu		bombat							
	♂	2	3,12	50	78,13	12	18,75						
	♀	2	2,86	66	94,28	2	2,86						
Poziția rădăcinii nasului față de frunte		înaltă		mijlocie		joasă							
	♂	11	17,19	38	59,37	15	23,44						
	♀	22	31,43	42	60,00	6	8,57						
Poziția rădăcinii nasului față de unghiul intern al ochiului		înaltă		mijlocie		joasă							
	♂	25	39,06	32	50,00	7	10,94						
	♀	12	17,15	45	64,28	13	18,57						
Lățimea rădăcinii nasului		îngustă		mijlocie		lată							
	♂	11	17,19	44	68,75	9	14,06						
	♀	6	8,57	40	57,14	24	34,29						
Profilul nasului		convex		drept		concav		ondulat					
	♂	28	43,75	21	32,81	3	4,69	12	18,75				
	♀	13	18,57	27	38,57	18	25,71	12	17,15				
Orientarea septului nazal		descendent		orizontal		ascendent							
	♂	12	18,75	40	62,50	12	18,75						
	♀	16	22,86	33	47,14	21	30,00						
Deschiderea fantei palpebrale		îngustă		mijlocie		largă							
	♂	13	20,32	45	70,31	6	9,37						
	♀	10	14,29	42	60,00	18	25,71						
Orientarea fantei palpebrale		oblică		mijlocie		orizontală							
	♂	21	32,81	27	42,19	16	25,00						
	♀	16	22,86	38	54,28	16	22,86						
Relief malare		proeminent		mijlociu		șters							
	♂	7	10,94	44	68,75	13	20,31						
	♀	20	28,57	43	61,43	7	10,00						
Orientare malare		frontală		mijlocie		temporală							
	♂	18	28,12	44	68,75	2	3,13						
	♀	29	41,43	38	54,29	3	4,28						

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Caracterul		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Forma buzei dermice superioare (profil)		convexă		dreaptă		concavă							
	♂	6	9,37	42	65,63	16	25,00						
	♀	1	1,45	43	62,32	25	36,23						
Forma buzei dermice superioare (din față)		convexă		dreaptă		concavă							
	♂	23	35,94	29	45,31	12	18,75						
	♀	18	26,09	29	42,03	22	31,88						
Poziția bărbiei		retrasă		mijlocie		proeminentă							
	♂	6	9,37	54	84,38	4	6,25						
	♀	1	1,45	64	92,75	4	5,80						
Conturul mentonului		șters		mijlociu		conturat							
	♂	3	4,69	31	48,44	30	46,87						
	♀	2	2,90	45	65,22	22	31,88						
Oblicitatea arcului mandibular		oblică		mijlocie		orizontală							
	♂	37	57,82	21	32,81	6	9,37						
	♀	25	36,23	39	56,52	5	7,25						
Conturul feței		pătrat		rotund		oval		dreptunghiular		pentagonal		rombic	
	♂	3	4,69	—	—	10	15,62	37	57,82	8	12,50	6	9,37
	♀	12	17,14	5	7,15	33	47,14	17	24,29	—	—	3	4,28

Tabelul nr. 6

Repartiția procentuală a culorii irisului

Culoarea	♂		♀	
	N	%	N	%
Deschisă (1 a—2 b)	31	48,44	33	47,14
Intermediară (3—11)	23	35,94	32	45,71
Închisă (12—14)	10	15,62	5	7,15

Tabelul nr. 7

Repartiția procentuală a culorii părului

Culoarea	♂		♀	
	N	%	N	%
Blond (M—O)	6	9,37	5	7,15
Castaniu deschis (P—Q)	2	3,13	2	2,86
Castaniu închis (S—T)	5	7,81	7	10,00
Brun (U—V)	26	40,63	20	28,56
Brun-negru (W—Y)	24	37,50	35	50,00
Roșcat (I—VI)	1	1,56	1	1,43

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 8

Repartiția pe categorii a dimensiunilor și a indicilor corporali

Caracterul	♂				♀		
	Categoria		N	%	Categoria	N	%
Statura (scara Martin)	Foarte mică	130—149,9	—	—	121—139,9	—	—
	Mică	150—159,9	—	—	140—148,9	2	2,86
	Submijlocie	160—163,9	2	3,23	149—152,9	5	7,15
	Mijlocie	164—166,9	7	11,29	153—155,9	11	15,71
	Supramijlocie	167—169,9	18	29,03	156—158,9	13	18,57
	Mare	170—179,9	34	54,84	159—167,9	35	50,00
	Foarte mare	180—199,9	1	1,61	168—187,9	4	5,71
Ind. Rohrer (scara Martin)	Hipotrofie	x—1,19	15	24,19		2	2,90
	Subeutrofie	1,20—1,34	22	35,48		10	14,49
	Eutrofie	1,35—1,54	20	32,26	aceeași scară	24	34,78
	Supraeutrofie	1,55—1,69	3	4,84		16	23,19
	Hipertrofie	1,70—x	2	3,23		17	24,64
Ind. cormic (scara Giuffrida-Ruggeri)	Brahicorm	x—51,0	6	9,68	x—52,0	9	12,86
	Metriocorm	51,1—53,0	34	54,84	52,1—54,0	49	70,00
	Macrocorm	53,1—x	22	35,48	54,1—x	12	17,14

În ceea ce privește indicele Rohrer, populația satului Șumița prezintă un evident dimorfism sexual. Media de la bărbați (1,33) se înscrie la limita superioară a categoriei subeutrofice, iar cea de la femei (1,57) la limita inferioară a categoriei supraeutrofice.

Indicele cormic la ambele sexe se plasează în categoria metriocorm.

CONCLUZII

În primul rînd, ceea ce ni se pare demn de semnalat și reiese din morfogramele redate în figurile 2 și 3 este faptul că, în privința rapoartelor dintre diversele dimensiuni și conformații ale calotei cefalice și ale masivului facial, între cele două sexe există o extrem de mare asemănare.

În evaluarea componenței tipologice a populației din Șumița, alături de trăsăturile preponderente descrise anterior, caracterele ectoscopice și chiar tendințele alcătuiesc toate fondul nostru de orientare.

Existența fețelor lungi, a nasurilor foarte lungi și înguste, a staturii mari, a procentului ridicat de profiluri nazale drepte, a septumurilor nazale orizontale, a numărului crescut de malare orientate mijlociu sau frontal, a frecvenței mari a cazurilor în care buza dermică superioară este dreaptă, a procentului ridicat de bărbii conturate și în special a puternicei depigmentări ne face să atribuim acestei populații în primul rînd o componentă nordică.

În afară de aceasta, datorită unor caractere ale calotei, și în special unui t—v jos și unui indice vertico-transversal clasat în categoria tapeinocefală, populației din Șumița i se atribuie și unele componente alpine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Mai rar apar şi componentele est-europidă şi dinarică. Elementele est-europide, datorită dimorfismului sexual, sînt fenotipic mai evidente la femei, şi anume prin malare mai puternice, printr-un procent mai ridicat de septumuri nazale ascendente, printr-o rădăcină a nasului adesea lată şi o frecvenţă mare de profiluri nazale concave. În toate aceste cazuri nu este însă vorba de procente majoritare. Componenta dinarică se manifestă numai la bărbaţi, prin două caractere ce întrunesc o majoritate de procente, şi anume convexitatea spatelui nazal şi oblicitatea arcului mandibular.

UNELE DATE COMPARATIVE PRIVIND POPULAŢIA DE ORIGINE CEHĂ DIN BANAT

Ca material comparativ am folosit datele antropologice recoltate de noi în alte sate, şi anume Ravensca şi Bigăr. Ambele sînt plasate în aceeaşi zonă geografică (Munţii Almăjului), însă la o distanţă apreciabilă unul de altul. Din cauza distanţei şi în special a reliefului muntos, relaţiile de căsătorie dintre populaţiile celor trei sate sînt ca şi inexistente. Satul Ravensca, aşezat la o altitudine de aproximativ 800 m, are o populaţie în jur de 300 de locuitori, iar Bigărul (600—700 m altitudine) este cel mai mare dintre ele, avînd peste 500 de locuitori.

Populaţia celor trei sate are o origine comună, şi anume Boemia centrală şi vestică (5). Privind morfogramele dimensiunilor şi conformaţiilor calotei şi masivului facial (fig. 2 şi 3), la ambele sexe şi la toate cele trei populaţii se observă o mare asemănare a traiectului acestora. Avînd în vedere că între populaţiile celor trei sate nu au loc căsătorii şi în nici unul dintre ele nu a avut loc un flux de gene străine, se poate conchide că, cel puţin în ceea ce priveşte caracterele cefalo-faciale, cele trei populaţii au avut o structură iniţială identică sau foarte asemănătoare. Chiar dacă am admite existenţa unor deosebiri iniţiale, este greu de crezut ca mediul să fi produs în acest interval o uniformizare a structurii acestor comunităţi izolate. Ne referim aici, desigur, la deosebiri majore în special ale raporturilor dintre diferitele dimensiuni şi indici, şi nu la micile decalaje ale valorilor absolute, care s-ar putea atribui variabilităţii normale atît a grupurilor fondatoare, cît şi a populaţiilor actuale.

Probabil că aceste populaţii, ca şi multe altele, suferă un proces de microevoluţie. Din păcate, nu cunoaştem care era structura antropologică iniţială a acestor emigranţi. În tot cazul, chiar dacă acest proces de microevoluţie are loc, el se manifestă la toate trei populaţiile, mai accentuat sau mai puţin accentuat, în acelaşi sens. Şi acest lucru pare normal dacă ne gîndim că aceste populaţii au acelaşi fond genetic şi sînt supuse aproximativ aceluiaşi mediu.

Faptul că raportul dintre diversele dimensiuni şi conformaţii cefalo-faciale este mereu acelaşi ne arată că timpul de locuire a acestor populaţii izolate în noul mediu de viaţă a fost insuficient pentru a produce modificări esenţiale, care ar putea deosebi cele trei populaţii din punctul de vedere al caracterelor studiate de noi. Compararea şi a altor date de ordin antropologic va putea, desigur, evidenţia posibilele deosebiri la nivelul unor caractere mai labile în raport cu influenţele mediului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

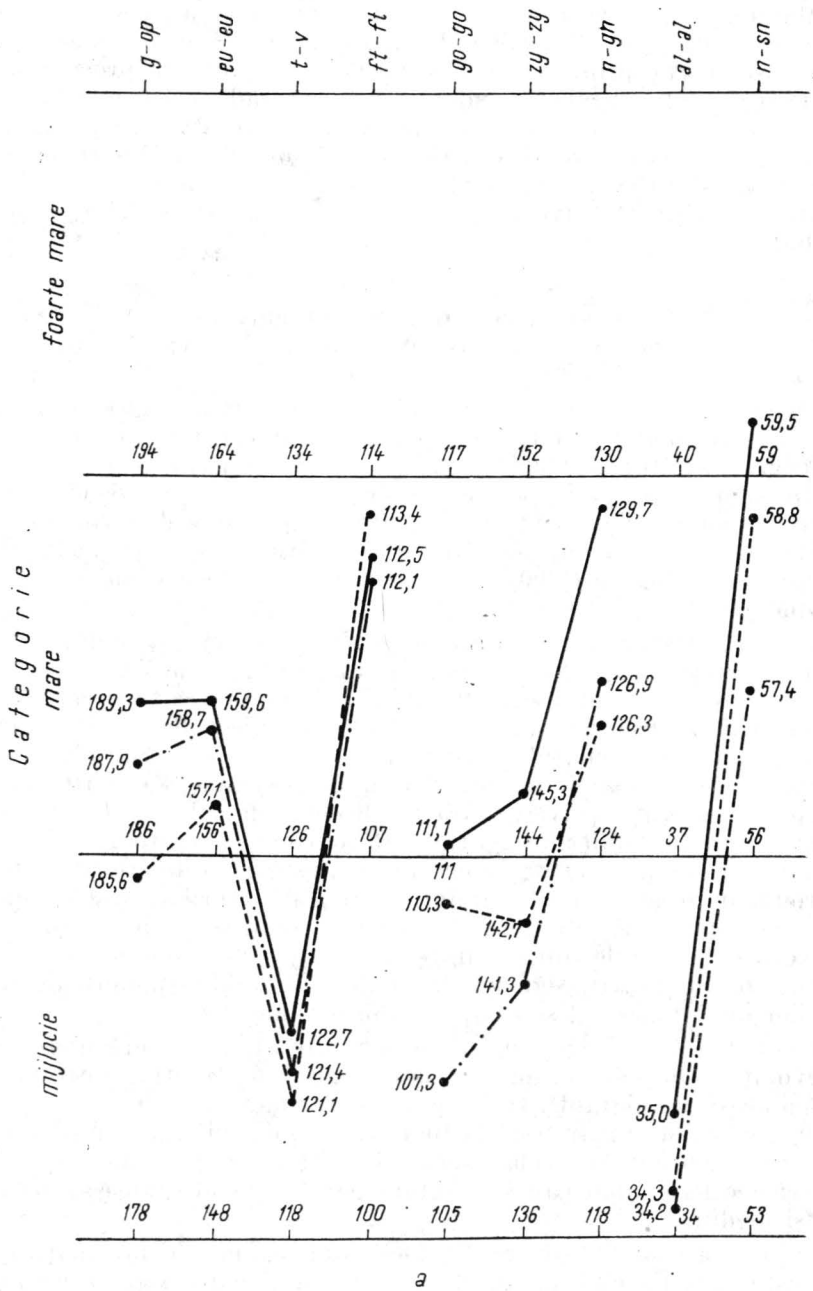

Fig. 2. — Morfogramele taxonomice ale dimensiunilor cefalo-faciale.
a, Seria masculină ; *b*, seria feminină.
——— Şumiţa ; —.—.— Bigăr ; – – – – – – Ravensca

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

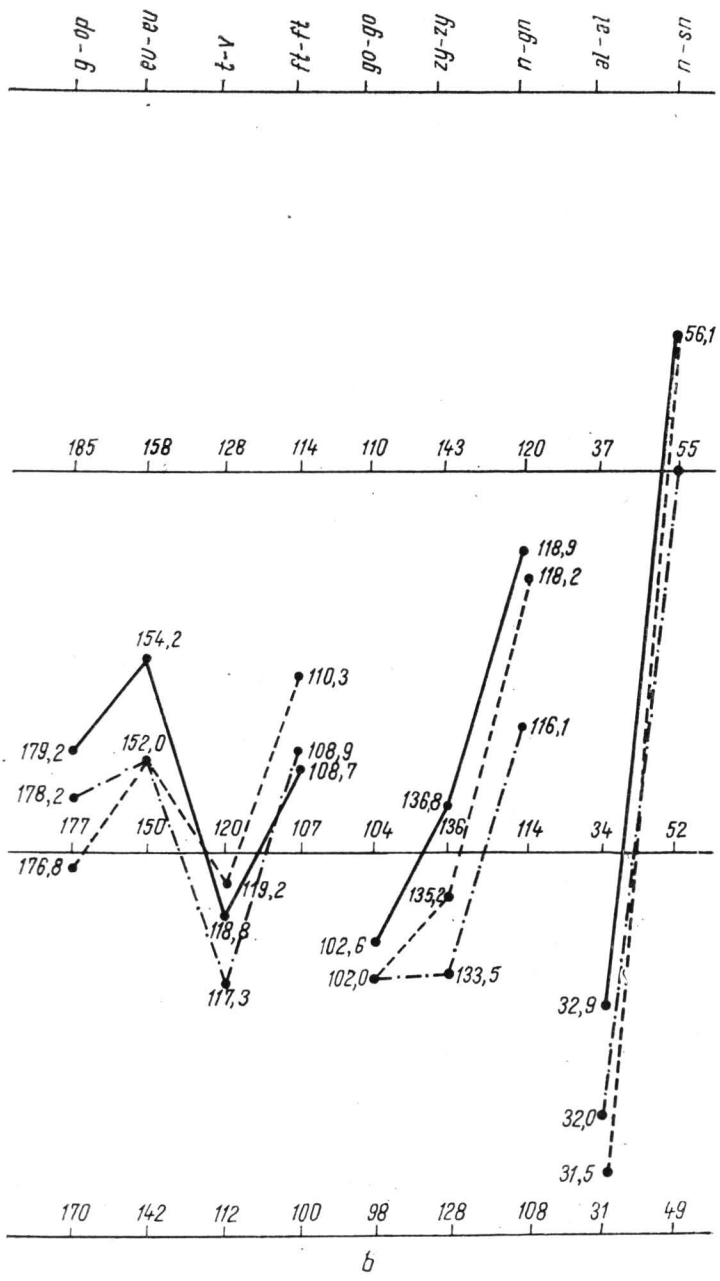

Fig. 2,*b*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

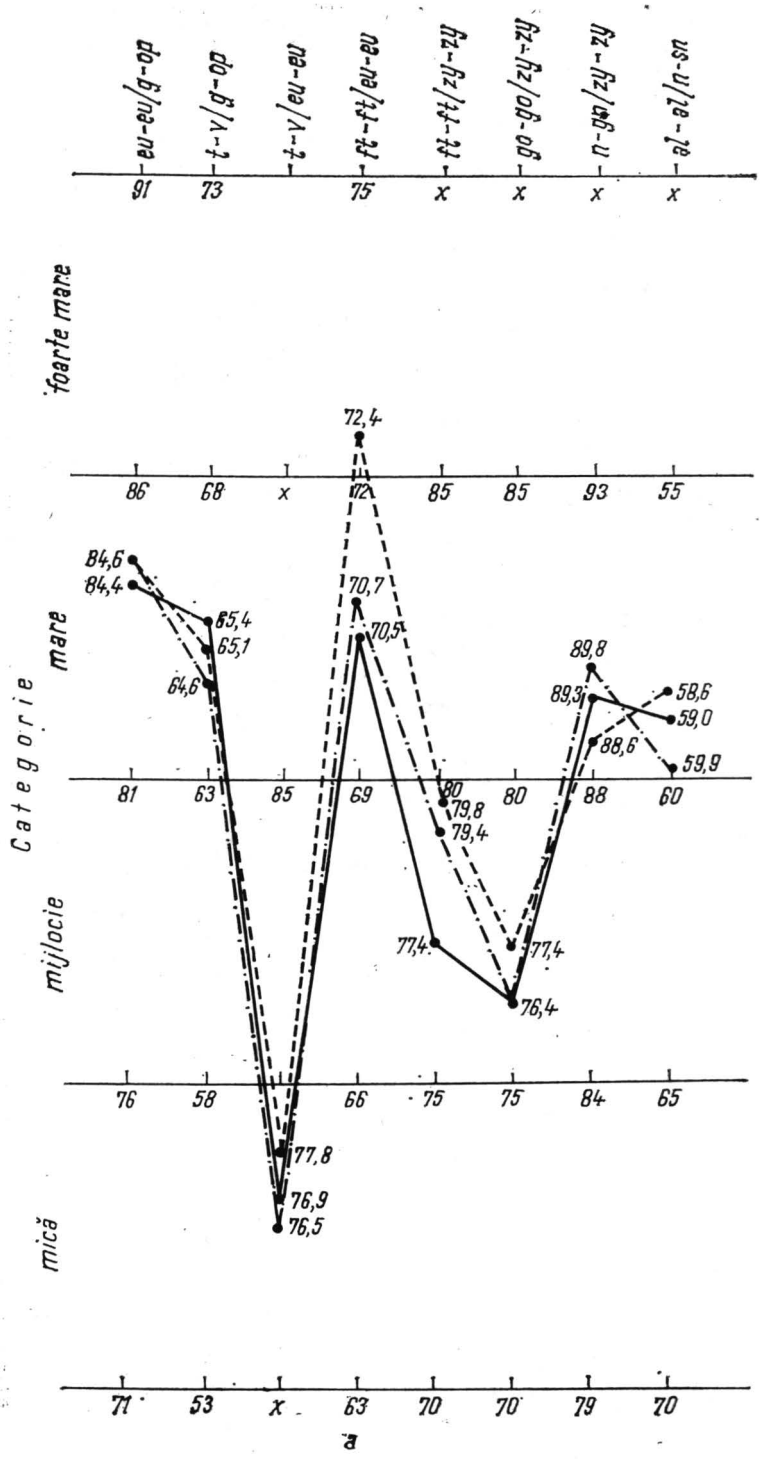

Fig. 3. — Morfogramele taxonomice ale conformaţiilor cefalo-faciale. *a*, Seria masculină; *b*, seria feminină.
——— Şumiţa; —.—.— Bigăr; — — — — — — Ravensca

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

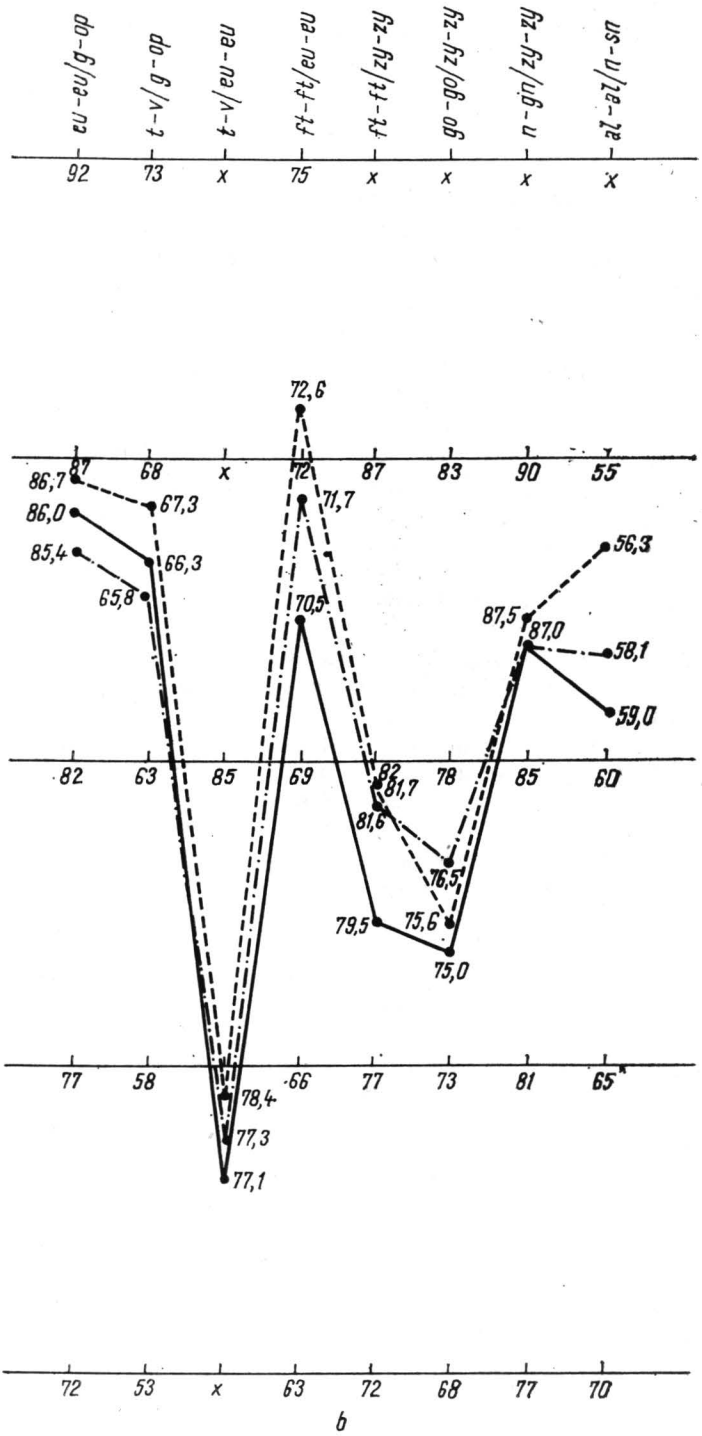

Fig. 3, *b*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

THE ANTHROPOLOGICAL STUDY OF AN ISOLATED VILLAGE WITH CZECH POPULATION IN BANAT—ŞUMIŢA

SUMMARY

The study deals with the dimensions and conformation values of the cephalic vault and facial massif, with the pigmentation and some body values of the population of Czech origin from Şumiţa (Banat Mts). This population is characterized by a medium brachycephaly, a moderate hypsicephaly, tapeinocephaly, leptoprosopia and leptorhine, a tall stature and a marked depigmentation. The main typologic elements are the northern ones, followed by the alpine, east-europoid and dinaric ones. The same typologic relation as concerns dimensions and conformation is recorded both for men and for women.

The comparison with another two villages with Czech population which came from Bohemia at the same period (about 150 years ago) shows an extremely similar morphogramme. As these villages had no more contacts since their foundation neither with one another nor with the surrouding populations, the conclusion was reached that these Czech populations had an identical initial structure, at least as concerns the cephalic vault and the facial massif.

The lack of a comparative material has not allowed to evince a microevolution process, but if this process exists, it goes in the same direction. The differences in absolute values may be accounted for by the variability both of the initial and actual populations.

Worth bearing in mind is the fact that the relation between the different dimensions and cephalo-facial conformations is always the same, demonstrating that the period during which these populations lived in this new environment was too short to produce essential changes which could distinguish the inhabitants of the 3 villages from the point of view of the studied characters.

BIBLIOGRAFIE

1. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu T., Georgescu V., *Morfograma taxonomică*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, 151—159.
2. Grinţescu-Pop Suzana, Enăchescu T., *Contribution à la détermination du faciés anthropologique des populations de Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1966, **3**, 47—64.
3. Martin R., Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie*, G. Fischer Verlag, Stuttgart, 1957.
4. Radu Elena, Schmidt H., *Variabilitatea somatică a populaţiei satului Şimon*, St. cerc. antropol., 1967, **4**, *1*, 48—53.
5. Scheufler V., Skalniková O., Jech J., Karbusický V., *Kultura rumunskych cechu*, Zvl. o. casop. Český lid, 1962, *4*, 145—184.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA I. — Cîteva tipuri de bărbați din satul Șumița.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA II. — Cîteva tipuri de femei din satul Șumița.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA III. — Cîteva tipuri de bărbați din satul Bigăr.

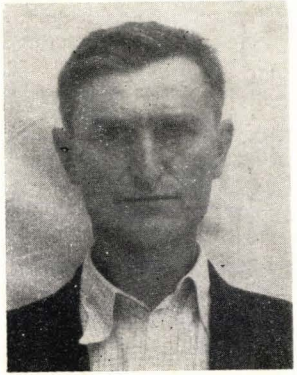

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA IV. — Cîteva tipuri de femei din satul Bigăr.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA V. — Cîteva tipuri de bărbați din satul Ravensca.

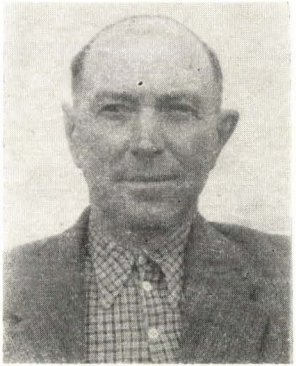

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA VI. — Cîteva tipuri de femei din satul Ravensca.

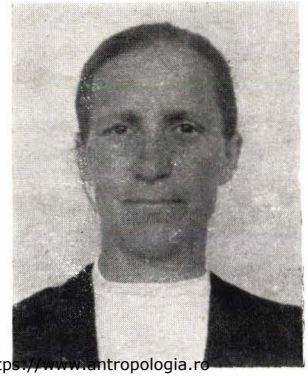

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA V. — Cîteva tipuri de bărbați din satul Ravensca.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PLANȘA VI. — Câteva tipuri de femei din satul Ravensca.

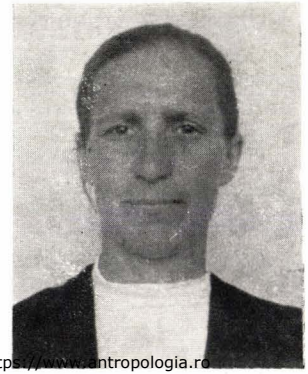

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ŞI CULTURALĂ, ŞTIINŢĂ A LEGILOR GENERALE DE DEZVOLTARE A COMPORTAMENTULUI UMAN (II)

ORIENTĂRI CLASICE ŞI CONTEMPORANE. SISTEMUL ANTROPOLOGIC INTEGRALIST DINAMIC ROMÂNESC

DE

V. V. CARAMELEA

„Antropologia este un copil al iluminismului şi poartă de-a lungul întregii ei istorii şi pînă azi multe din caracteristicile originii ei''... „Ideile de sistem social, structură socială, rolul în societate şi funcţiunea socială a instituţiilor se regăsesc sub o formă sau alta în primele scrieri filozofice asupra vieţii sociale''.

E. E. Evans Pritchard
(Social Anthropology)

572.026 : 301

Istoricii antropologiei sociale şi culturale preocupaţi de originile şi dezvoltarea ei ulterioară au stabilit că începuturile teoretice ale acestei ramuri a ştiinţei omului nu s-ar întinde mai departe de secolul al XVIII-lea. Ei consideră că la baza constituirii antropologiei sociale şi culturale stă *ideea de progres social*, care caracterizează *gîndirea iluminiştilor*. Aceşti istorici ai disciplinei menţionează ca precursori pe scriitorii enciclopedişti, pe fiziocraţi, pe moralişti, în ale căror studii găsim idei care au fost preluate şi dezvoltate de antropologia socială şi culturală, desigur pe o direcţie nouă, cu un alt aparat conceptual şi cu alte metode de investigaţie ştiinţifică.

Prefigurată în lucrările de *filozofie socială* din secolul al XVIII-lea şi în cele din prima jumătate a secolului al XIX-lea, antropologia socială şi culturală începe să se contureze ca disciplină cu subiect propriu numai

ST. CERC. ANTROPOL., 1972, T. 9, NR. 1, P. 87–96

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

din cea de-a doua jumătate a secolului trecut, prin studii de „cabinet", de „fotoliu", de „bibliotecă", precum şi prin cercetări proprii pe teren, efectuate îndeosebi asupra unor grupuri de populaţie subdezvoltate din punct de vedere social, economic şi cultural, grupuri umane tribale, „neliterate", „primitive", „sălbatice" sau „naturale".

Teoretic-metodologic, antropologia socială şi culturală se consolidează şi capătă recunoaşterea celorlalte ştiinţe sociale şi ale omului prin dezvoltarea unor curente de gîndire, elaborate şi aplicate pe planul metodei prin cercetări concrete pe teren, efectuate de cele mai multe ori chiar de creatorii acestor curente de idei. Începutul îl constituie evoluţionismul social şi cultural (Morgan şi Tylor), continuîndu-se apoi cu istoricismul sau morfologismul cultural (Boas şi şcoala sa : Kroeber, Wissler, Radin, Lowie, Goldenweisser), cu difuzionismul (Gräbner, Schmidt, Schebesta) şi hiperdifuzionismul (Elliot Smith), cu structuralismul (Radcliffe-Brown) şi funcţionalismul (Malinovschi), cu configuraţionalismul (Sapir, Benedict) şi tematicismul (Oppler) etc.

Prin aceste curente de gîndire, antropologia socială şi culturală îşi formează un *corpus* conceptual şi un aparat metodologic, un sistem de teorie propriu, care, chiar dacă nu e folosit în mod unitar de toţi antropologii, s-a recunoscut că e mult mai închegat, mult mai coerent decît cel al multor altor ştiinţe sociale.

O primă întrebare care se pune este desigur următoarea : există două antropologii, una socială şi alta culturală, unite sau separate, sau e vorba de o unică disciplină cu acelaşi obiect, metodă, scop, nivel de abstractizare, disciplină prezentată sub două titulaturi, care sînt deci interschimbabile ?

Problema a fost şi este încă mult discutată de către cei ce au făcut cercetări în domeniul uneia din cele două discipline sau al ambelor. Există în aceste discuţii, după cum vom vedea uneori, şi chestiuni de orgoliu naţional, există bineînţeles şi „tradiţii".

Este bine cunoscută în literatura antropologică o polemică din anul 1951, în care s-au angajat doi antropologi contemporani, cu multă autoritate — Raymond Firth, elevul lui Bronislav Malinovschi şi succesorul acestuia la catedra de antropologie socială în cadrul Şcolii de ştiinţe economice şi politice din Londra, şi George Peter Murdock, profesor de antropologie culturală la Pittsburg University, cunoscut animator al marii lucrări de culturi comparate *Human Relations Area Files* [1]. S-a conchis că antropologia socială şi antropologia culturală nu acoperă exact aceeaşi problematică.

Chestiunea celor două orientări, a celor două titulaturi a fost discutată şi la Simpozionul internaţional de antropologie din 1952, prezidat de Alfred Louis Kroeber, fără a se ajunge nici de astă dată la o unitate de vederi [2], antropologii împărţindu-se în două tabere, una a lui Kroeber şi Claude Lévi-Strauss şi alta a lui Sol Tax.

Cei dintîi au susţinut că e vorba de o unică ştiinţă cu posibilităţi de abstractizare la două nivele, ceilalţi că e vorba de două discipline cu problematici distincte.

---

[1] American Anthropologist, 1951, 53, *4*, partea I, p. 465—489.
[2] Paul Mercier, *Histoire de l'anthropologie*, Paris, P.U.F., 1968.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Într-un studiu redactat din însărcinarea UNESCO şi publicat sub egida acestui organism internaţional într-un volum colectiv, intitulat *Ştiinţele sociale în învăţămîntul superior — sociologie, psihologie socială, antropologie culturală* [3], şi mai apoi inclus în cunoscuta lucrare *Anthropologie structurale* [4], antropologul francez Claude Lévi-Strauss arată că astăzi antropologia cunoaşte două mari orientări, una *sociologică* şi alta *culturalistă*. Este vorba desigur tot despre cele două direcţii devenite tradiţionale, aparţinînd una şcolii engleze de *antropologie socială* şi alta şcolii americane de *antropologie culturală*.

De menţionat însă că americanii preferă acest din urmă termen fără a exclude pe celălalt, pe cînd englezii folosesc numai excepţional termenul de antropologie culturală. În realitate însă, din lucrările tipărite se constată că şi unii şi alţii cercetează atît probleme de ordin social, cît şi probleme de ordin cultural, indiferent de titulatura dată antropologiei. În ceea ce priveşte modul de abordare, de ierarhizare şi ponderea problemelor „de societate" faţă de cele „de cultură", există o diferenţă, care deseori, cel puţin la unii autori, nu e numai de „accent" între cele două antropologii, ci ceva mai mult, şi anume de tematică şi de interpretare.

Claude Lévi-Strauss, de exemplu, pune accentul nu numai pe nivelul de abstractizare, ci şi pe modul de abordare şi de perspectivă cînd spune : „Indiferent dacă se proclamă a fi *socială* sau *culturală*, antropologia aspiră totdeauna la cunoaşterea omului total, într-un caz pornind de la producţiile sale, în celălalt de la reprezentările sale" [5].

Analizînd critic de pe poziţiile materialismului dialectic şi istoric antropologia culturală contemporană, cercetătorii marxişti au făcut distincţie între antropologia socială şi cea culturală în cadrul ciclului ştiinţei antropologiei, observînd că prima se ocupă de *acţiunea socială*, pe cînd cea de-a doua pune accentul pe *conduita socială* [6].

Problema fiind deci nu numai o chestiune simplă de titulatură de ambiţie şi de orgoliu naţional, aşa cum se mai crede, ci şi de orientare, şi de tematică, are implicaţii şi în ceea ce priveşte *legăturile* acestor două specializări antropologice *cu alte discipline*, de graniţă, de contact, de colaborare în studiul complex al omului gîndit integral.

Acelaşi Claude Lévi-Strauss a ţinut să precizeze că „o orientare culturalistă apropie antropologia de geografie, de tehnologie şi preistorie, în timp ce orientarea sociologică îi creează afinităţi mai directe cu arheologia, psihologia şi istoria" [7].

Antropologia socială se dezvoltă în prezent în foarte multe ţări, însă numai în unele dintre ele s-a păstrat orientarea tradiţională engleză. În S.U.A., de exemplu, în studiile interacţioniste despre societate-cultură-personalitate, antropologia socială s-a apropiat, s-a îmbinat chiar cu antropologia culturală şi cu antropologia psihologică, fiind vorba în prezent chiar de o antropologie socio-psiho-culturală.

---

[3] UNESCO, *Les sciences sociales dans l'enseignement supérieur. Sociologie, psychologie sociale et anthropologie culturelle*, Paris, 1954.

[4] Capitolul final : „Place de l'anthropologie dans les sciences sociales et problèmes posés par son enseignement", în *Anthropologie structurale*, Paris, Plon, 1964.

[5] *Ibidem*, p. 377.

[6] D. Segal, *O sovremennoi kulturnoi antropologhii*, în Voprosî filozofii, 1969, *9*, 171—180.

[7] Claude Lévi-Strauss, *op. cit.*, p. 377.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În cadrul antropologiei culturale americane din jurul anului 1930 a apărut o nouă direcţie în ceea ce priveşte orientarea disciplinei. Vechea direcţie istoricistă, care concepe cultura ca o entitate superorganică, este continuată astăzi de culturologi şi este susţinută şi de neoevoluţionişti, în frunte cu Leshie White şi J. Steward. Noua orientare, care este psihologizantă, apreciată ca „subiectivistă", a fost dezvoltată de Sapir, Benedict, Linton, Kluckhohn, Mead. Denumită şi „curentul culturii şi personalităţii" în antropologie, ea priveşte cultura şi modul cum este trăită de individ, interesîndu-se de procesele „socializării", „enculturaţiei", „învăţării" etc.

În urma creării unei antropologii psihologice, pentru studiile de „cultură şi personalitate" pare-se mai îndreptăţită clasificarea (vezi tabelul nr. 1) după care antropologia generală este împărţită în patru mari ramuri : a) antropologia biologică, b) antropologia psihologică), c) antropologia socială, d) antropologia culturală [8].

Tabelul nr. 1

Ramurile antropologiei (după Bohannan)

Definiţie	Ramura antropologiei	Specialităţi	Subiecte înrudite
Omul este un mamifer	Antropologie fizică	Osteologie Morfologie umană Antropometrie Biometrie Serologie umană	Anatomie Biologie Paleontologie
Omul este o fiinţă sensibilă	Antropologie psihologică	Cultură şi personalitate	Psihologie Psihologie socială Psihiatrie
Omul este o fiinţă socială	Antropologie socială	Sociologie comparativă	Sociologie
Omul este o fiinţă care trăieşte prin cultură	Antropologie culturală	Preistorie Arheologie Lingvistică Culturologie	Toate disciplinele umanistice, arte şi ştiinţe

Referitor la problematica comună sau diferenţiată a celor două orientări tradiţionale, socotim necesar să analizăm şi cîteva definiţii date antropologiei sociale şi antropologiei culturale.

La inaugurarea primului curs universitar din lume de antropologie socială, în lecţia de deschidere ţinută la 14 mai 1908 la Liverpool, Sir James George Frazer, numit lector onorific, referindu-se la obiectul, domeniul şi scopul antropologiei sociale, a definit-o ca o „embriologie a gîndirii şi a instituţiilor umane" [9]. El a tratat-o ca atare atît în cursul său universitar, cît şi în vasta sa operă scrisă.

---

[8] Paul Bohannan, *Social Anthropology*, New York, 1963, p. 3.

[9] James George Frazer, *The Scope of Social Anthropology*, în *Psyche's Task*, Londra, 1913.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Profesorul Franz Boas, întemeietorul şcolii americane de antropologie culturală, a arătat la rîndul său că scopul disciplinei este acela „de a descoperi procesele prin care s-au desfăşurat anumite stadii de cultură. Obiceiurile şi credinţele nu sînt cele din urmă obiecte ale cercetării. Noi dorim să aflăm motivele pentru care astfel de obiceiuri şi credinţe există" [10].

Analizînd alte două definiţii recente date una antropologiei sociale şi alta antropologiei culturale, se constată că, după conţinutul lor, disciplinele nu se depărtează de tradiţia şcolii din care fac parte autorii.

Antropologia socială, scrie profesorul Evans Pritchard, studiază comportamentul social sub forme instituţionalizate, cum ar fi familia, sistemele de rudenie, organizaţiile politice, procedurile legale, culturile religioase etc., fie în societăţi contemporane, fie în societăţi istorice[11].

Fiind vorba de un antropolog social de orientare sociologică, în definiţia dată el pune accentul, ca şi Frazer, pe instituţii şi vorbeşte de *comportamentul social.*

Celălalt antropolog, de nuanţă culturalistă, profesorul F. M. Keesing, foloseşte terminologia de *comportament cultural.* El dă următoarea definiţie : „Antropologia culturală este acea parte a antropologiei, a ştiinţei omului, care descrie şi caută modurile generale de înţelegere privitoare la obiceiurile umane sau comportamentul cultural" [12].

Ca şi F. Boas, ctitorul şcolii tradiţionale americane, Keesing pune deci la rîndul său accentul pe obiceiuri.

Există în mod clar o oarecare diferenţă, poate ceva mai mult decît de „accent", între cele două discipline sau orientări ale antropologiei sociale şi culturale, care se continuă şi astăzi. Dar ce grupuri umane studiază antropologia socială şi culturală ?

S-a afirmat că antropologia socială şi culturală şi-a rezervat ca domeniu studiul culturii şi al sistemelor sociale care caracterizează modul de viaţă al populaţiilor zise primitive, nu şi al celor civilizate sau moderne, pe care trebuie să le studieze sociologia.

Trebuie să menţionăm că antropologii sociali şi culturali au subliniat în repetate rînduri faptul că cercetarea societăţilor zise naturale, preliterate, mai simple ca structură socială, mai omogene din punct de vedere cultural, constituie numai o parte din preocupările disciplinelor lor. Ei trebuie să studieze în continuare şi grupurile umane contemporane, industriale sau în curs de industrializare, deci cu o structură socială mai complexă şi mai puţin omogenă cultural.

În lucrarea sa *Social Anthropology*, Godfrey Lienhardt consideră că „antropologii sociali au început prin studierea unor atare societăţi primitive în credinţa că trăsăturile fundamentale ale instituţiilor sociale vor ieşi în relief mai bine acolo decît în comunităţile metropolitane moderne. Ei sînt în situaţia de a studia societăţi mai mari, mai complicate ; unii au şi făcut aceasta, însă pornind cu un stoc de cunoştinţe şi de teorie cîştigate

---

[10] Franz Boas, *General Anthropology*, New York, 1938.

[11] E. E. Evans Pritchard, *Social Anthropology*, după traducerea în limba franceză, Editura Payot, Paris, 1968.

[12] F. M. Keesing, *Cultural Anthropology. Science of Custom*, New York, 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dintr-un antrenament care așază în față comunitățile mai simple, mai mici, neindustriale" [13].

Antropologia socială și culturală se ocupă deci de toate culturile și de toate sistemele sociale, inclusiv de cele în care trăim noi. S-a arătat motivul — nevoia de comparație — care a determinat studiul în primă urgență al populațiilor primitive, prioritatea fiind impusă și de faptul că aceste grupuri umane sînt supuse unor transformări care se petrec chiar sub ochii noștri în ceea ce privește sistemele lor sociale, modul lor de trai.

Se înțelege că, pe măsura abordării de către antropologi și a problemelor societăților și culturilor moderne, tematica antropologiei sociale și culturale s-a lărgit față de cea inițială.

De asemenea, curentele de gîndire evoluționist, istoricist, structuralist, funcționalist, difuzionist, configurationalist își au contribuția lor la extinderea problematicii, la folosirea mai multor direcții de analiză, a mai multor metode și tehnici.

În prezent sînt studiate probleme de evaluare a culturii, de aculturație, de etnocentrism și relativism cultural. De asemenea sînt studiate valorile culturale tradiționale și emergente.

Un alt aspect de interes teoretic-metodologic al antropologiei este acela al legăturilor ei istorice și actuale cu alte științe.

S-a spus că antropologia socială și culturală a apărut ca disciplină cu obiect și nivel de abstractizare propriu în urma constituirii *etnografiei-etnologiei*, discipline cu care ea are foarte strînse raporturi.

Sînt și astăzi reprezentanți de seamă ai acestor științe care le socotesc echivalente. Cu privire la folosirea lor interschimbabilă nu trebuie să insistăm prea mult. E suficient să menționăm revista „Ethnologia", care apare în S.U.A., avînd ca subtitlu : „revistă internațională de antropologie socială și culturală". Istorii ale etnologiei ca cele scrise de Lowie sau de Poirier sînt, în fond, și istorii ale antropologiei sociale și culturale. Problema se pune tot așa de bine și invers. Istorii ale antropologiei ca cele ale lui Haddon, Penniman, Mühlmann, Paul Mercier sau Marvin Harris pot fi considerate și istorii ale etnologiei. În Italia și Franța, termenii „etnologie" și „antropologie culturală" sînt considerați echivalenți [14]. În U.R.S.S., pînă acum cîțiva ani nu se folosea decît termenul de etnografie ; numai în ultima vreme a intrat în *preocuparea filozofilor*, deci nu a etnografilor, și antropologia socială și culturală.

O anchetă internațională [15] făcută în urmă cu trei decenii arată o schimbare în favoarea antropologiei sociale și culturale. Totuși, în Uniunea internațională a Societăților științelor antropologice și etnologice, antropologia socială și culturală este înglobată în etnologie ca una din specializările acesteia.

Deși nivelurile de abstractizare sînt diferite pentru cele trei discipline — etnografie-etnologie-antropologie —, noi subscriem la părerea lui Paul

---

[13] Godfrey Lienhardt, *Social Anthropology*, Oxford, 1968, p. 5.

[14] Merită să citățm în sprijinul acestui dezacord pe plan mondial intervențiile profesorilor V. L. Grottanelli, S. P. Tolstov, J. B. Romain și V. Magalahaes-Godinho la comunicarea *Ethnologie et anthropologie culturelle*, făcută de prof. Petro Scotti (Italia) la cel de-al VI-lea Congres internațional de științe antropologice și etnologice de la Paris din 1960.

[15] S. Sergi, *Terminologia e divisione delle scienze dell'uomo i risultati di un inchiesta internazionale*, în Revista di anthropologia, 1944—1947, 35.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Bohannan, care scrie : „Antropologii sociali sînt mai mult decît etnografii, chiar mai mult decît etnologii, deşi mai întîi trebuie să fie de amîndouă felurile" [16].

Antropologii trebuie să continue sinteza cercetărilor construind o teorie proprie asupra dezvoltării comportamentului uman, ale cărui manifestări duc la o cultură unică, universală şi totodată diversificată, pluralistă.

Legăturile cu *sociologia* vizează mai ales antropologia socială şi îndeosebi orientarea engleză a acesteia, care a suferit o puternică influenţă a sociologiei durkheimiene, datorită prof. A. R. Radcliffe-Brown, fondatorul studiului ştiinţific al antropologiei sociale. Discipol al lui Durkheim, prof. Radcliffe-Brown, prin cursurile ţinute la Universitatea din Oxford, precum şi la alte universităţi, a răspîndit orientarea sociologismului în antropologie, disciplină ale cărei cercetări în vederea lui Durkheim erau făcute în Franţa de sociologi. Următorul text este edificator asupra raporturilor actuale dintre sociologie şi antropologie : „Antropologul social, scrie Raymond Firth, poate fi clasat ca un sociolog, specializîndu-se în observaţia de teren directă, la scară mică şi păstrînd, în ceea ce priveşte societatea şi cultura, un cadru conceptual care să privilegieze ideea de totalitate... Noi ştim destul de mult despre macrostructura instituţiilor noastre. Ceea ce antropologul trebuie să furnizeze este o cunoaştere mai sistematică a microstructurii şi a organizării ei" [17]. Dacă Radcliffe-Brown socotea antropologia socială o *sociologie comparativă*, Firth o consideră o *sociologie specializată*.

De altfel, deşi în majoritatea cazurilor în universităţi cursurile de antropologie socială se ţin separat, organizatoric această disciplină se află în acelaşi „departament" (secţia facultăţii) cu sociologia. În R. F. a Germaniei există de asemenea un institut de sociologie şi antropologie socială.

În ceea ce priveşte clasificarea valorilor unei culturi, sistemul de valori al diferitelor culturi (David Bidney, Clyde Kluckhlon etc.), nivelul de abstractizare, tematica, curentele de idei contemporane, antropologia socială şi culturală a început să dezvolte o strînsă legătură cu *filozofia*.

Sînt cunoscute în prezent lucrările elaborate în cadrul Universităţilor Harward şi Chicago de *colective mixte de antropologi şi filozofi*, care studiază interdisciplinar, deci în colaborare, probleme comune domeniului antropologiei, precum şi filozofiei.

Raporturile antropologiei sociale şi culturale nu se limitează numai la etnografie-etnologie, sociologie şi filozofie. Se pot urmări asemenea reciprocităţi cu psihologia socială, cu lingvistica, economia politică, estetica, ştiinţele juridice, ştiinţele despre arte etc., pe care le vom evidenţia însă cu alt prilej.

*

Aceasta este o foarte sumară prezentare făcută antropologiei sociale şi culturale în orientarea ei clasică şi în cea contemporană. Am urmărit să redăm cîteva date privind debutul disciplinelor, aspectele lor speciale şi comune, orientările şi problemele contemporane, grupurile de populaţie

[16] Paul Bohannan, *op. cit.*, p. 10.
[17] Raymond Firth, *Human Types*, Londra, 1958.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ale căror cultură şi sisteme sociale sînt studiate de aceste discipline, lărgirea continuă a tematicii etc.

În ceea ce priveşte antropologia socială şi culturală românească, statuată sub acest nume în 1964, au fost efectuate cercetări pe teren atît în scop metodologic, cît şi pentru strîngerea datelor concrete privind probleme care constituie tematica actuală pe plan mondial a acestei discipline, transpusă, bineînţeles, în specificul nostru naţional şi în contextul social actual. Fără să se facă o concesie specială vreunei şcoli antropologice, s-a constatat că, *sub aspectul tematicii majore contemporane* a disciplinei, problemele abordate interdisciplinar pentru studiul interacţionist societate-cultură-personalitate se pun din plin, sînt prioritare, pentru a fi cercetate în optica antropologiei cu metodele ei moderne, verificate deja prin cercetări pe teren. Este ştiut că în momentul de faţă au loc în România schimbări de structură socială şi, respectiv, în sistemul de valori ale culturii materiale şi spirituale, schimbări care produc modificări în structura tipului de personalitate tradiţională, care vor duce la structurarea unui nou tip de personalitate.

În acest scop, o dată cu organizarea unui prim laborator de antropologie socială şi culturală în cadrul Centrului de cercetări antropologice Bucureşti, au fost constituite şi două laboratoare de cercetări permanente pe teren asupra unor grupuri umane cu o îndelungată evoluţie social-economică şi culturală : staţiile-pilot Berivoieşti şi Cîmpulung [18].

Efectuîndu-se studii asupra unor fenomene interacţioniste de structură socială, cultură şi personalitate, în perspectiva atît sincronică, cît şi diacronică, antropologia socială şi culturală românească, sesizînd necesitatea unei antropologii psihologice, a făcut cercetări şi în acest domeniu în cadrul unor investigaţii complexe intensive şi comparative în cele două laboratoare de teren [19].

Individul uman este cercetat în cadrul sistemului de relaţii sociale, al culturii, al modului de viaţă în care trăieşte. Se cercetează antropologic complex atît omul tradiţional, cît şi omul contemporan, rural şi urban, după desfăşurarea procesului cooperativizării relaţiilor sociale agrare, al industrializării, al urbanizării.

În cadrul cercetărilor româneşti asupra formării personalităţii s-a avut în vedere şi suportul somatic al personalităţii, colaborîndu-se în acest sens cu antropologia fizică.

În studierea procesului formării personalităţii pentru cunoaşterea determinanţilor sau a componentelor ei, am considerat de asemenea că trebuie realizată colaborarea tuturor acelor discipline naturale, sociale şi umaniste care, prin problematica, prin metodologia lor, ne oferă date de interes pentru definirea pluridimensională a fenomenului om, pe care îl concepem atît ca existenţă (ontic), cît şi ca valoare (axiologic). Datele fiecărei discipline participante la colaborare, care în cazul nostru începe

[18] V. V. Caramelea, *Histoire des théories dans l'anthropologie sociale et culturelle et l'appareil conceptuel des recherches roumaines de spécialité* (I. *Un système anthropologique intégraliste-dynamique dans les laboratoires pilote de Berivoieşti et Cîmpulung-Muscel*, în Ann. roum. Anthropol., 1971, **8**, 117—136.

[19] V. V. Caramelea, *Contribuţii melodologice la studiul personalităţii de bază la copiii din staţia-pilot Berivoieşti*, în Educaţia adulţilor, Institutul de ştiinţe pedagogice, Bucureşti, 1968; *idem*, *Mass media, enculturation et la formation de la personalité des jeunes*, în Ann. roum. Anthropol., 1970, **8**, 137—140.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Sistemul antropologic integralist dinamic aplicat în cercetările complexe asupra personalităţii coordonate de antropologia socială şi psihoculturală cu colaborarea antropologiei fizice în staţiile-pilot Berivoeşti şi Cîmpulung

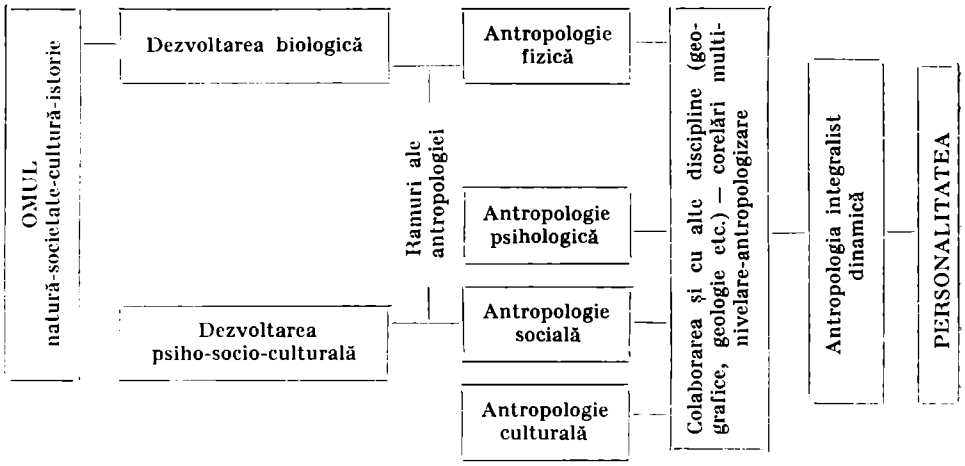

cu geografia şi continuă cu economia, etica, pedagogia, estetica, lingvistica, etnografia-etnologia, axiologia, prospectiva, sînt puse în legătură cu cele ale antropologiei, creîndu-se astfel un mare număr de specializări antropologice, toate avînd un caracter interdisciplinar (de exemplu antropologia economică, antropologia demografică, antropologia etică, antropologia educaţională, antropologia lingvistică, antropologia axiologică etc.). Aceste specializări antropologice moderne, care la noi au fost create după categoriile universale ale culturii [20], au necesitat în cursul cercetării şi al prelucrării analize şi conexiuni multinivelare înainte de a se ajunge la sinteza finală, care trebuie să definească tipul mediu de personalitate al populaţiei studiate, respectiv să reflecte indicatorul de maximă valoare şi cel mai complex în studiul antropologic.

Sinteza finală se face bineînţeles apelîndu-se la filozofie (antropologia filozofică), care ne orientează permanent gîndirea către un om conceput integral, total şi dinamic şi într-o perspectivă ontică, precum şi axiologică.

SOCIAL AND CULTURAL ANTHROPOLOGY — THE SCIENCE OF THE GENERAL LAWS OF DEVELOPMENT OF HUMAN BEHAVIOR (II)

SUMMARY

The study presents *the origins* of social anthropology and of cultural anthropology, the classical, traditional and modern *orientations* grouped in the great national schools, in order to explain why in Romania — where these disciplines were included under this name in the framework

[20] V. V. Caramelea, *Categoriile universale ale culturii şi dezvoltarea în România a ramurilor antropologiei sociale şi culturale contemporane*, în St. cerc. antropol., 1971, **8**, *1*, 135—144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

of sciences since July 1st, 1964 — the title of "social and cultural anthropology" was adopted right from the beginning.

Discussing *the relations* with the other sciences, especially with ethnography, ethnology and sociology, the author demonstrates that these sciences have different abstractization levels, as well as different aims, perspectives, directions and even analysis methods, so that they can be considered neither "equivalent" as concerns their problems, nor "interchangeable" as regards their name, though the material they are dealing with may be of a great reciprocal benefit.

As concerns the human groups investigated, it is shown that social and cultural anthropology study the social institutions, the social systems and the cultures which characterize both historical and actual populations, the so-called "primitive" and economically underdeveloped ones as well as the modern ones, which "live within the culture" of the "industrial" society, therefore not only "illiterate", tribal populations.

The author insists upon *the themes* connected with the orientation of cultural anthropology especially towards the study of "the value system of the cultures", of "the classification of the values of a culture" in view of the *theoretical deepening* of these problems, as well as of the "concept of culture" itself considered as a "value concept", owing to which at some universities (Harvard, Chicago, etc.) cultural anthropology started a collaboration with *philosophy*.

As a matter of fact, the present work consists, to a great extent, of fragments from the inauguratory lecture of the first course of cultural anthropology introduced in Romania at the faculty of philosophy of the Bucharest University. Based on the subjects treated, this course intends to help the students in getting acquainted with the theories on "culture", in view of acquiring a general conception about it.

Finally, the present study analyses the theoretical-methodological system which characterizes the Romanian social and cultural anthropology, a system elaborated and experimented especially within two permanent field laboratories ("pilot-stations") — one with a rural, agricultural population, the other with traditional towns-people actually involved in the industrialization process — and explains why it is an "integralist-dynamic anthropologic system".

Man — nature, society, culture, history — is treated *integrally and dynamically*, in a perspective both *ontic* and *axiologic*. The basic concepts *society* and *culture* are conceived, studied and analysed, separately as well as in their interrelationship, "integrally and dynamically", too.

In order to study "personality" — the most valuable and complex indicator of the social and cultural anthropology — , *the psychological anthropology* was likewise developed in Romania, in collaboration with *the biological anthropology* and, in view of a final synthesis, with *the philosophical anthropology*.

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

Primit în redacţie la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ANTROPOLOGIA CULTURAL-LINGVISTICĂ

I. PRINCIPII. METODE. PROBLEME.

DE

V. SĂHLEANU și I. OPRESCU

572.026 : 4

Mijloacele de comunicație dintre oameni alcătuiesc o structură complexă de elemente verbale și neverbale care interacționează și cooperează : mimică, gest, viteza vorbirii, reacții verbale, vestimentație, pilozitate, machiaj etc. Obiectul cercetărilor de antropologie cultural-lingvistică îl constituie totalitatea mijloacelor de comunicație (care cuprind într-un loc central limba) în corelație cu oamenii care comunică. Mai precis, cercetările de antropologie cultural-lingvistică urmăresc să surprindă aspecte concrete din viața umană la nivel individual și de grup, prin studiul mijloacelor de comunicație. Aceasta e mai mult și în mare măsură altceva decît a face din datele lingvistice un auxiliar al datelor de antropologie socială sau biologică.

Fără a intra în competiție cu psiholingvistica sau cu sociolingvistica, antropologia cultural-lingvistică se situează pe un teren interdisciplinar folosind o bogată paletă metodologică. În cercetările de antropologie cultural-lingvistică surprindem omul în dubla sa ipostază : de om care participă la viața socială prin mijloacele de comunicație, deci de *Homo participans*, și de om care se exprimă pe sine sau grupul din care face parte prin mijloacele de comunicație, deci de *Homo exprimans*. Această dublă ipostază reprezintă un sector în care interferența dintre individual și social este foarte puternică și foarte semnificativă ; puternică și semnificativă este și interferența dintre biologic și social, dintre normal și patologic, dintre istoric și contemporan.

În accepția antropologică, aceste suprafețe de contact sînt cele mai productive. După cum am subliniat, urmărim să acumulăm date semnificative *despre om*. Dacă pe lingvist îl interesează *limba ca sistem*, pe antropolog îl interesează *omul ca sistem* ; dacă pe lingvist îl interesează „binomul" *semnificat — semnificant*, pe antropologul lingvist îl interesează alte „binoame", cum sînt *comunicat — comunicant*, dar mai ales *exprimat — exprimant*. În *comportamentul comunicațional* se exprimă un individ, o persoană, iar prin mijlocirea individului, grupul din care el face parte, perspectivă în care felul de a comunica devine un „exprimat de al doilea grad".

ST. CERC. ANTROPOL., 1972, T. 9, NR. 1, P. 97–103

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Comunicaţia (şi tot ceea ce o însoţeşte) este considerată de noi ca un *comportament comunicaţional*, care poate fi *lingvistic*, *nelingvistic* (paralingvistic, kinetic) şi *metalingvistic*. În cadrul investigării comportamentului comunicaţional lingvistic, acordăm prioritate *limbii vorbite*, realizată spontan, surprinsă în condiţii cît mai apropiate de cele de „pe viu", spre deosebire de mulţi lingvişti care îşi concentrează atenţia asupra unei limbi artificializate oarecum prin norme şi standarde : limba scrisă.

Proba de limbă poate fi analogată cu o probă de sînge, care s-ar lua unui individ pentru diverse analize biochimice. Precizăm că proba de limbă *totală* este cea care consemnează atît aspectele sonore (prin magnetofon), cît şi pe cele vizual-kinetice (prin film).

Fiecărui subiect i se iau datele de identitate ; el răspunde — într-o convorbire cît mai degajată — la o serie de întrebări privind starea civilă, pregătirea profesională etc. Apoi i se explică mecanismul (foarte simplu) al colaborării dintre subiect şi anchetator, care constă în enunţarea de către anchetator a unui cuvînt pe care subiectul trebuie să-l explice. Pentru o mai deplină lămurire, cercetătorul dă şi 1—2 exemple. Subliniem că se lucrează separat cu fiecare subiect şi în condiţii riguros identice cu fiecare din membrii grupului investigat. Putem lucra pe o *macroprobă*, cum ar fi o discuţie foarte lungă, însă putem lucra şi pe o *microprobă* (aşa cum am arătat mai înainte). Microprobele cu care am lucrat pînă acum sînt (mai ales) răspunsurile date la simpla enunţare a unui cuvînt (dintr-o suită de 12 cuvinte). La aceasta, persoana răspunde, iar acest răspuns este înregistrat. Proba de limbă este supusă ulterior, în laborator, unei analize care îşi propune să evidenţieze multiple aspecte ale persoanei şi ale grupului investigat. Parametrii care pot fi urmăriţi sînt deocamdată în număr de circa 100. Lista nu este definitivă şi ea nu trebuie aplicată în întregime la toate probele de limbă. În raport cu ceea ce se urmăreşte se va apela la parametrii care luminează aspectele aflate în focarul cercetării (după cum o analiză chimică asupra unei probe de sînge poate fi orientată spre cîteva informaţii în funcţie de scopul investigaţiei clinice). Astfel, probele de limbă se pot cerceta din punct de vedere lexical, morfologic, sintactic, logic, semantic, dialectal, stilistic, kinetic etc. (vezi anexa). Din punct de vedere stilistic, unele răspunsuri sînt de tipul definiţiei, altele evită o definiţie şi folosesc un sinonim, altele sînt tautologice, ca o învîrtire în cerc ; alte răspunsuri fie că sînt explicaţii, fie că recurg la exemple concrete sau enumeră note de conţinut ş.a.m.d. În aceste microprobe se pot găsi locuţiuni, se poate cerceta dacă limba este o limbă de tip brut sau o limbă de tip controlat, se poate trece la anumite caracteristici vocale, care, după cum am menţionat, sînt altceva decît caracteristicile fonematice. Răspunsul poate fi hazliu sau batjocoritor, plîngăreţ ori moale. Putem să calificăm intensitatea şi tonul (ridicat sau ferm). Putem cerceta fluenţa vorbirii : există pauze mute sau pauze sonore (de tipul lui „ăăă") sau pauze sonore mascate. După cum reacţionează subiectul, el poate să înţeleagă sau să nu înţeleagă, să colaboreze sau să nu colaboreze cu cel care îl explorează. Există apoi diverse reacţii care însoţesc răspunsul : uimire, ilaritate ; individul poate să fie contrariat ori plictisit sau poate să aibă un ton misterios. Proba poate avea un caracter abstract sau unul concret. Conţinutul „mesajului" cu care ni se răspunde poate să fie centrat în mod diferit. Ni se poate răspunde : „*eu* înţeleg prin obicei" ; acest răspuns îl

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

numim *idiocentric*. Se mai poate însă răspunde : „se numeşte obicei...", acesta fiind un răspuns *impersonal*, iar „*la noi* în sat se înţelege prin obicei..." este un răspuns *sociocentric*. Astfel se pot extrage unele aspecte de mentalitate în legătură cu gradul de obiectivare al fiecărei persoane. Putem observa mai departe : rezervă, expresivitate, spirit de gîlceavă, caracter taciturn, dezlînat sau lapidar. Credem că şi unele elemente de concepţie despre lume şi viaţă se pot extrage dintr-o probă de limbă, deci unele elemente *Weltanschaung*. Unele răspunsuri sînt date în tonalitate majoră, altele în tonalitate minoră. Iată un răspuns axat pe negativ : „obiceiul rău te duce la boală". Alt răspuns : „bunele obiceiuri trebuie să fie cultivate", deci cu elemente pozitive. Facem apel la o tipologie a lui F. Baumgarten, care deosebeşte tipul omului *legat de viaţă* şi tipul celui *legat de operă* : omul legat de viaţă vede în viaţă un bun de consum ; omul legat de operă vede în viaţă un mijloc de a realiza ceva. Tipul de om „legat de viaţă" va da exemple din domeniul vieţii „consumabile". Elemente referitoare la constrîngere, la libertate, la servitute, la iniţiativă se pot extrage şi ele din asemenea probe de limbă.

Pentru înţelegerea şi determinarea individului uman şi a grupului căruia îi aparţine, din perspectiva noastră, se ţine seama, atît la culegerea materialului, cît şi la prelucrarea şi interpretarea acestui material, în sens foarte larg de *context*. Este vorba deci atît de *contextul gramatical* al cuvîntului, cît şi de „contextul" *etnic*, *social*, *cultural*, *biologic* al textului. În folosirea mijloacelor de comunicaţie se reflectă într-o mare măsură aspectele culturale (de aici denumirea de *antropologie cultural-lingvistică*, şi nu *antropologie lingvistică*), dar şi aspecte biologice, temperamentale, patologice etc., într-o măsură variabilă de la caz la caz.

Caracterul cît mai obiectiv şi mai sistematic al cercetărilor de antropologie cultural-lingvistică reiese atît din prelucrarea materialului — înregistrarea cu ajutorul benzii magnetice şi a filmului este obiectivă —, cît şi din modul în care se face analiza materialului. Urmărindu-se aceiaşi parametri, este satisfăcut şi criteriul de comparativitate. Cercetarea este pe cît se poate cantitativă : se calculează indicatori statistici şi corelaţia dintre aceşti indicatori.

Metodologia noastră este deschisă, caută să se îmbogăţească din toate ştiinţele ce ne pot folosi. În afară de psihologie, sociologie, medicină, ne interesează şi conceptele şi metodele *teoriei* informaţiei (sau mai bine zis ale *ştiinţelor* informaţiei). Un exemplu simplu despre felul cum sînt folosite concepte ale ştiinţelor informaţiei este cel referitor la *redundanţă*. Redundanţa arată plusul de semne şi semnale comunicative faţă de ceea ce s-ar considera a fi strict necesar. Pentru inginerul de telecomunicaţii, redundanţa este ceva ce trebuie redus la minimum din motive de economie. Pentru noi, tocmai redundanţa este interesantă, pentru că ea joacă un rol important în *exprimarea individului* şi pentru că poate arăta care este obiectul principal ce îl preocupă pe individ sau grupul din care acesta face parte. Totodată, prezenţa sau absenţa redundanţei poate fi o trăsătură definitorie pentru cultura sau subcultura supusă investigaţiei antropologice. O probă de limbă în care se repetă unele substantive sau verbe, în care se revine asupra unei idei, în care ideea se desprinde cu greu dintr-un text concret şi plin de detalii nesemnificative este un bun material de diagnostic privind o anumită mentalitate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În cîmpul cercetărilor efectiv practicate asupra limbii ca exprimant, ni se par deosebit de semnificative *două* tipuri de legături.

Pe de o parte sînt legăturile dintre antropologia lingvistică și *stilistică*. Așa cum a spus cîndva Buffon, „stilul este chiar omul". Asupra acestui aspect au insistat și psiholingviștii (Tatiana Slama-Cazacu ș.a.). Stilistica ne dă o deschidere către *persoană*, în înțelesul dat de antropologia socială și culturală acestui cuvînt. Nu ne interesează însă numai stilistica verbală, ci și stilistica gestuală și cea a altor modalități de exprimare. Pe această linie, preocuparea noastră se poate conecta cu teza lui Benedetto Croce, după care estetica întreagă nu este decît „lingvistică generală". Dintr-un punct de vedere, care nouă nu ni se pare exagerat, în afară de artele frumoase (de artele *zise* frumoase), există și alte „arte" ale vieții cotidiene, care parțial se suprapun peste mijloacele de comunicație. Politețea, după Alain, este o artă pe care acesta o include în *sistemul* său al artelor. Modalitatea de a te îmbrăca, de a te machia, de a te parfuma este un element de același ordin : există o stilistică în orice modalitate de existență concretă.

A doua legătură pe care o considerăm foarte importantă este cu *psihopatologia*. Aceasta în primul rînd pentru că noțiunea de „normal" este extrem de laxă. Pe de o parte, în comportamentul nostru de fiecare zi (inclusiv cel lingvistic) există lipsuri și abateri de la regulile „gramaticale" (luînd „gramatica" într-un înțeles lărgit, de norme de manifestare a mijloacelor de comunicație sau de expresie). Pe de altă parte, cercetarea psihiatrică este foarte interesantă prin materialele pe care le aduce din cauză că acestea sînt manifestări „caricaturale" ale unor tendințe curente. Deocamdată, puține sînt lucrările psihiatrice care să examineze mijloacele de comunicare și de expresie ale bolnavilor mintali altfel decît din unghiul simptomatic și pentru preocupări de diagnostic. Cu alte cuvinte, considerăm că în cercetarea noastră dialectica *normalului și patologicului* este de o importanță comparabilă cu aceea a dialecticii *individualului și socialului*. De asemenea, mai considerăm că în fenomenul patologic există o „irupere" a biologicului în social, care ne dezvăluie unele aspecte ale dialecticii biologicului și ale socialului într-o „formă" extrem de semnificativă pentru orice cercetare antropologică demnă de acest nume.

Caracterizarea grupurilor umane după folosirea mijloacelor de comunicare ar putea să ducă la indicații, poate concludente, asupra gradului de deschidere sau de închidere a grupului, asupra coeziunii sale, asupra variabilității ierarhiei elementelor mijloacelor de comunicație în diferite grupuri și asupra interacțiunii dintre elementele mijloacelor de comunicație. Am putea, pe baza explorărilor unor indicatori sau ale altora, să ajungem la surprinderea unor trăsături specifice locale sau etnice. Oricum, în acest mod urmărim totodată *procesele* și *valorile* care *susțin* viața concretă a unui grup și care o și *modifică*. O astfel de cercetare ar putea deci satisface atît exigența unei investigații sincronice, cît și exigența unei investigații diacronice.

Comunicarea în grup poate fi completată cu studiul comunicării *între* grupe. De obicei, mijloacele de comunicație care sînt validate în interiorul unui grup nu sînt aceleași cu cele considerate oportune în comunicarea dintre grupuri. Prin grup putem să înțelegem *familia*, putem să

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

înţelegem *satul* şi putem să înţelegem chiar un *grup instituţionalizat*, cum ar fi o colectivitate de muncă.

Credem că ceea ce facem este *o aplicare a lingvisticii pentru rezolvarea unor probleme de antropologie*, dar este totodată şi *o aplicare a antropologiei pentru rezolvarea unor probleme de lingvistică*. Întrevedem însă şi aplicaţii „practice", în sensul curent al acestui termen. În fond, depunem eforturi pentru elaborarea unor metode practice de explorare a universului psihologic şi social-cultural al individului concret prin mijlocirea analizei mijloacelor de comunicaţie (verbale şi neverbale). Aceste metode practice ar putea să fie uneori destul de simple, o dată ce metodologia ar fi bine pusă la punct şi o dată ce ar exista unele rezultate consistente din cercetări detaliate, suficient de ample.

ANEXĂ

Indicatorii urmăriţi în cercetările de antropologie cultural-lingvistică

Eufonetic
Eugramatical-morfologic
Eugramatical-sintactic
Eulogic
Eusemantic
Durata în secunde a probei
Numărul total de cuvinte
Numărul de articole
Numărul de substantive
Numărul de substantive care se repetă
Numărul de adjective
Numărul de pronume
Numărul de verbe
Numărul de verbe care se repetă
Numărul de adverbe
Numărul de prepoziţii
Numărul de conjuncţii
Numărul de numerale
Numărul de interjecţii
Numărul de locuţiuni
Numărul de proverbe
Lexic: standard
standard dialectal
neologistic
argou
Stilistic: definiţie
sinonime
tautologie
explicaţii
exemple
note de conţinut
diverse
Exprimare brută
Exprimare controlată
Începe prin cuvîntul dat
Înţelege
Nu înţelege
Colaborează cu anchetatorul
Nu colaborează cu anchetatorul
Proba de limbă are un caracter: abstract
concret
Conţinutul răspunsului: idiocentric
impersonal
sociocentric
Comunicarea: deschidere
rezervă
expresivitate
Subiectul: locvace
taciturn
Proba de limbă: dezlînată
lapidară
Weltanschaung: *minore*
maggiore
pozitiv
negativ
ambivalent
Lebensgebunden
Constrîngere
Libertate
Servitute
Iniţiativă
Calificarea intensităţii: şoptit (încet)
normal
tare
Calificarea frecvenţei: înaltă
medie
joasă
sopran

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

altist
tenor
bas
bariton

Caracteristica vocală (tonul): neutru
plîngăreț
miorlăit
reținut
moale
temător
timid
speriat
contrariat
(mirat)
certăreț
ferm
hazliu

Întreruperea fluenței vorbirii

Pauză: mută
sonoră: „ăăăăă"
sonoră: „mmmmmm"
sonoră: mascată prin cuvinte

Reacții diverse: rîde
îi vine să rîdă
uimire
trage aer în piept
cască
(inspiră zgomotos)
oftează
plictisit
misterios
plescăie
plescăie satisfăcut
își drege vocea
înghite în sec
lungește cuvintele
repetă cuvinte
declarativ
întrebător
șoptește înainte

Expresii gestuale: mișcarea capului
mișcarea mîinii drepte
mișcarea mîinii stîngi
mișcarea corpului
mișcarea picioarelor

Rolul expresiilor gestuale: redundanță
suplinirea unui cuvînt
independent (mesaj complet, enunț complet)

THE CULTURAL-LINGUISTIC ANTHROPOLOGY

Principles. Methods. Problems

SUMMARY

The study of human communication means — verbal and non-verbal — from the anthropological viewpoint is one of the main preoccupations of the cultural-linguistic anthropology. It follows up human life in its concrete elements by means of *language samples* which record sonorous and kinetic aspects in micro- or macrosamples.

The researches do not coincide with psycho- or sociolinguistics, but tightly co-operate with them.

The material is analysed according to the most appropriate parameters from among the 100 ones registered on a list, taking into account the particular as well as the general context.

The work deals with the most significant problems of the interference between individual and social, biologic and social, normal and pathological, as well as between historical and contemporary aspects.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

BAUMGARTEN F., *Der Werkgebundene und der Lebensgebundene Typus*, Arbeit und Leistung, 1966, *7—8*.

CASSIRER E., *Philosophie der symbolischen Formen*, vol. I, B. Cassirer, Berlin, 1923.

COHEN YEHUDI, *Man in adaptation, Speech as a human adaptation*, Aldin Publishing, Chicago, 1969.

GIANNINI A., CASTROGIOVANNI P., *Il linguagio maniacale*, Neopsichiatria, 1967, **33**, *3*.

JAKOBSON ROMAN, *Linguistics and adjacent science*, Univ. Press, Cambridge (Massachusetts), 1968.

OPRESCU I., *Cercetarea mijloacelor de comunicație interumane*, Forum — științe sociale, 1971, *2*, 113—121.

SĂHLEANU V., DUMITRU N., *Obiectul și specificul antropologiei ca știință despre om*, în *Dialectica metodelor în cercetarea științifică*, vol. II, Edit. științifică, București, 1968, p. 11—25.

SAPIR E., *Culture, language and personality*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles, 1966.

SCHAFF A., *Introducere în semantică*, Edit. științifică, București, 1966.

SLAMA-CAZACU TATIANA, *Limbaj și context*, Edit. științifică, București, 1959.

SLAMA-CAZACU TATIANA, *Introducere în psiholingvistică*, Edit. științifică, București, 1968.

Centrul de cercetări antropologice

București

Primit la redacție la 1 februarie 1972

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VALERIU L. BOLOGA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VALERIU L. BOLOGA

La 30 octombrie 1971 se stingea din viață profesorul V. L. Bologa, ultimul mare reprezentant al vechii generații de cercetători ai trecutului medicinii românești, personalitate de înalt prestigiu științific, al cărui nume trecuse de mult hotarele țării, cinstindu-și, prin recunoașterile meritelor sale, atît patria, cît și strădaniile sale, prin neîntrerupta sa activitate științifică și didactică de peste 50 de ani.

Născut la 26 noiembrie 1892 la Brașov, își face cea mai mare parte a studiilor în străinătate (Jena, Innsbruck și Halle), unde, pornind de la filologie (cunoștea bine greaca și latina), trecînd prin științele naturale și medicină, își îmbracă vastul cîmp de cercetare, ca un veritabil umanist, în larga și profunda privire de ansamblu, pe care singură filozofia putea să i-o dea.

Format în acest spirit, nu e de mirare că, încă de la început, tînărul proaspăt doctor în medicină va păși treptele didactice universitare, la Cluj, mai întîi ca asistent al Institutului de istorie a medicinii (1921), apoi ca docent (1926), profesor agregat (1932) și profesor titular, pînă la pensionare, al acestei catedre, pe care a ilustrat-o în cel mai înalt grad, atît prin cursurile ținute studenților în medicină, cît și prin publicațiile științifice apărute în tot acest lung interval.

Abordînd cu predilecție subiecte legate de trecutul medicinii în Transilvania, pornind de la cea mai străveche, de la datele pe care i le ofereau descoperirile arheologice, și delimitînd granițele dintre medicina magică și cea empirică, tînărul savant va reconstitui trecutul medical al sud-estului european, cu privire specială asupra celui din Transilvania.

Cît privește statornicul său interes pentru problematica antropologiei și a disciplinelor înrudite, semnalăm doar cîteva mari linii de cercetare, pe care le-a urmărit timp de decenii: definirea medicinii ca o știință și o artă social-biologică, avînd în obiectiv promovarea sănătății fizice și psihice a omului integral, studierea medicinii populare (etnoiatria) ca fenomen etnologic și ca fundament istoric al medicinii științifice (iatrosofia), rădăcinile „preromane" ale preocupărilor pentru lecuire. Acestei ultime probleme i-a consacrat un remarcabil articol în recentul tratat *Istoria medicinii universale*, apărut sub îngrijirea sa.

Îmbinînd într-o armonioasă sinteză omul de studiu și cetățeanul, savantul și prietenul, austeritatea științifică și căldura sufletească pe care știa s-o împartă cu atîta dărnicie, personalitatea sa se conturează într-un tot armonios, deplin și durabil.

Alegerea sa ca membru de onoare al Academiei de științe medicale, acordarea titlului de „om de știință emerit" și deținerea președinției Societății de istorie a medicinii românești pînă la încetarea sa din viață, precum și înaltele funcții și distincții cu care a fost onorat pe plan universal (vicepreședinte al Societății internaționale de istorie a medicinii, membru al Academiei internaționale de istorie a farmaciei și membru al mai multor academii și societăți din străinătate) îi conferă, cu prisosință, dreptul la recunoștința noastră pentru tot ceea ce acest admirabil reprezentant al marilor cărturari transilvăneni a lăsat în urmă, ca operă socială, științifică și didactică, după un neîntrerupt efort de peste o jumătate de secol de muncă.

I. Georgescu-Vișle

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

I. P. Informația c. 1262

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Sub îngrijirea acad. ȘT.-M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor, satul Bătrîna**, 1961, 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.

C. MAXIMILIAN, în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU și ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru. Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

ȘT.-M. MILCU și H. DUMITRESCU, **Atlasul antropologic al Olteniei**, 1968, 275 p., 6 pl., legat anvelopă, 36 lei.

MARIA CRISTESCU, **Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din Republica Socialistă România**, 1969, 285 p., legat, 16,50 lei.

OLGA NECRASOV, **Originea și evoluția omului**, 1971, 276 p., legat, 28 lei.

St. cerc. antropol., tomul 9, nr. 1, București, 1972

I. P. I. — c. 1262

43 881

Lei 35.—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro